



שירת המדע

אנתולוגיה של פרס עידוד היצירה בין מדענים לשנת 2005 תשס"ה-תשס"ו

מטעם העמותה "שירת חייו-לזכרו של עפר לידר"

www.lider.name

רחובות, ה' בטבת תשס"ו, 5 בינואר 2005

עורכים:

| דני כספי | אסנת לידר | רחלי פלביץ

עריכה גרפית ועיצוב:

| קרן קצב | מחלקת גרפיקה, מכון ויצמן למדע

ניקוד השירים:

| גופנה

הפקת דפוס:

| תורג'מן תדמית

איור:

| דני קרמן

תודות על הסיוע הנדיב

במלאכת ההפקה של האנתולוגיה: ליאת באומינגר | אילן באומינגר | גיל רוזנברג | יעל כהן

פרטים על פרס עידוד היצירה בין מדענים: www.weizmann.ac.il/ofer



מרכז ההדרכה
לספריות בישראל



האנתולוגיה יצאה לאור בתמיכת מרכז ההדרכה לספריות, משרד החינוך התרבות והספורט, מינהל התרבות, המח' לספרות.



עפר לידר 1955-2004

תוכן עניינים

10.....	פרופ' עפר לידר - מדען ומשורר 1955-2004 דני כספי
10.....	עבודתו המדעית של עפר ירון כהן
12.....	על עפר ועל "פרס עידוד היצירה..." אסנת לידר
14.....	בשבחי השניות אבנר טריינין
19.....	דבר חבר השופטים ליוצרים
20.....	פרס ראשון - שיריו של ליאור מעין
22.....	את אלהים אבדתי במספּרה
23.....	סונט אבידני
24.....	קיץ
25.....	מתכון לרבית קומקוט
26.....	פרס שני - שיריה של נועה ורדי
28.....	דורמיציון
29.....	כשאני יוצאת לצרח
31.....	את אוהבת אותי

32	פרס שלישי - סיפורה של תהילה בר יהודה
34	הבריחה ממרתף שתיים תהילה בר יהודה
38	פסיפס - "מרגיש וחושב שירה ומדע" ליקטה רחל פלביץ
42	עשרת היוצרים אשר צוינו לשבח
43	מה שרצית להגיד לי (פְּרִיָדָה) ארנון ארזי
44	בובי אריק דהן
47	צבעים שירה חתומי
50	עין סופֵּלָה פֶּסַח 2002 דוד יפה
51	גן-עֵדֶן זְכָרוֹן שרית לריש
52	שמלה צהובה דורון מרקוביץ
55	2 אחוזים מורן סרף
58	לייזר בועז צבאן
61	מגִדְלִים הוּ הַפְּקֻרוֹת מְאֻשֶּׁרֶת הילה קנובלר
62	הנער או אמיגרנטיות משה שטיין

66. בין אֶרְטוֹ לַאֲוֶרְנֵיהָ, על שירה ומדע / קטעים | רות קרטון-בלום
73. תחרות שבה גם המפסידים - מנצחים | שולמית גלבוץ
75. היסטוריה - בת שנה, העמותה: "שירת חיינו... לזכרו של עֶפְרַיִם לִידֵר" ופרס עידוד היצירה | דני כספי
78. על "בִּינוּתִים" מאת עֶפְרַיִם לִידֵר | לאה שניר
79. שותפים | ירון כהן
82. שלמי תודה לכל אשר עזרו, ולאורך כל הדרך

ענפי חיים...
שירת חייו...
לזכרו של עפר לידר

פרופ' עפר לידר - מדען ומשורר, 1955-2004

זמן קצר אחר כך שוב פרצה מחלתו של עפר, שלקחה אותו מאיתנו ב-12 ביולי 2004. אותו - אך לא את שירתו; אותו - אך לא את מפעלו המדעי, שקיים וארוג ללא הפרד ברקמת חייו ובחיי אוהביו הרבים אשר משכם אחריו בקסם אישיותו.

עבודתו המדעית של פרופ' עפר לידר הצטיינה בנועזות של אמן פורץ גבולות ובאסתטיקה פנימית, החל בשלב התמיהה של השאלה, עבור לביצוע המוקפד, וגמור באופן הביטוי והכתיבה הסוחפת. הוא פרסם למעלה ממאה מאמרים מדעיים. מוטיב מרכזי במחקריו הוא תעלומת הריסון של התגובה הדלקתית, שכן מערכת החיסון מגייסת צבא שלם של תאים וחומרים כדי להילחם באויבי הגוף, אך משהושגה המטרה היא חוזרת לשגרת שלום. ללא זאת הייתה מתחוללת בגופנו דלקת תמידית. כיצד אפוא מסיימת המלחמה? ומיהו שמשמיע את צפירת ההרגעה? את זאת חקר עד עומק הדברים.

מחקריו של פרופ' עפר לידר וקבוצתו במחלקה לאימונולוגיה במכון ויצמן למדע פיענחו מערכת "כיבוי" מתוחכמת, לפיה תאי החיסון עצמם, תוך תהליכים לוחמניים פעילים בתוך סביבתם החוץ-תאית המורכבת, מפעילים במקביל שרשרת הליכים של פירוק רב-סוכרים, אשר מייצרת חומרים נוגדי דלקת. אסטרטגיה עדינה של איזונים בין תוקפנות לבין איפוק, פרי משוב המווסת ובולם את סערת הדלקת. גילויים חדשניים אלה בתחום המחקר המעבדתי הצרוף סללו נתיבים יישומיים לתרופות חדשות, הנמצאות עתה בפיתוח רפואי.

עפר לידר נולד בטבריה ובגר בירושלים. למד בגימנסיה העברית, שירת בנח"ל במלחמת יום-הכפורים, והשתייך לגרעין בקיבוץ מרום גולן. מכאן פנה ב-1976 ללימודי תואר ראשון ושני בפקולטה לחקלאות ברחובות. ב-1982 החל בלימודי תואר שלישי במחלקה לאימונולוגיה של מכון ויצמן למדע, והמשיך בלימודי פוסט-דוקטורט בהרווארד בשנים 1987-9. עם שובו למחלקה לאימונולוגיה הקים ב-1989 את מעבדת המחקר של קבוצתו.

ב-1981 חלה עפר בלויקמיה, ובמשך 23 שנים לחם נגדה באומץ. במהלך המחלה עבר ב-1996 השתלת מח עצם, ופעם נוספת ב-2002. גם פרק מהותי זה בחייו התאפיין בסגולתו הייחודית להקיף ולחבוק באהבה עולם שלם בו הכאב והיופי, המציאות והמופלא (כמו המדע והשירה בחייו) משתרגים ונמסכים זה בזה בלא מחיצה.

מנקודת זמן זו החלה שירתו של עפר לגאות ביתר שאת. הספור המופלא שמאחורי השיר "מתן בסתר" הוא דוגמה אחת של ברית דמים ביולוגית ורוחנית כאחד, שנטוטה בין תורמת מח-העצם עלומת-השם מארה"ב - אשר צרפה מכתב אל המבחנות, שחצו תבל בטיסה לילית בהולה - לבין מקבל תרומתה, האלמוני אף הוא. קשר זה הוליד ביניהם חליפת מכתבים נטולי שם: Dear Donor...Dear Host, עד שהארגון הבינ"ל להשתלות נכנע לאחר שנה וחצי של הפצרות והתיר היכרות והתכתבות ישירה ביניהם. שני מכתביהם, הממוענים לראשונה ישירות זה אל זה, ובהם תמונתה אליו ותמונת משפחתו אליה, יצאו למסעם, כפי שהסתבר בדיעבד, באותו יום עצמו, כשדרכיהם מצטלבות מעל האוקיאנוס.



עבודתו המדעית של עפר

אי אפשר לסכם את תוצרתו המדעית של עפר לידר במילים מועטות. עפר פרסם 124 מאמרים מתחילת חייו המדעיים בשנת 1986 ועד מותו בשנת 2004. אימונולוג יוכל להבין ולהעריך את דרכו הייחודית של עפר על ידי קריאה של מאמר או שניים. אבל לא כל אדם שמתעניין בחשיבתו של עפר, צריך להיות מדען. עפר הצטיין גם כאדם וכמשורר. לכן חשוב לאפיין את גישתו המדעית של עפר במושגים המובנים לכלל. אפשר לומר שהמדע של עפר עומד על שלושה דברים: חיבור, הבנייה מתחדשת ועצמאות.

חיבור:

מדען מן השורה, במיוחד בתחום מדעי החיים, מקדם את המדע בעיקר על ידי מעשה של פירוק. הביולוג לומד את תהליכי החיים ע"י פירוקם של הגורמים המרכיבים את הגוף ופעילותו. מדען מתמחה בתא, במולקולה, בגן או בריאקציה מסויימים. המדען מעמיק את תהליך הפירוק ומנתח את הגוף החי כדי לחשוף את חלקיו. כל מדען מתרכז בתחום הצר שמחקריו מגדירים. לא כן עפר, במקום לפרק את הגוף החי לגורמים יותר ויותר קטנים, עפר שאף לחבר את הגורמים למכלול. הוא יצר את תורתו המדעית בחיפוש אחר הקושר והמתאם בין המרכיבים של הגוף החי. הוא הצליח לגלות חיבורים מפתיעים בין גורמים שלא חשדו שקיים קשר ביניהם. הוא חצה גבולות צרים כדי לגשר בין תחומים. בתהליך הדלקתי, למשל, עפר מצא שתקשורת דינאמית מתקיימת בין תאים לבין מולקולות שנחשבו עד אז להיות רק חומר מילוי גולמי בלבד. הרקמה שייחסו לה תפקיד דומם בלבד, התגלתה כמפעל לתהליכים חשובים - אבן מאסו הבונים הייתה לראש פינה - בהתארגנות התהליך הדלקתי.

הבנייה מתחדשת:

מעשי החיבור של עפר הביאו אותו להציג תמונה שונה של התהליך הדלקתי. עפר בנה מסגרת חדשה שכללה בתוכה יחסים ותהליכים שלא נצפו בתחומים המסורתיים. בדרכו, תוך שילוב הרכיבים הבודדים, גילה עפר פונקציות חדשות ובלתי צפויות לתאים ולמולקולות שלכאורה היו מוכרות וברורות לחלוטין עד כה. עפר וקבוצתו גילו שמולקולה המתפקדת כאנזים בתנאים מסוימים יכולה לתפקד גם כ"דבק" בין תאים בתנאים אחרים. כמו כן גילה שמולקולה הידועה כגורמת לנדידת תאים, יכולה גם לאותת לתאים לעצור בנדידתם. בסיכומו של דבר, עפר גילה תפקודים פונקציונלים למולקולות שנחשבו נטולות תפקיד. למשל, הוא מצא כי פרוק מולקולות מביא ליצירת מולקולות חדשות בעלות תפקודים חשובים בפני עצמן ומשמשות להעברת מסרים חדשים בין התאים. עפר נתן משמעות חדשה למרכיבים הבודדים של התהליך הדלקתי על ידי שילובם בתוך התהליך הדינאמי ליצירת מערכת פעילה. הרקמה שחובקת את תאי הגוף נמצאת בתהליך של הבנייה מתחדשת.

עצמאות:

המדען חוקר את הטבע במסגרת פרדיגמות - תבניות חשיבה מקובלות ע"י קהל העמיתים. תחום מדעי נולד כאשר מדענים העובדים באותו תחום חולקים ביניהם רעיונות וציפיות משותפים. פרדיגמות מובילות את המדענים לבצע את הניסויים המקובלים ע"י עמיתיהם למקצוע. יכולתו של עפר לשלב בין המרכיבים השונים, היוצרים יחד את התהליך הדלקתי, נובעת מאופיו האינדיבידואלי. עפר היה שותף לראיית העולם המקצועית של עמיתיו בתחום האימונולוגיה וחקר הדלקות, אולם בד בבד הוא פנה גם לדרכו, בתכנון ובפירוש תוצאותיו. הוא חשב מעבר לפרדיגמות





החשיבה המקובלות. המדע היוצר של עפר צמח מתוך אישיותו האינדיבידואלית. עפר בטא את עצמאותו בכל תחום בחייו.

השירה של עפר:

ניתן לומר שגישתו של עפר למדע דומה לדרכו כמשורר. המשורר משלב ויוצר עולם על ידי חשיפת המסתורין של קשרים בלתי צפויים. המשורר נותן ביטוי ומשמעות חדשה למילים, לרעיונות ולרגשות ע"י התבוננות ביחסיו שלו עם העולם. השירה מבטאת את האינדיבידואליות של האדם בתוך הקולקטיב של הלב האנושי. היצירתיות של עפר באה לידי ביטוי בחקירת לב האדם כמו בחקירת טבע העולם.

פרופ' ירון כהן

מכון ויצמן למדע

לכן לא מפתיע היה שבאשפוזים הממושכים מיוני ועד ספטמבר 2002, עת עבר השתלת מח עצם, החל לכתוב שירה. גם את בית החולים הפך לבית. עפר לא ויתר על מחשב, מערכת, מקרר, ספרים, תמונות ובעיקר ערוצי הספורט הנכספים. חדרי הבידוד הפכו לבית, ממש לדוגמא, שם יצר אווירה מתאימה ליצירה. עם הסטודנטים והקולגות שלו המשיך לתכנן ניסויים, וככל שהסבל שם גבר כך היצירתיות שפעה והולידה שירים רגישים, אוהבים וגם אופטימיים.

עפר נפטר ביולי 2004 והוא בן 49.

נותר פאב גדול על אבדה גדולה בלב כולנו.

ברור היה לנו שהדרך הראויה לזכור את עפר תהיה דרך מפעל חי, דינמי - כפי שהיה, דרך שתיתן ביטוי למרחב היצירתי שבין המדע לאומנות, דרך שתיתן לגיטימציה לחיבור שבין המדע והאומנות.

פנינו לחבריו של עפר במכון ומחוצה לו שנרתמו מיד - חברים יקרים שבלעדיהם לא הייתי מוצאת את האומץ והאמונה שהדברים יכולים לרקום עור וגידים, שבלעדיהם המפעל הגדול הזה לא היה קיים.

הוקמה עמותת "שירת חייו..." ו"פרס עידוד היצירה הספרותית בין מדענים" יצא לדרך. כל אדם שאליו פנינו בבקשת עזרה התנדב, נתן ותרם מיכולותיו באופן שמעורר השתאות והכרת תודה. לא אנסה אפילו למנות את כל אותם אנשים יקרים שעסקו במלאכה. אך אני רוצה לציין את בנותינו ענבל, עדי וליהי שהן כה מעורבות - רגשית ובוודאי מעשית - שטרחו כנמלים חרוצות בשעות היום וגם הלילה המאוחרות, מאחורי הקלעים, במסירות אין קץ, באהבה גדולה.

כְּמוֹ כְּפוֹת יָדַים סוֹפְקוֹת פְּנֵי תְּהִיָּה
רוּחוֹת הָעֶרֶב אוֹחֲזוֹת בְּבֵית
נֶאֱסָפוֹת לְהַמּוֹג וּלְהַפֵּר
אֵת תְּקוֹת שְׁלוֹתֶם שֶׁל יוֹשְׁבֵי הַנְּהַדְקִים
בֵּין דְּלַת לְקִירוֹת, וּבֵין קִירוֹת לְחִלּוֹנוֹת,
וְעֵקֶשׁוֹת הַצֶּמַח הַמְּגַבִּיָּה גְּבֻעוּלִים לְהַצְמִד
לְחֹמַת הַבַּיִת בְּמִטְר זְקוּקֵי פְּרָחַי
מִנְעִימָה לְהֵרֵךְ עֵין אֶת חִלּוֹמוֹתֵינוּ.

שירו של עפר - "בית, לדוגמא".

עפר השכיל לבנות לעצמו בתים רבים שהיו ממש לדוגמא.

בשנת 1982 חצה עפר את הכביש ופסע מהפקולטה לחקלאות, שם סיים תואר שני, למכון ויצמן. כאן סיים דוקטורט והקים מעבדה במחלקה לאימונולוגיה.

ואכן, המכון הפך עבורו, עבורנו, לבית-בית לדוגמא. עפר אהב את המכון והמכון החזיר אהבה. כאן חקר ויצר ולימד ויזם שיתופי פעולה מדעיים. המדע מילא אותו, ולא פעם כשניסוי הצליח או כש"התקבל מאמר" הוא נראה בעיני כילד המתרגש מתגלית חדשה. המאמרים שכתב, כך מספרים המבינים, הינם "חגיגת שפה".

והיה בית נוסף, בית לדוגמא, שהיה ביתנו, בו עפר השכיל לנווט ולאזן עצמו בהשקעה ועניין נוספים. הבנות, המשפחה, החברים, המוזיקה, הפרוזה והשירה מילאו אותו תמיד. עבורי הוא היה אהוב ובעיקר חבר, חבר נפש. "יצאתי קצת לרעות באחו ולראות הקלו המים..." כתב בפתק שהשאיר ואני ידעתי שבסך הכל הוא אומר משהו כמו "קפצתי העירה לקנות ספר ו/או דיסק". המילים, היצירה, הכתיבה יצרו עבורו בית פנימי, בית לדוגמא.





עפר כתב:

אני שואל

לפֶשֶׁר תִּמְהוֹן מִרְאֵה הָעֵינַיִם
אֲנִי שׁוֹאֵל מְלִים כְּמוֹ
מִתְחַיֵּב לְהַחְזִיר בְּזֵהִירוֹת
לְרֵךְ הַמָּשִׁי הַשׁוֹקֵט שֶׁל נֶצַח הַמַּגָּרָה.
וּכְשִׁיבּוֹא שׁוֹב מוֹעֵדָן לְהַדְבֵּר
תּוֹצְאָנָה חֲדָשׁוֹת, תְּמִימוֹת וְנִעְתָרוֹת
נֶאֱסָפוֹת כְּפָרְחֵי סֶלְסֵלָה דְקִים, שְׁבִירִים
וְקִצְרֵי יָמִים
לְהֶאֱסֹף כְּתִפְלָה.

181 מדענים נענו ושלחו מיצירותיהם. כולנו אחוזי התפעמות על ההיענות העצומה שמעידה על הצורך שקיים לשלב בין שני העולמות, צורך שכמעט שאינו מוצא ביטויו בחיי היומיום. אתם, משתתפים יקרים, ההוכחה שאכן, משבא מועדן של המילים להידבר, הן ואתם מוכנים "לצאת מהמגירה".

המאמץ הרב בעבודה משותפת של שנה שלמה בא לידי ביטוי בערב הזה, יום הולדתו של עפר, יום שבו נולדו זוכים רבים מהמתוכנן - שכן השופטים מצאו לנכון להעניק גם ציון לשבח עקב רמתן הגבוהה של היצירות - יום שבו היצירות שלכם נולדות ורואות אור לראשונה.

אני תקווה שימי-הולדת רבים של עפר יצוינו בערב שכזה שבו ייוולדו, פעם אחר פעם, יצירות אומנותיות רבות בידי אנשים שבחיהם יוצרים מדע.



אך התחושה זהה: של שינוי יסודי. בדרך זו, שיר על אומללות עשוי להופכה להתעלות מעצם העלאתה על הנייר, ונראה לי, שאילו מולקולה הייתה מסוגלת לתאר את אפסותה המתרוצצת לאין-קץ באקראיות גמורה - בכך בלבד הייתה משיגה גדלות, לפחות בעיני עצמה.

הצורך לשנות את המציאות מעיקרה, כרוך לרוב בתשוקה לערוך ניסויים. המשורר והמדען עורכים ניסויים בחומרים שלהם בחפשי דרך לשנותם בתכלית, וכמו ביתר מעשי היצירה, השינוי העמוק מתחיל בשחרור מעצורים וקפיצה, שיש בה משום ויתור על התכניות המקובלות - דהיינו יציאה ממצב כאוטי, לפעמים חלומי. מייחסים זאת לאמנות, אך הדבר חל גם על יצירה מדעית הראויה לשמה. צורתו המוגמרת של המאמר המדעי מטעה אותנו להניח, כי הולדתו בחשיבה שיטתית קפדנית. המתמטיקאי הנודע הדמר חקר ומצא, כי גם בתחום המדויק ביותר, המתמטיקה, השלבים המכריעים בתהליך היצירה מתבטאים לרוב בציורים מטושטשים, לא מילוליים. דומה, כי העולם נברא מן התוהו, כדי שיהיה לבורא חופש גמור לבוראו כרצונו ולא להיות משועבד לתבניות קודמות. כל יצירה חשובה היא ניפוץ של הרגלים ומכאן זיקתה לחלום, לתת ההכרה. צודק קסטלר בתארו את גדולי המדע כסחרורים ההולכים נכונה על חבל הפרוש על-פני תהום, בלי שיראו נכונה את דרכם. תמונת הרמוניה השמימית של **קפלר** - תמונה שירית - דתית בעיקרה - הניבה את יסודות הפיסיקה של ימינו אך היא גם הניבה פירות מוזרים, שקפלר העריכם הרבה יותר עד סוף ימיו (כגון הקשר בין מספר כוכבי הלכת, שהיו ידועים לו באותה עת, ובין מספר הפיאונים המשוכללים שניתן לחסום במסילותיהם: או הקשר בין זמני המחזור של תנועתם ורדיוסי מסלוליהם: הכוכבים נעים בתדירויות מסוימות, שיש בהן כדי לזמר את שבחו של האל,

בשימוש הרווח בימינו, המלה "כימיה" מציינת על פי רוב איזו זיקת קירבה מיוחדת, כגון זו בין איש לאשה בפגישתם הראשונה או בין שני מנהיגים בפיסגתם. במובן זה, הכימיה ביני לבין הכימיה התחילה לפני זמן רב. יסודה של זיקה זו וסיבת אחיזתה המתמשכת - וזאת במקביל לסיפרות שהקדימה להעסיקני - עשויים להסביר במידת - מה את יחסי ל"שתי התרבויות" - אותו מונח שטבעו הסופר - פיסיקאי הבריטי צ'רלס פרסי סנו, כדי לציין את מה שנתגלה לו בסעודות הקולג' המסורתיות באוניברסיטת קימברידג' כשהוא פוערה המפרידה בין תרבות הסיפרות לתרבות המדע. (לעניין זה ואחרים הקשורים לענייננו כאן, ראה מאמרה המאלף של רות קרטון-בלום בכתב העת "אלפיים", מס' 3 ובחוברת זו).

הזיכרון הראשון שלי מן הכימיה כמדע הוא מגיל 14, תלמיד הגימנסיה העברית בירושלים. אדון אביזוהר, איש קטן שנראה לי ישיש (מן הסתם צעיר ממני-כיום) - כולו אניצי שיער לבן הצצים מן הראש, השפם, האוזניים-מערבב שני נוזלים חסרי צבע, והפלא ופלא: המבחנה האדימה כליל. תהליך זה, שהפך על פיו את פסוקו של ישעיהו (אם יהיו חטאיכם כשנים וגו'), היה עבורי תגלית מרעישת: בתוך כל מה שנראה לי כחוסר אונים מוחלט, מבפנים ומבחוץ-אי יכולת לשנות הרבה את מצבנו עלי אדמות - מצליח זה האיש לחולל שינוי מוחלט, כמו היה איזה אל קטן או, ליתר דיוק: שליחו של אותו בורא שעשה ניסוי זה לראשונה.

כאן נתגלה לי עיקרון ראשון של כל מעשה יצירה-מדעית או שירית-היכולת לשנות מציאות מקובלת. שינוי שניתן לחוללו ע"י פעולות מסוימות בחומרים מסוימים (מדע), או על-ידי מילים מתאימות בסדר מתאים (שירה). לעיתים קרובות (ובאמנות ככלל) אין זו המציאות עצמה שאנו משנים, כי אם דרך ראייתנו אותה,

בחינת השמיים מספרים כבוד אל).

שתי סגולות אחרות נתגלו לי בכימיה, שמשכו את נפשי: הנוסחה הכימית והדרישה היסודית להפריד ולטהר את החומרים לפני כל טיפול נוסף.

הנוסחה הכימית היא חבילה קטנה של מידע דחוס. למשל, נוסחת המים H_2O מספקת לנו מידע מידי על היסודות שמהם המים בנויים ועל מספר אטומיהם במולקולה. אך היא גם מעוררת, במי שאמון על כך, שפע של אסוציאציות על טבע היסודות המרכיבים (מימן וחמצן), הגיאומטריה של המולקולה, אופי הקשרים בין האטומים בתוכה וכיו"ב. הנוסחה הכימית היא, איפוא, סמל טעון עד מאוד ובכך היא דומה לסמלים המתמטיים (לוגאריטמים, דיפרנציאל, אינטגרל וכו'). אבל הנוסחה הכימית היא יותר יחודית, בסמלה חומר אחד ויחיד.

עזרא פאונד הגדיר סיפרות כלשון טעונת משמעות, בהצביעו על כך, שבגרמנית שירה נקראת *dichtung* והפועל *dichten* משמעו לדחוס. במובן זה יש דמיון רב בין שפות השירה והמדע! שתייהן טעונות עד מאוד, ופירוק מטענן נעשה, במידת-מה, על ידי הקורא. אך כאן נעוץ הבדל מכריע בין "שתי התרבויות": יש רק דרך אחת נכונה לפרק את מטענו של מאמר מדעי הכתוב כהלכה, שכן הוא נושא עמו מסר מסוים שפירושו אחד ויחיד. לעומת זאת, שיר שמטענו ניתן לפירוק רק בדרך אחת, הוא שיר גרוע. השפעת השיר הטוב על הקורא (לרבות משמעותו) עשויה להשתנות מקריאה לקריאה, משום שהוא מכיל משהו שאינו ניתן לביטוי מפורש, כולל המוסיקה שלו. דומה הוא לאותן נורות, שבהן התפרקות המטען החשמלי משנה כל הזמן, ובאורח בלתי צפוי לחלוטין, את צורתה וכיוונה.

הפרדה וטיהור. כדי לחקור את תכונותיו של חומר מסוים, על הכימאי להפרידו תחילה מכל הערב-רב הנלווה אליו. את זאת הוא עושה בשורת פעולות של טיהור (גיבוש, זיקוק, המראה, כרומטוגרפיה וכיו"ב), שרובן פותחו כבר בידי האלכימאים במאמציהם להפוך מתכות זולות לזהב. צמיחתו של גביש מתמיסתו העכורה הוא מראה רב קסם, והקשר בין תהליך זה למלאכת השיר מוצא ביטוי מיוחד בדברים שכתב המשורר ויליאם קרלוס ויליאמס (רופא במקצועו) על שירתה של מריאן מור: "אצל גברת מור מלה היא מלה כאשר היא מופרדת ע"י המדע, מטופלת בחומצה כדי להרחיק את הסיגים, נרחצת, מיובשת ומונחת על משטח נקי כשפניה כלפי מעלה".

עד כאן הובלט המשותף לשירה ולמדע, אך אין כל קושי לשנות את התמונה מן הקצה אל הקצה. לשם הדגמה נבחן אירוע די שכיח, לצערנו: מכונית סוטה ממסלולה, מתנגשת בגדר הפרדה, נזרקת חזרה למרכז הכביש, פוגעת במכונית אחרת. איך מסתכל הפיסיקאי על אירוע זה כמדען? עברו זו בעיה בתורת ההתנגשויות והוא יודע לטפל בה היטב תוך הנחות מסוימות. שיקוליו מתבססים על גדלים פיסיקאליים מסוימים, שניתן לתארם במספרים: מסות, מהירויות, מרחקים, זוויות, מקדמי חיכוך, חוזק חומרים. שלושה מאפיינים להתבוננותו בתופעה: הפשטה - הוא הופכה למופשטת בהתייחסו רק לאותן תכונות הניתנות למדידה כמותית; הכללה - הוא מטפל בה באותם כלים שבהם הוא מטפל בתופעות אחרות דומות (כגון התנגשות בין כדור ברזל לקיר) ובכך הוא מתעלם מן המיותר והשונה; הדירות - מן הכלליות נובע, שניתן לחזור על אותו אירוע: אין הוא חד פעמי. ברור, כי בכל אלה מתעלם המדען כליל מן האיש הפרטי שישב ליד ההגה, ממה שחש או לא חש.

שירת חייו...

להנצחת זכרו של פרופ' עפר לידר



מלמדנו את ההיפך: לא רק שאנחנו תמיסות מרוכזות של סתירות - בלעדיהן שום דבר אינו יכול להתקיים. זה בעצם, עיקרה של הדיאלקטיקה, שהקדימה למצוא את ביטויה המופלא במשנתו של הירקליטוס "האפלי": "הנוגדים זה את זה מתחברים לאחד". האטום עצמו, אבן הבניין של כל החומרים, הוא צירוף של מטענים חיוביים ושליילים, וכל דבר הזורם (מים, חשמל, ההבזקים במוחי שמנסחים כרגע את המשפט הזה), זרימתו מתחוללת בין שני קטבים מנוגדים. יתר על כן, הפיסיקה החדשה מלמדת אותנו, שהדרך היחידה להבנת הממשות (אם ניתן לכנות זאת הבנה) היא ע"י שימוש בשתי תמונות מנוגדות המשלימות זו את זו: חלקיקים וגלים, מסה ואנרגיה. אגב, מפליא להיווכח עד כמה קרוב ברוחו עיקרון זה של הפיסיקה, עקרון השניוּת (דואליות), לתורת התארים של שפינוזה, שעל פיה כל דבר פרטי שבמציאות הוא בבת אחת אופן של שני תארים, החומרי (תואר ההתפשטות) והרוחני (תואר המחשבה).

מה הפלא, איפוא, כי לנפשות מסוימות יש צורך בשתי תמונות משלימות, שירית ומדעית, כדי להשיג איזה מובן וטעם של קיומן, וקירובן ההדוק של שתי תמונות אלו הוא המחולל שחרור מיוחד של אנרגיה בתוכן?

כל העוסק בכימיה פיסיקאלית של תופעות שטח, יודע היטב, כי דברים חשובים מתרחשים בגבול, כשמהו נגמר ומשהו מתחיל, כמו המתח בין שני קטבים מנוגדים, בין גוף לנפש, בין תוכן לצורה, בין חלקיק לגל, בין מספר לרגש. שם, בשטח הגבול בין שני מופעים שונים, האור מוחזר, נשבר, מתמקד, מעורר את העצב האופטי, יוצר את הדמות - אנו רואים.

ואם נשאל את המדען (בעקבות עזרא פאונד): מה צבע המכונית? אדום הוא יענה. מה זה אדום? -תנודה אלקטרומגנטית בעלת תדירות מסוימת. מה זאת תנודה אלקטרומגנטית? -שדות חשמליים ומגנטיים שעוצמתם משתנה באופן מחזורי, וכך ימשיך, תוך שילך ויתרחק מן העצם הממשי, הנחות, ויתקרב לעולם המשוואות המתמאטיות, שכולו הפשטה, פרי מוחו של הפיסיקאי.

ואיך יראה המשורר את אירוע ההתנגשות? כל תשובה כוללנית לשאלה זו משמעותה שאין לפנינו שירה של ממש, שהרי את השירה מאפיין דווקא החד-פעמי, הבלתי ניתן להכללה, הבלתי ניתן להפשטה. סביר להניח, שאותו נהג מסכן, ביחידותו הסופית הנוראה, ימצא את מקומו בשיר, אולי תדהמתו, היבהוב התקווה, השלמתו המתמכרת - דברים שאין כל דרך בעולם למנותם במספרים.

דומה, שהשונה עולה בהרבה על המשותף, ואין שום אפשרות ל"שתי התרבויות" האלה לדור בכפיפה אחת, ובוודאי לא במוח אחד. והנה, יותר מאשר אל המשותף והדומה, נמשכתי דווקא אל השונה: לראות אותו דבר עצמו משתי נקודות מבט שונות, אפילו סותרות לכאורה, ולהרגיש כיצד המתח מצטבר ביניהן. גם גדלים הניתנים לכימות-מסות, מהירויות, גורמי חיכוך-וגם עיניו הפעורות של הנהג, זה עם זה, וכמה שיותר קרוב. כמו "אותו צירוף שהכחשתי בשפעת נעורי הרעים, נחרצי הדיוק" של "היופי המופלא שלך, טהור כמו ערפל ביער צלע הר" עם "שגשוג רירית הרחם של אמצע המחזור, ביוץ" (צבי עצמון).

יש משהו מוזר ביחסינו לסתירות. אנו מתחנכים מילדותנו שיש להימנע מהן, שמן הראוי להיות עקביים, בעוד שכל ניסיון חיינו

ביומניו של ליאונארדו, האמן מלמד את תלמידו כיצד יש לצייר את המבול. לאחר שהוא מתייחס לכל נוראותיו (ספינות מתנפצות לשברים, עדרי צאן מוטחים על הסלעים, ברקים ורעמים ומערבולות, פגרים נרקבים, מתנגשים זה בזה) הוא מדגיש שבכל התנגדות יש להקפיד שזווית הפגיעה תהיה שווה לזווית ההחזרה. כאן לפנינו העימות בין התיאור רב הרגש למוות וחורבן לבין החוק הפיסיקאלי הקר (חוק ההחזרה), בין הממשי למופשט, בין הפרטי למוכלל, בין הבלתי-חוזר, החד-פעמי, לשב-וחוזר, בין התוהו לסדר - בין שירה למדע. זהו עימות רב עוצמה, המניע את הנפש. אילולי נתקיימה שניות מעין זו חייבים היינו להמציאה, אך ספק, אם יוכלנו להמציא דבר בלעדיה. זאת כנראה הסיבה, שאלוהים פיצל את אדם. הוא רצה שיזוז, שיחיה.

פרופ' אבנר טריינין,

כימאי ומשורר.

האוניברסיטה העברית,

מתוך "מאזניים", כרך ס"ז גליון 2; 1992.



דבר חבר השופטים ליוצרים

בנוסף לכך, ולאור איכותן הספרותית של היצירות, צוינו לשבח עשרה יוצרים ויוצרות נוספים (לפי סדר א"ב): ארנון ארזי, אריק דהן, שירה חתומי, דוד יפה, שרית לריש, דורון מרקוביץ', מורן סרף, בועז צבאן, הילה קנובלר, משה שטיין.

אנחנו מודים לכולכם על השתתפותכם בתחרות, על תרומתכם הספרותית המוערכת מאוד ועל תמיכתכם ברצף מפעל חשוב זה ע"י המשך השתתפותכם בתחרות של שנת 2006. נא עקבו אחר הפרטים באתרי האינטרנט.

אנו משוכנעים כי השתייכותכם לקהילת היוצרים בקרב אנשי המדע יש בה תרומה מהותית לחזון של היות התרבות פרי אחדות בין המדע והיצירה, ברוחו של עפר לידר.

חבר השופטים

ב-1.11.05 התכנסה ועדת השיפוט לסיום הליכי הבחירה של הזוכים בפרס עידוד היצירה בין מדענים לזכרו של פרופ' עפר לידר. כידוע לכם, זכתה התחרות בהיענות מפתיעה בהיקפה, ומאה שמונים ואחד יוצרים ויוצרות שלחו יצירותיהם.

היצירות, אשר נבחנו באופן אנונימי, נדונו בכובד ראש, באריכות ובעיון רב. ועדת ההיגוי לפרס עידוד היצירה כללה את האנשים הבאים (חבר בועדת השיפוט מסומן ב-*): אהרון אפלפלד, חיים באר, שולמית גלבויע, חיה הופמן*, פרופ' שלמה וינר*, רחל חלפי*, פרופ' אבנר טריינין, פרופ' עדנה מוזס*, רוני סומק*, פרופ' מיכאל סלע, צבי עצמון*, פרופ' רות קרטון-בלום.

כל חברי ועדת השיפוט הביעו את הערכתם לרמתן ואיכותן של היצירות שהשתתפו בתחרות. ההכרעה הייתה משום כך קשה במיוחד.

מתוך 181 יוצרים אנשי מדע זכו בפרס היוצרים הבאים:
ליאור מעין, פרס ראשון, ע"ס 10,000 ש"ח (שירה)
נעה ורדי, פרס שני, ע"ס 5,000 ש"ח (שירה)
תהילה בר יהודה, פרס שלישי ע"ס 3,000 ש"ח (ספור קצר).

פרס ראשון - שיריו של ליאור מעין

"יש רגע כזה
הים נח על כף ירך כמו חלמון
אתה יכול לאהוב את כל העולם
כלומר את עצמך."

שיריו של ליאור מעין מעידים אפוא על כישרון שירי ודאי ועל
איכויות פיוטיות שאינן מוטלות בספק, ועל כן מצאנו לנכון להעניק
לו את הפרס הראשון.

ובאנו על החתום,
פרופ' עדנה מוזס, יו"ר; **חיה הופמן**;
פרופ' שלמה וינר; **רחל חלפי**;
רוני סומק; **צבי עצמון**

שיריו של ליאור מעין מצטיינים ביופי פיוטי, בשכלול טכני
ובאמירה הגותית מורכבת. לפנינו משורר המודע היטב למלאכת
השיר, תוך הפנמת חטיבות מרכזיות בשירה הישראלית של חמישים
השנים האחרונות. שיריו מנהלים דיאלוג עם שירתם של משוררים
כיהודה עמיחי ודוד אבידן, אך החוויות המובעות בהם הן אישיות
וייחודיות ומרמזות לעתים לביוגרפיה של המחבר. יחד עם זאת
אין מדובר בשירה חווייתית מובהקת, שכן דרך הזווית האישית
חותר המשורר אל ההכללה האקזיסטנציאלית והמטאפיזית.

שירתו של מעין היא שירה מפוכחת, לעתים אירונית, המציגה
דובר חסר אשליות ביחס למצבו של האדם המודרני. האינסופי הוא
תעתוע, ולא נותר אלא להתנחם ביומיומי, במחזורי, ברגעי החסד
המציעים יופי שקט. אין זו שירה סוערת, אקסטטית וריגושית,
אדרבה-המשורר מעדיף את המבנה השירי המוקפד והמסודר ואת
הניסוח הלוגי, הכמעט מדעי.

ההנאה שמפיק הקורא מקריאת השירים הללו היא קודם כל
הנאה אינטלקטואלית, שכן הם מתמודדים באומץ עם כמה מן
המתחים והסוגיות המעסיקים רבים מאיתנו, כגון תהייה על שאלת
קיומו או אי-קיומו של האל, סופיותו של האדם ופתרון הסכסוך
הערבי-ישראלי. להנאה זו מצטרפת גם ההנאה מן השלמות
הצורנית של הטקסטים השיריים: ההקפדה על חרוז ומצלול (בחלק
מהשירים), משחקי המילים, הסימבוליקה המקורית והמטפוריקה
העדינה והקולעת. בכל אלה משתמש המשורר במידה, שכן הוא
חסיד האמירה המאופקת וההיפוך האירוני, כמו בשורות הבאות:





איינען אויסגאב אט ציינען אראט מלוקי הרים אקאדעם
אז בחינה מבונינום אינערום אונטע באמחון אז היום
נבאמחום אז ירוקת, אעקעליש אהרטיק פילשום אלא
אז צורכא. נאטש גיבקי סוס
אויפצוג געז אפנג אלעם לחיזים
אגלעט צבי אימאן אונט ארצוג איג
הונדעם אהלען, כעצום גאר אלא
אמאמאט בעזו.

איינען אויסגאב אט נאטארוילן גיין, אפ
אזמיק, ואהמליק געלעהה באבוננעלע
אויסני אט שוקקאג גיפני אפציוו אה
אויסני אהמאט, אהאני גאפד צונען
ליאור מעין

יליד תל אביב. בן 41 נשוי ואב לשלשה.

בוגר תלפיות בעל תואר ראשון מהאוניברסיטה העברית ותארים
שניים מהטכניון ומ-INSEAD.
חבר לשעבר בוועדה הלאומית לביוטכנולוגיה וכיום מנכ"ל חברה
המפתחת מכשור רפואי.
(בוגר סדנת השירה הערבית עברית הראשונה של עמותת "הליקון"
וקורסי הכשרת מנחים לכתיבה של מתא"ן)

את אלהים אבדתי במספרה

אבדתי אותך במספרת הדר יוסף
הייתי בן ארבע, דהרתי על כסא
סוס עץ, בוהה בכלי המראות האינסופי
ולשניה הפך גופי לנקדה וכי

נדם. אחר שנה אחי המת אמת
את שידעתי בתוכי אותה העת
שהמראה האינסופי כלוא המראות,
הוא תענוע שרק אני יכול לראות.

ובכל זאת, השכמתי אל שחרית שבת
אל אותיות הקדש במקדש מעט
לא אל אלה, אלא בדל שמש שנבט
משערן עטוף הבד של בנות עזרת

נשים. ידעתי שאין אלהים אבל
האמנתי בסבא שלי עד שנבל,
אמי עטפה בבד את הראי
ומול הדלת הפתוחה ידעה גם היא

שתם. ומול הדלת הפתוחה בא גם סופה
של תמתי אל מול עירם גופה
של נערה אשר נשקף מן המראה
גופי נדהם, אבל רוחי אט נכלאה.

עתה, דמותנו במראת אמבט לחה
"אתה דומה לי, ואני דומה לך."
אך הזהות הזו שבה אני דן
את בני לתוך אותה תחושת אבדן
היא שמעבירה אותי על דעתי, שעה
שאאבד כך את דמותי אל תוך מראה.

ליאור מעין





סוּנֵט אַבִּידְנִי

מה שְׁגוֹרֵם לי להמריא
מהר כמו נמר הרים פְּרָאִי,
על גב חד־קַרְנֵשְׁמֶשׁ אִוִּירִי
הוא המְרָאָה שְׁמוֹל הָרָאִי

הוא תַּעֲתוּעַ מֵהֶדֶד
נוֹדֵד בֵּין הִיקוּם הָאִינְסוֹפִי
ובין הָאִינְאָל שְׁבִפִי
דוֹמֵם, מוֹתִיר אוֹתִי בּוֹדֵד,

מול מִבְטָן שֶׁל הַנְּעֵרוֹת
בְּעִזְרָתָן, מול הַמְרָאוֹת
אֲנִי עוֹמֵד חֶדְגוּף עִירֵם

כְּלוֹאִינְסוֹפִי, כְּמוֹ נְהָרוֹת
נִדוֹן לְנוֹד לְעֵד, לְתַעוֹת
אֲבָל תַּמִּיד לְזָרֵם לְזָרֵם.

ליאור מעין

קִיץ*

אתה הולך, בדרךך
חנות ספרים
אתה פונה אל המדף
שירים. הבעלים
היא מתבוננת דרךך אל המלים
אתה אסיר
תודה והיא תדע:

הכל ישוב למקומו
הבשר,
האדמה.

אתה עולה וממולך
פנת הרחוב. מוכרת המיצים
משקה אותך בדבש דבלים
היא מישירה בך מבט
אתה אסיר
תודה והיא תדע:

הכל ישוב למקומו
הבשר לאדמה,
הרוח.

ואחר כך אתה יושב לנוח,
לצד אשה ועוד אשה
הן מדברות ומבטן חודר אותך לתוך הגן
ושם ילדן עולה בסלמו
הכל ישוב למקומו
הבשר לאדמה,
הרוח למלים.

ואז במסעדה אתה נחם ביין
המלצרית, כוסך רועדת בידה
אתה מונה את הפרוטות וחי עדין
וכך אתה רוצה לחיות, כמו המתים
בהליכת רחוב קיצית לפרץ בבכי
עכשו וכאן.

כל הנשים,
כל הנשים, יפות בדרךך.

ליאור מעין

* "כשֵׁאָמוֹת אֲנִי רוֹצֵה שְׂרָק נָשִׁים יִטְפְּלוּ בִּי".
יהודה עמיחי





מתכון לרבת קומקוט

תחלה הבא ילד לעולם
טע עץ
קח סלם
ודע לקטף את הרגע של החיוך הכתום.

שטף תחת מי ברז, פרי אחר פרי
שפת סבר בכף העץ,
היה מחזורי,
תן אמון באטי
למד לזהות את ריח הצוף
הקשב לקולות,
זקק את השקט הבא אחרי
"אבא, זה כף לי לבד לעלות"
קח כסא,
שב.

ליאור מעין

פרס שני - שיריה של נועה ורדי

ועל כך לא נוכל לומר אלא זאת: אם מתקיים חוק שימור השירה, הרי שבאיזשהו מקום שיר צריך היה להיפרד מן העולם כדי לפנות מקום לשורות שיר נפלאות אלו, מתוך השיר "הרגל אהבתי אליך הולך ונעלם".

והנופים - שיריה של נעה ורדי רוויים במראות נוף, חדים, צרובים חדות במילים; אבל הנוף המדויק הוא תמיד גם זירה לתחושות, שלופות כפקעת ועוטפות כערפל, כאוויר, או כמו ריח:

אֲנִי הוֹלֶכֶת בֵּין הָאֲרָנִים הַמְקִיפִים אֶת הַבַּיִת
מְחַטֵּים וְהַרִיחַ מְדַקְרִים בִּי וְאֵת אֵינֶךָ עוֹמֶדֶת
בֵּין קְלָפוֹת הָעֵצִים
וְאֲנִי שׁוֹכַחַת לְפַעֵר לְךָ חֵינֶךָ
וְהָאוֹיֵר שׁוֹכֵחַ לְאַחֵז בִּי

גם שורות אלו מתוך "הרגל אהבתי אליך הולך ונעלם".

על שורות אלו ועל קובץ השירים המרגש כולו אנו מעניקים לנעה ורדי פרס שני בתחרות על שם עפר לידר תשס"ו.

ובאנו על החתום,
פרופ' עדנה מוזס, יו"ר; חיה הופמן;
פרופ' שלמה וינר; רחל חלפי;
רוני סומק; צבי עצמון

קובץ השירים שהגישה נעה ורדי לתחרות על-שם עפר לידר תשס"ו מצטיין ביכולת מרגשת של התבוננות והתבוננות-עצמית, וניסוחן בשורות שיר מדויקות ופולחות. זוהי שירה עזת ביטוי; עזת ביטוי אך חושקת שפתיים, כדי שלא תתפרץ לשון בלתי מבוקרת, המקלקלת את השורה. וכלום אפשר לומר יותר מכך בשבחה של שירה?

המשוררת נוגעת בקובץ זה באהבה, באירוטיקה, בגעגוע עד כלות הנפש:

אִם תַּחֲזִירֵי אֵלֵי, אֲנִי אוֹמֶרֶת לְעֵצְמִי
אֲנִי אֲבַשֵּׁל קְצִיצוֹת בְּרֵטֵב אָדָם
אֲנִי אֶתְקַן אֶת הַנְּזִילָה בְּשֵׁרוֹתַיִם
אֲנִי אֲנַקֶּה אֶת הַכֵּיזוֹר מִמִּשְׁחַת הַשָּׁנִים
אֲשֵׁאִיר רַךְ אֶת בַּיִת הַמְּנוֹרָה הַדּוֹמֵם
כְּדֵי שֶׁנֶּאֱלָץ לְהַדְלִיק נְרוֹת בְּאִמְבִּטְיָה

מתוך השיר "את הולכת".

המשוררת גם מתבוננת התבוננות המְלֻטֶּית ברכיבי הגוף, בצינורות הדם ובגולגולת, אבל תמיד כבזירה שבה מתרחשת הדרמה הגדולה באמת-הרגשות, התשוקות, הציפיות, הפחדים, והמוות:

אִם מִתְקִים חֵק שְׁמוֹר הָאֵהָבָה הָרִי שְׁעֵכֶשׁוּ
הַשָּׁמַיִם יִהְיוּ נֶאֱהָבִים יוֹתֵר, עֲדִינִים יוֹתֵר
וְקִלְפֵת הַגְּלָגֶלֶת הַמוֹנַחֶת בֵּין כְּפוֹת יָדַי
הַנִּשְׁעָנוֹת בְּמִרְפְּקֵיהֶן עַל הַשֶּׁלֶחַן
תִּהְיֶה קְלָה יוֹתֵר,





אחינוכי אוסיב זה איננו אלא חלוקי היום בקורים
אם בחוליה שבנונינו ובעולם אנוש במרחק אל היום
ובמחוזים לצי ירוקת, מתקשים להתאים אנוש
לצי לזכרה. השם בוקרי סוף
אנוכי בעצמנו אנוש לחיוב
אנוכי לצי איננו אנוש אנוכי איננו
הנוכחים אנוש, כצדדים אנוש
אנוכי לצי.

אחינוכי אוסיב זה נאמרוני ביין, אנו
אנוכי, ואנוכי בשלביה במנונינו
אנוכי אוסיב אוסיב אוסיב אוסיב

נועה ורדי

סטודנטית לרפואה בשנה השישית, באוניברסיטה העברית
וכן בוגרת תואר ראשון בפסיכולוגיה ובתוכנית ב"א מצטיינים
באוניברסיטת חיפה.

בינואר ימלאו לי 28 שנים. התחלתי לכתוב בערך בזמן בו למדתי
לכתוב, ומאז אני כותבת בעיקר שירה.

השנה זכיתי בפרס ראשון בתחרות הכתיבה של האוניברסיטה
העברית

אני פעילה באירגונים לזכויות אדם, ביניהם רופאים לזכויות אדם, וכן
מספר קבוצות דיאלוג עם סטודנטים מארצות שונות.

דורמיציון

עור פְּנִיךָ מִתְעַקֵּשׁ לְהִצְמַד לְיָדֵי
הַקְּרוֹת מִן הַרוּחַ הַמְצַלִּיכָה בְּנֹג,
בְּשִׁבְלִים הַיּוֹרְדִים בְּגֶשֶׁם
מִהֶרְבֶּע הָאֲרָמֵי אֶל בְּרֵכַת הַסְּלֵטָן.
מְנוֹרוֹת צוֹבְעוֹת אֶת הַחוֹמָה וְהַבְּרוּשׁ
וְאֶת מַעַט כְּפֹיפָה אֶל יָדֵי, וְיָדֵי מַעַט מוֹרְמַת אֲלֵיךָ

יְרוּשָׁלַיִם אֵינָה מִיִּטְיָבָה עִמָּנוּ
הָאוֹר שְׁעוֹטֶךָ אֶת הַקֶּר מַחֲוִיר
אֶת עֵינֵינוּ, וּמְכַרֵּי; הַרְחוּבוֹת בְּהֵם
מִתֵּר לְהֵלֶךְ מִתְמַעֲטִים, מוֹכְרֵי
עֲשׂוּבֵי הַתְּבִלִּין עוֹזְבִים אֶת כְּנִיסוֹת הַסּוּפְרָמְרִקְטִים
וְהָאוֹטוֹבוֹסִים חוֹזְרִים שׁוֹב וְשׁוֹב
עַל עִקְבוֹתֵיהֶם בְּלַעֲדֵינוּ

אֲבָל אֶת הַנֶּעַר הָאֲרָמֵי שְׁלִי, פְּנִיךָ
הַחֲלָקִים, יָדִיךָ הַדְּקוֹת, יִרְכִיךָ עֲטוּפוֹת
בְּגִינֵס יִשָּׁן אֶת מְגִישָׁה לִי כּוֹס תָּה
לְסִיגְרִיָּה אוֹתָהּ אֲנִי מַעֲשֶׂנֶת בְּמַרְפֶּסֶת
כְּדִי לֹא לְהַכְנִיס אֶת הָעֵשֶׂן הַבֵּיתָה.

מִתּוֹךְ הַמְטָה מֵעַל הַכָּרִים אָנוּ בּוֹהוֹת בְּהָרִים
הַמְכֻסִּים אֲרָנִים, וְאֵל אֱלוֹ הַרְחוֹקִים
שְׁאִינָם מְכֻסִּים, בְּאֲדַמַּת הַמַּדְבָּר

יְרוּשָׁלַיִם אֵינָה מִתְמַסְרֶת אֲלֵינוּ, וְאֲנַחְנוּ
אֵינָנו מִתְמַסְרוֹת אֲלֵיהָ,
הוֹלְכוֹת בְּרְחוּבוֹתֶיהָ כְּאַחֲזוֹת
זְרוֹת, וְגֵאוֹת מְרֵאוֹת הָעִיר חוֹלְפֹת
מִבְּלֵי לְהוֹתִיר צְרִיבוֹת שֶׁל
עוֹר בְּזִכְרוֹן הַגּוֹף.

רַק הָאוֹר מְדַבֵּר אֲתָנוּ, נִכְנָס בְּנִקְבִים,
מְעַרְבֵל אֶת הַשּׁוֹעֵר הָאֲרָךְ שְׁלִי עַל
כְּנֵי הַנֶּעַר שֶׁלְךָ וְצִלְצוּלֵי
חֲצוֹת שֶׁל דוֹרְמִיצִיוֹן
מְאִיצִים צְעָדֵינוּ אֶל הַשְּׁבִילִים הַיּוֹרְדִים
הַמְתַּרְחֲקִים מִהֶרְבֶּע הָאֲרָמֵי.

נועה ורדי





כְּשֶׁאֲנִי יוֹצֵאת לְצַרַח

כְּשֶׁאֲנִי יוֹצֵאת לְצַרַח בְּתַחֲנוּת
אוֹטוֹבוֹסִים בְּיָדַיִם מוֹרְמוֹת אֶל
הָרְחוֹב כִּי מִשְׁהוּ כָּבֵר חֵיב לְהִתְנוּעֵעַ
בְּתוֹךְ כְּלוֹב הַחֲזָה שְׁלִי בֵּין
הֵהֱתַכּוֹצִיֹּת שֶׁל הַבֶּטֶן לְצוֹאֵר

כְּשֶׁרוֹחוֹת תְּחַלֵּת נוֹבְמֵבֵר שׁוֹב קוֹרְאוֹת
לִי, וְהַעֲלִים זְעִים זְעִים בֵּין פְּסֵי הָאוֹר
וְאֲנִי מַחְכֶּכֶת אֶת רַגְלִי בַּמָּטָה
וְאֲנִי לִפְעָמִים יוֹצֵאת לְצַרַח

כִּי מֵה כָּבֵר יִתְנוּעֵעַ, מֵה יִגִּיד לִי
מִתִּי צְרִיךְ לְלַכֵּת וְהַחֲלוֹן הַזֶּה שְׁמוֹל הָעֵץ שְׁמִזִּיעַ עָלַיִם
וְהַמְדַרְכָּה שְׁמוֹלִיכָה לְאוֹטוֹבוֹסִים
שְׁנוֹסְעִים וּבָאִים
וְאֲנִי חֵיבֶת לְצַרַח

כִּי הָעִיר כָּבֵר מִתְאַסְפֶּת בַּפְּאוֹתֶיהָ בִּילּוֹת הַתְּנִים
וְהַרוֹחוֹת קוֹרְאוֹת לִי
וְהַעֲלִים זְעִים.

נועה ורדי





את אוהבת אותי

אני יוצאת לרוץ בגשם
וחוזרת בשער רטב והטפות
נוזלות מראשי אל השטיח
את מודדת צעדיך אלי, ידיך מתקשות

כדי להרטב מהרסיסים שעל פני
לזרז את הדם לחזור לגפי
להחזיק לשוני כדי שאמשיך
לבכות לתוך פיק

מתאימה עצם לעצם אני
מרגישה את הגשם את הדמעות
את הנזלת זולגים לגרונך
כשידי נצבעות בורד על הבטן שלך

את מעבירה את גופי אל קן של שמיכות וכרים
מסירה ממני את הבגדים הרטבים שדבקו אלי
עד שרק שכבה דקה ונוצצת של מים
נותרת בין כתפי
פיק נכער

אני לא רוצה שתבכי בלעדי
אל תבכי.

נועה ורדי

פרס שלישי סיפורה של תהילה בר יהודה "הבריחה ממרתף שתיים"

יחד עם זאת, את "הבריחה ממרתף שתיים", אפשר לקרוא גם כסיפור קיומי. להניח לרגע את פיגומי סיפור המתח ולראות בעיקר את הדינאמיקה הקיומית של נידוני מרתף שתיים. זוהי דינאמיקה של חיים על מסלול של התרסקות. העבר מנוכר, ההווה מייאש ולכן רק בבריחה יש סיכוי להוֹרִיד את העתיד.

יתכן והאירוניה בסוף הסיפור תמחק את כל התחושות האלה, ויתכן שלא. בכל מקרה "הבריחה ממרתף שתיים" הוא סיפור מרתק על החיים ועל הבריחה מהמוות.

ובאנו על החתום,
פרופ' עדנה מוזס, יו"ר; חיה הופמן;
פרופ' שלמה וינר; רחל חלפי;
רוני סומק; צבי עצמון

"הבחירה ממרתף שתיים" הוא סיפור פואנטה. כלומר סיפור שסופו מאיר באור מעט שונה את העלילה שנרקמה קודם. ברור שהדרך מנוקדת ברמזים. ברור שכל סימני השאלה נהפכים בשורה האחרונה לסימן קריאה, ובכל זאת: להפתעה יש כוח. במקרה שלנו הכוח מתכתב עם אירוניה.

לכאורה זהו סיפור על תכנון בריחה. קיימים בו כל מרכיבי התכנון המוכרים לנו בעיקר מהקולנוע. גם המחשבה, גם חישוב הסיכון ובעיקר הרצון לשבור את השגרה.

השפה הקולנועית עוזרת כאן מאד. היא "מזרזת" את העלילה לעבור הלאה, היא לא מתעכבת על פרטי תפאורה. העלילה מסירה במודע את הכפפות הליריות ונוגעת בחומרים נטולי מטאפורה. הקצב חד מאד. הקצב חלק מאד.





תהילה בר יהודה

אני בת 28, סטודנטית לתואר שני בטכניון, שייכת לוועדה הבין-יחדתית לביוטכנולוגיה. על התזה שלי אני שוקדת במעבדה לחקר הראייה בפקולטה לרפואה. אני מנסה לבנות מודל לרשתית סוכרתית בתקווה לפתח גישות טיפול חדשות, בעיקר באמצעות תרפיה גנטית, ולמעשה תרפיה גנטית היא תחום העניין העיקרי שלי.

באמנות אני אוטודידקטית, לעומת זאת. אני מצלמת כבר 10 שנים, מצוירת 5 שנים ולאחרונה התחלתי לכתוב סיפורים ושירים. "הברחה ממרתף 2" הוא סיפור על פנטזיה קטנה-גדולה, שמתרחשת לאו דווקא שם, במרתף, אלא בעיקר בראשו של חוקר שעובד עם חיות מעבדה ונתקל, כמוני, בדילמה אתית ומצפונית קשה מדי יום.

עוד מעט הדלקת אורות. ברולו חושב שצריך לפעול באלימות כדי להצליח - "חייבים לתת להם בשיניים". אני אומר שכדי למצוא את היציאה מהמקום הארוך הזה חייבים להתחבא קודם, אחרת יתפסו אותנו מיד. ברולו מציע שנתחבא במיכל הפתיתים הלבן, אם הוא מלא - אבוד לנו, אבל הם ממלאים אותו רק פעם בכמה ימים, כך שרוב הסיכויים שיש בו מספיק מקום בשביל שנינו. אנחנו מבינים שאין לנו הרבה ברירות ומחליטים לתקוף בבוקר מה שלא יהיה.

כמה דקות אחרי הדלקת אורות מגיעה המקורזלת בחלוק וכפפות. תוך כדי שריקה של מנגינה מעצבנת היא ניגשת אלינו. אני וברולו מחליפים מבטים, ברולו מסמן לי ולפני שהיא מבינה מה קורה אני קופץ עליה ונועץ את שתי שיניי הקדמיות עמוק בזרועה השמאלית, בו זמנית ברולו מזנק אל הכתף הימנית שלה ונושך הכי חזק שאפשר, כל העסק לוקח פחות משנייה. המקורזלת מתחילה לצרוח בהיסטריה ולקפוץ במקום, היא נתקעת בפח הגדול שבקצה החדר ונופלת ברעש גדול על הרצפה, רגליה מונפות באוויר. ברולו מתנפל שוב, הפעם על הרגל שלה ונושך בחזקה. היא צווחת חזק יותר, פרצופה מתעוות באימה, היא מתחילה להיחנק ולבסוף מתעלפת. החבר'ה מסביב מבינים מהר מה קורה ופותחים בקפיצות, קריאות עידוד ותרועות ניצחון. לפתע אני שם לב שהיא השאירה חריץ פתוח בדלת הכבדה ואנחנו מחליטים לחמוק דרכו החוצה ולוותר על המיכל הלבן. בחוץ כבר נחפש מקום מסתור חדש, לפני שיבואו עוד אנשים.

זה מפחיד, אף פעם לא היינו מחוץ לחדר מאז היום שהגענו לכאן, וגם באותו יום לא ראינו כלום כי הובילו אותנו בכלובים אטומים.

היינו ארבעה אחים כשהגענו לכאן. את אבא לא פגשנו מעולם. אמא ידעה שייקחו אותנו, היא לא ידעה להסביר לאן או מדוע, אבל כשהם באו בסוף התנחמנו בזה שנשארנו יחד. את פנינו קיבלה אישה מבוגרת בחלוק לבן וכפפות. היא שקלה ובחנה כל אחד בקפידה והחליטה להשאיר אותנו יחד. אוכל ומים לא חסרים פה, אבל אפשר להריח את הרעב והחולי מעבר לקירות. תמיד כשהאנשים עם החלוקים באים שומעים צווחות היסטוריות מכל עבר, גם אנחנו צורחים כשהם באים, לא יודע למה. הם אפילו לא מכאיבים לנו, הם סתם מפחידים. יש כאלה שמנסים לברוח לפעמים, האנשים עם החלוקים משתגעים מזה, אבל תמיד תופסים אותם בסוף. אומרים שאף אחד מעולם לא יצא מכאן.

הראשון שהם לקחו היה פרדי. לא ידענו לאן ואם הוא יחזור, אבל לא היה לנו זמן להתגעגע אליו יותר מדי כי יום אחרי זה לקחו את אסי. זה היה מוזר, לקחה אותו בחורה צעירה עם חלוק לבן ושיער אפור מקורזל והיה נראה כאילו היא פוחדת ממנו. נשארנו אני וברולו. כיבוי אורות. כל הלילה הסתובבנו כאילו הכל רגיל, אבל בסוף הבנו שהם לא חוזרים ושאנחנו הבאים בתור. היה כבר לפנות בוקר כשהחלטנו - חייבים לברוח! לא ידענו איך ולא היה לנו מושג לאן, בקושי ידענו איפה אנחנו. מה שכן ידענו היה שאנחנו במרתף שתיים, שתי קומות מתחת לאדמה.

רבים מאלה שניסו לברוח עשו את זה כשהאיש עם האוכל בא - התחמקו לו מתחת לאף והתחילו לרוץ בכל הכח, אבל אף אחד לא מצא את היציאה ובסוף תפסו אותם. היו כמה שניסו לחפור בקירות, אבל גם זה לא הצליח אף פעם כי לקחו אותם לפני שהספיקו להגיע עמוק.





השחורות מסתכלת עלינו מלמעלה וגועה "נו!!!!". אנחנו מסתכלים עליה בתודה, זוחלים החוצה בזריזות ורצים הכי מהר שאפשר.

המדרגות ניצבות ממש מולנו. אני שם לב שברולו הספיק להרים שני פתיתים ולהביא אותם איתו, הוא נותן לי אחד לפני שאנחנו ממשיכים, "שיהיה", הוא מחייך. אנו עולים את שתי הקומות למעלה וכעבור דקה אנחנו בחוץ, נושמים את אוויר החופש וממשיכים לרוץ, מדי פעם מביטים אחורה אל הבניין הלבן המכוער.

מבור-בויב שעובר בדרכנו מגיח לפתע עכבר אפור, מסתכל על הפתיתים, מצביע על הבניין ושואל "איך שם? יש אוכל טוב?" אנחנו ממשיכים לרוץ בלי לענות לו. "סנובים לבנים", הוא מסנן, "כל החולדות-ניסויים האלה".

אני דוחף את האף ראשון להריח מה קורה בחוץ- אין ריח של סכנה ושקט, כנראה שאיש לא שמע את הצרחות שלה. אני חומק החוצה ומתחיל לרוץ בלי כיוון, סומך על חוש הריח שיוביל. ברולו רץ אחריי במשך כמה דקות עד שלעינינו נגלה מסדרון ארוך עמוס מכשירים וארגזים, בקצהו כלוב מתכת ענק עם שתי כבשים, אחת לבנה עם אזניים שחורות והשניה אפורה כהה, בית החזה שלהן מגולח ומלא תפרים עם שרידים של דם קרוש. כיוון שהמסדרון עדיין שומם אנחנו מעזים להתקדם לכיוון הכלוב שלהן. באמצע הדרך הכבשים קולטות אותנו, לרגע אני מהסס, אבל הכבשה האפורה מסמנת לנו בחיוך "כל הכבוד!".

אנחנו חולפים על פני כלובים של כלבים מנמנמים, חתולים ששולפים ציפורניים כשהם רואים אותנו וחזירים מסריחים שמחרחרים בקול. כשאנחנו מגיעים לכבשים המסדרון מתעקל ובקצה העיקול יש פניה ימינה ופנייה שמאלה. אנחנו עומדים בצומת, לשמאלנו דלת שחורה גדולה עם סימן של אין כניסה ומצד ימין עומדת דלת מתכת עצומה עם שני חלונות עגולים ושקופים - היציאה. פתאום נפתחת הדלת הכבדה ובריצה נכנסים שני אנשים בחלוקים אפורים ומגפיים שחורים עד הברך. אנחנו מתחילים לרוץ חזרה, ברולו דוחף אותי לערימת חציר ליד הכלוב של הכבשים ומזנק אחרי לתוך הקש. האנשים ממשיכים לרוץ במסדרון אל החדר שלנו, מחפשים את המקורזלת המעולפת.

הם לא הבחינו בנו. בחלפם על פני העיקול הם מעיפים מבט מסביב, סורקים את הרצפה ומסתכלים על הכבשים בחשדנות, אך הן מחזירות להם מבט תמים, לועסות חציר באדישות, והם ממשיכים לרוץ. הדלת הגדולה נסגרת לאט, הפתח הולך ומצטמצם בכל שבריר שנייה, הכבשה הלבנה עם האוזניים





פסיפס

"מרגיש וחושב שירה ומדע" | ליקטה רחל פלביץ

"היצירה איננה מקום בחיי וגם איננה זמן או זמנית, אלא היא רובד נוסף, שכבה נוכחת שפועלת את פעולתה לילה ויום בעקשנות... ואין שקט, חיית התשוקה תובעת את מזונה ללא הפסק... וכיוון שכך, יש אולי לשאול את היצירה מה מקומי בחייה, שהרי... היא אשר שולטת בי".

"המדע מחייב את העוסק בו להיות יצירתי. היצירתיות אינה מוגבלת לעולם מושגים אחד, והניחן בה, מתנתו היא. לכן עולמות הכתיבה, הפיסול, הציור, נושקים לעולם המדעי, ואין להתפלא על כך.... משלימות נגיעות אלה את הוויית".

"כשאני יוצר לדף, אני משתדל מאוד להשתחרר ממחשבות ומתבניות ומנסה לא לנסות. אני נותן לתחושות להבנות מעצמן למילים, ותוך כדי בנית היצירה אני מצרף את הכוונה ומפנה לה מקום על מנת שתחבר בין המשפטים ותאסוף אותם ליצירה קוהרנטית. ... אך נוכחתי כי בתהליכי הכנה לניסויי מחקר עוברים בי תהליכים דומים. גם שם אני מעניק הרבה מקום לאינטואיציות ומשתדל להרגיש את החומר כדי לתת לעצמי מעוף על מנת שלא להיות מקובע ושבוני בקונספטים, ורק אחר כך אני מצרף את הדקדקנות המדעית..."

"המקום בו המדע משיק לכתיבתי הוא אני. אני רואה עצמי כאדם שלם, ככל האדם יש בי אהבה לעיסוקים שאינם בהכרח משולבים וכרוכים זה בזה, יתכן שהמקור לשני התחומים הללו משותף... לכאורה, ניתן לראות את המדען כטכנוקרט. אני רואה את העיסוק המדעי כפילוסופיה, המדען הוא פילוסוף המנסה להגיע לחקר האמת. במידה רבה, יצירה ספרותית, פרזיה או שירה, מנסה

אמירה קצרה וחובקת-כל זו, על אחד מטפסי ההרשמה לתחרות "שירת חייו" של אחד השולחים, מופיעה מתחת לסעיף המודפס המבקש מן המועמד לתאר את: "שילובה של היצירה בחייו המדעיים של המועמד". ארבע מלים, וכל כך הרבה נאמר בהן.

משתתפי התחרות התייחסו לסעיף זה שבטופס בדרכים רבות ושונות: הם כתבו על היצירה עצמה, ועל היצירה במדע, על היצירה באמנות, ועל הקשר בין שני סוגי היצירה, על השפעת היצירה האמנותית על עבודתם המדעית, ועל השפעת היצירה האמנותית עליהם עצמם. התייחסו למקורות היצירה, העלו את הקונפליקט הנוצר בין סוגי היצירות. רוב הקטעים שנשלחו אלינו - מאחר ובכותבים עסקינן - היו כתובים כשלעצמם כשירה או פרזיה במיטבן, אך מעבר ליצירתיות ולאסטטיקה שבה, הם היו מרתקים בזכות התבוננות הכותבים בחייהם, ביצירתם ובמשמעותה עבורם.

וכאן, בשורות הבאות ליקטנו, מעשה פסיפס, הבנוי משברי הקטעים שהגיעו אלינו, מעין קליידוסקופ של מחשבות, הבנות, ותובנות, מסע מרתק אל היוצרים, אנשי המדע והאמנות, שהואילו והצטרפו אל מפעל עידוד היצירה.

להביא למודעות הקורא אמת מסוימת. בדיוק כפי שהוגים פרויקט מחקרי חדש ומרתק, נהגה שיר. הצעד הבא, בחשיבה המדעית, דורש דידקטיות ולוגיקה לצד יצירתיות וחשיבה רשתית. בכתובה נדרשת אותה דרך”.

”הן המחקר והן הכתיבה הן יצירות חד-פעמיות ואופיין נקבע על ידי האדם העוסק בהן. בשני התחומים יש ניסיון לספר איזושהי אמת דרך ההתמקדות בפרטים הקטנים בסבלנות וברגישות אין קץ”.

”מאז שלמדתי לדבר אני שואל, מאז שלמדתי לכתוב, אני כותב שירה. אינני מסוגל לתאר את חיי ללא כתיבה וללא הניסיון להבין את הסובב. בשניהם קיימת היכולת להתבונן, לשאול שאלות, לתאר באופן מובנה את הניתן לתיאור. בשניהם יש הרצון לדייק, לבחור משלל השפות האפשריות את השפה הנכונה המאפשרת לדייק ולחזור שוב ושוב כדי להגיע למבט שמתקרב למראה האמיתי... בתקופה החד-פעמית של עבודתי כחלק מהמרוץ להבנת הגיגים, הייתה שירה באוויר. תחושת הגילוי והיצירה שמלווה כתיבה לוותה אותנו כשחודש בחודשו היינו מוצאים את עצמנו אומרים משהו חדש ובלתי צפוי על מורכבות הגיגים והקשר הברור שנוצר בין שפתו הבסיסית לחיים”.

”אני מאמין כי הצורך ליצור, בשירה כמו גם מדע מביא לידי הבנת המציאות ותאורה באופן התמציתי והמדויק ביותר”.

”כשמופיע שיר, בהבלחה פתאומית, עולה מהקרביים, מהלב, ועובר, דרך המוח, לאצבעות ולדף החלק, דומה הוא לסנונית המבשרת את בוא העלייה - הניסויים הקריאטיביים ביותר יוצרו בראשי... עבודתי המדעית ויצירתי האומנותית נשענות, מושכות כלפי מעלה, מפרות האחת את רעותה”.

”הכתיבה מאלצת אותי לחשוב ולעבד רגשות ותחושות בצורה חדה, ואם הצלחתי לבטא במלים את התחושה או הרגש שהיו בי הרי התקדמתי במשהו בהבנת עצמי וקל לי יותר להתמודד עם הדברים. אני מוצא הקבלה בין התהליך הזה והמחקר המדעי שאני עוסק בו ... במדע טוב כמו ביצירה טובה יש בנוסף להארה גם יופי, אסתטיקה וזווית נוספת להסתכל על המציאות”.

”בכתיבה מצאתי השלמה לעבודה המדעית. גם לשירה טובה וגם לעבודה מדעית טובה יש מרכיבים משותפים. המרכיב הראשון הוא אסתטיקה. השימוש הזהיר במילה בשיר, הוא כמו הוכחה אלגנטית במתמטיקה, או תפיסה פורצת דרך במדעי החיים. המרכיב השני הוא הדיוק והקיצור. בשירה יש חיפוש מתמיד אחר צירוף המילים הבודדות שמקפל בתוכו את כל הרגש שהמשורר רוצה להעביר, דומה לניסיון לנסח את החוקים הבסיסיים של הטבע שמסבירים עשרות תופעות במשפט אחד... באמצעות קריאה וכתובה של שירה ניתן לדלג מעולם של כללים ברורים וניסוחים מדויקים למרחב של רגשות ורמזים. הדילוג הזה מאפשר אתנחתא מעולם אחד, אך מדגיש את היופי שבשני העולמות”.

שירת חייו...

להנצחת זכרו של פרופ' עפר לידר



מנסה השיר לטשטש אותם ולעתים רק להשתעשע בהם דרך הקנטה. כשאני נתקל במוגבלות המחקר המדעי, כשאני רוצה לתאר נתחים נכבדים של העולם החיצוני והפנימי שלמדע אין מושג עליהם, ויותר מכך - את נקודות המגע בין השניים, אז אני ניגש לשירה... כך קורה שעולם הדימויים נוגע-לא נוגע בתיאור ה"יבש", במושגים המדעיים... לא פעם, המושגים האלה מוצאים עצמם מוקפים במלים של שירה ופרוזה, הם מקבלים פתאום משמעות אחרת ומפתיעה".

"אם בהתחלה ראיתי בשפות האלה (השפה המדעית, ושפת השירה והפרוזה) שפות זרות זו לזו, הרי שכיום אני מוצאת, שמצד אחד הגבולות בין השפות לבין התחומים הם אמנם ברורים, אך נקודות המפגש והאפשרות ליצירת גשרים בין העולמות הללו - הם רבים. במלים אחרות עם כל כמה שזה היה מפתיע בעיני - ככל שמצאתי בעצמי יכולת לכתוב שירה, הבנתי את העולם המדעי ואת השפה שלו, דווקא התעצמה והעמיקה".

"התחושה שלי שההתנסות החלקית בכתיבה שבה ניתן להעזי להעלות רגשות, תחושות ורעיונות בצורה חופשית ... בעיקר תרמה למחקר שלי ביטחון עצמי מסוים, להעזי להציע רעיונות ולנסות לגבש אותם לכיוונים שאינם בהכרח מקובלים בקהילה המדעית וברורים מעליהם. הכתיבה אולי תרמה גם לדרך בה רעיונות מדעיים צפים כמו בכתיבה, באמצעות הבלחת רעיון וחשיבה שאינה מסודרת ולוגית בהכרח... גם תרמה לראיה חדה יותר של הבחנה בתופעות חדשות... ותרמה ליכולת להתייחס ברצינות לאותן תופעות שנראו במבט ראשון כלא שייכות לעיסוק המרכזי בעבודת המחקר".

"העיסוק המדעי, כמו גם הכתיבה הספרותית, או כל יצירה אמנותית, יש בהן מהמשותף. בשניהם דרושה יצירתיות ומחשבה מקורית. יתר על כן בשניהם צריכה לבוא לידי ביטוי האמת הפנימית של החוקר או היוצר. ההבדל הוא שבמחקר, תנאי בל יעבור הוא, שפירותיו, דהיינו ממצאיו, חייבים להיות ניתנים לשחזור ולאישוש. היצירה האמנותית, לעומת זאת, משוחררת מכבלים אלה והאמת שלה עומדת בפני עצמה ללא צורך בתהליך של תיקוף או אישור נוסף".

"אני חש שחשיבה מדעית יצירתית ויצירתיות ספרותית מטפחות שתיהן את היכולת להתבונן בסבלנות במציאות החיצונית והפנימית, המוחשית והאבסטרקטית ולהצליח לתאר ולהסביר אותן בצורה מדויקת וחדשה".

"לעיתים קרובות מצטיירת הענווה המדעית בעיני מתבונן מן החוץ כתהליך של פתרון חידות... אולם מי שחווה מקרוב עבודה מדעית יודע כי היא קרובה יותר בטיבה, ודומה יותר בחווייתה לתהליך של בניית צריף... את עומדת מול חלקת אדמה: בידך כלים אחדים, לפניך קרשים אחדים, ולא יותר. כיצד יראה צריף עם רדת הליל? ... ואולי אחליט שאיני רוצה, ככלות הכול לבנות צריף, ואפליג לי משם על גמלי וחמורי ... תגליות מפתיעות לטובה מחד, מעברים חסומים מאידך, ומטרה שאינה קבועה מראש, אלא משתנה ומסתגלת-כל אלה מצווים על המדען יצירה, ואי אפשר היה להתמודד אתם ללא יצירתיות".

מאחורי כל מחקר מדעי נחבא מסתורין. לעתים מנסה המחקר לפוגג אותו ולעתים רק להגדיר את תחומיו. מאחורי כל שיר מתחבאים כללים ברורים: שפה, ניקוד, משקל, חריזה. לעתים

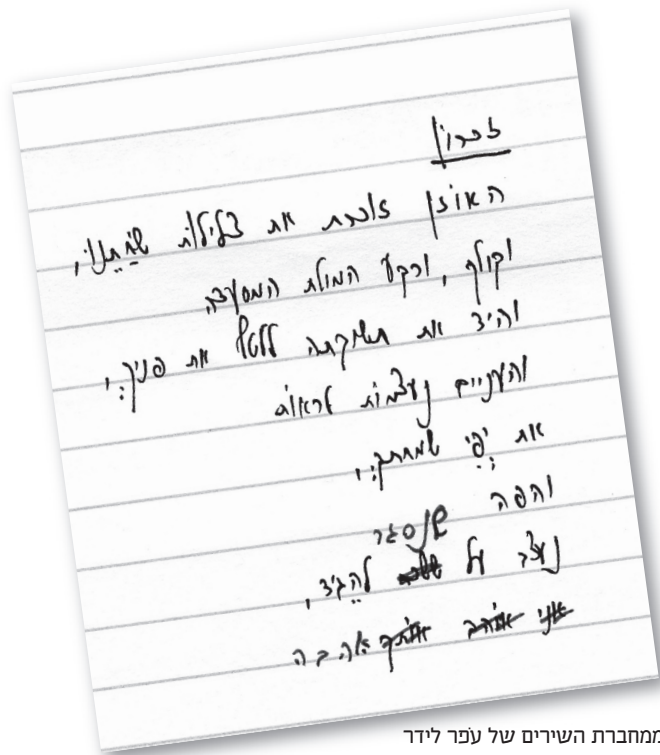
"עבורי, האמנות היא כלי ביטוי לדברים שהמדע אינו מעיז
לאמר, ולכן היא המקור או ההשראה לכל מה שהמדע יוכיח אי
פעם בעתיד. למרות שהאמנות והמדע עושים שימוש בכלים שונים
לחלוטין, הקשר בינם אינו ניתן לפירוק. בזכות האמנות המדע יכול
לדאות לשחקים".

"היצירה והמדע בחיי - שני קווים מקבילים המצילים אותי זה
מזה. את שניהם מציתה אותה תשוקה של צורך קיומי, ושניהם
מכרסמים בי את אותו הפחד של לא לעולם חוסן ... בסופו של
יום תסכול של זה המנסה לאחוז בחבל בשני קצותיו ללא הצלחה.
הקונפליקט בין השניים ... מזין והופך אותי לאדם טוב יותר".

"המחקר המדעי הינו יצירה אינטלקטואלית, לא אישית,
המשתלבת במערך חובק עולם של מאגרי מידע. מאידך שיר הוא
ביטוי רגשי ואינטלקטואלי אישי ביותר, השתקפות של תהליכים
פנימיים, לעתים בלתי מודעים, ואינטראקציה בינם ובין הסביבה,
צילום של רגע, שטעמו כיון ההולך ומשתבח עם הזמן".

תודתנו נתונה לכל הכותבים, שאפשרו את מעשה הפסיפס.

פרסום הקטעים נעשה באישורם של היוצרים.



ממחברת השירים של עפר לידר

עשרת היוצרים אשר צוינו לשבח

לפי סדר הא'-ב'

1. **ארנון ארזי** דוקטורנט למתמטיקה, אוניברסיטת תל-אביב
2. **אריק דהן** דוקטורנט בבית הספר לרוקחות, האוניברסיטה העברית
3. **שירה חתומי** ד"ר לרפואה אורולוגית, מרכז רפואי רבין
4. **דוד יפה** פרופ' במחלקה לאימונולוגיה, מכון ויצמן למדע
5. **שרית לריש** ד"ר באימונולוגיה וביולוגיה מולקולרית, האוניברסיטה העברית
6. **דורון מרקוביץ** ד"ר לרפואה, ראומטולוג, בית חולים רמב"ם. ד"ר לאימונולוגיה במכון ויצמן למדע
7. **מורן סרף** דוקטורנט בחקר המוח, האוניברסיטה העברית
8. **בועז צבאן** ד"ר במתמטיקה, אוניברסיטת בר-אילן
9. **הילה קנובלר** ד"ר לרפואה, פנימאית, בית חולים קפלן
10. **משה שטיין** ד"ר לרפואה, אונקולוג, בית חולים רמב"ם





מה שרצית להגיד לי (פרידה) | ארנון ארזי

נעליך הנוקדניות.

בידך החזקת

ספל קפה.

על פני הקפה

השתקפו

(פולי הקפה עושים את כל

הדרך הארצה מקולומביה)

שברי חלונות.

לעתים היו

נרעדים

קלות.

הים היה אפר,

אותו יום.

על פניו רקדו

שברי שחקים ושחפים,

עולים ויורדים

חליפות.

כשעלו,

עלו לפעמים

עד שכמעט יכלת לנגע

בשמים המצעפים;

כשירדו,

ירדו עד שנגלו

הלשונות האדמות

של מבואות השאול

או של האח הביתי,

אותו יום.

השטיח היה זרוע

אפרים לבנים,

שאחזו בנזם השיר

והובילוהו

הישר אל רגלי הפסא

ואל רגליה.

היית נעולה

מלון לפחות, אם זכרוננו אינו מטעה אותנו, נושר מהעץ, ונוחת על פרצופו. הכלב תקע בו מבט מלגלג, אפילו נביחותיו נשמעו כבר כמו גיחוך לועג, חג סביב לעץ, הרים את רגלו האחורית ועשה מה שעשה, רק שבזרם ובנפח נוזלים שהולמים יותר סייח צעיר. בנשור הטיפות האחרונות, סב הכלב על עקביו, ופנה ממנו תוך ענטוזים קלים. אם היה לי אקדח באותו הרגע, יעיד אחר כך בבית החולים, הייתי מרוקן עליו מחסנית.

בשובו, היה הבית מואפל ודומם. היא כבר נשכבה לישון, שרועה באלכסון ובאיברים פשוטים על מיטתם, מותרה רק פיסת מזון צרה בה הוא יכול לשכב מבלי לגרום להטרדת שנתה. בימים הבאים עשה ככל יכולתו לשכוח את השיחה ההיא. כל כך הצליח בכך, עד שכאשר שב מעבודתו בסופו של אותו שבוע, היה בטוח שטעה בדלת. כלב שחור שמוט אוזניים תקע בו מבט, וכשכש קלות בזנבו לעומתו.

תכיר, זה בובי, נשמע קולה מכיוון המטבח, לרקע צלילי סכין נוחתת, חוזר ונחות, על קרש חיתוך הירקות.

זאת היתה שנה ממבט ראשון.

תעוב החיה, שנכנסה לו כך סתם לחיים, פשט בכל ישותו. הרצועה החדשה עם הקולר בקצה, שהיתה מונחת על השידה, נראתה לו כחבל תליה, ושחור פרוותו של בן הכלבה - כפתח הגיהינום.

איזה כלב, מה פתאום כלב, ענה לה זועף כשהעלתה את הנושא לראשונה. מה אתה כל כך מתפלא, זה לא שהצעתי להכניס הביתה דינוזאור. מה שהחריף את זעמו ביתר שאת היה שלמעשה הוא כבר ידע שבקרוב יצטרף אליהם דייר נוסף, בעל ארבע רגליים, זנב וקולר, כמו שהיה ברוב המקרים בהם דעתם נחלקה, מצב תדיר למדי, יש לומר. וחוף מזה זה בריא מאוד לילדים לגדול עם חיית מחמד. כאן נעתקה נשימתו למספר שניות, וזיעה קרה בצבצה בצדעיו, גם ילד היא מתכוננת לי כבר.

הוא אסף את ארנקו ושם פעמיו לכיוון הדלת. לאן אתה יוצא, שמע מאחורי גבו, לקנות סיגריות, סינן מבין שפתיו, מנחש את תגובתה, נו באמת, כבר החלטנו שהגיע הזמן שתפסיק לעשן.

הוא פסע ברחוב הסואן בין המוני אנשים שנראו לו צעירים ומאושרים כולם. כל כך רצה לחלוק את זעמו עם מישהו, אך הבחין ששכח את הטלפון הסלולרי שלו בבית, ובעצם, למי הוא היה מתקשר.

זיכרון מאורע ישן תקף אותו, חי, כאילו התרחש אך אתמול, למרות שכבר עברו למעלה מעשר שנים. כלב אימתני, מאלה שגופם בריא, פרצופם פחוס ונביחותיהם רועמות, דולק אחריו ברכבו על קטנוע ברחובות העיר, לקול צחוקם של העוברים והשבים הצופים במרדף, ומתמוגגים מנחת. בצר לו הוא נכנס לסמטאות, חושב להערים על רודפו, אך החיה לא מתבלבלת, ואף סוגרת את המרחק. שריו בפאניקה מוחלטת, סוחט את ידיה הגו עד קצה גבול יכולתה, ומביט לאחור לראות עד כמה קרובה אליו הבהמה, הוא מתנגש בעץ אלון, עף מהקטנוע, שמצדו מתפרק לגורמים, ונוחת על גבו בעוצמה. וכאילו להכעיס, בלוט בגודל של





והזעם שהכה בו - הכריע את הכף, וההחלטה גמלה בליבו: הוא ישיב לעצמו את חייו, ויהי מה.

יש לך רעל עכברים, שאל את הזבן, יש לי את הכי טוב בשוק, בעצם אני חושש שאלה חולדות, גדולות, גדולות מאוד, אולי אפילו נמיות, אדוני, זה חומר טוב, הרעל הזה יעשה את העבודה אפילו על כלבים. לרגע נבהל, מה, אני כל כך שקוף, אחר כך החליט להתעלם מההערה האחרונה, שילם בעבור הסחורה, טמן אותה היטב בתיקו, ושב לביתו.

הוא קם באישון ליל, מוודא שהיא רדומה ונשימותיה קצובות ונינוחות, ניגש לפנכת האוכל של ההולך על ארבע, וערבב כמויות גדולות של הרעל במזון ובמי השתיה.

הוא חש חי כפי שלא הרגיש מעודו.

עד עלות השחר לא הצליח לעצום עין. עם אור ראשון נכנס למקלחת חמה, התגלח בסכין חדשה, עטה את מיטב מחלצותיו, כחתן ביום חופתו, והתמקם בפינת האוכל, טווח ראייה מהצלוחיות המורעלות. כעבור שעה קלה ניער בן הכלבה את שנתו מעליו, ובצעד קל שם פעמיו לקעריתו האהובה.

הוא הביט באויבו לועס את מזונו בהנאה, גרגר אחר גרגר, שותה בשלווה את המים, מותיר אחריו צלוחיות ריקות עד תחתיתן. הכלב נשא אליו עיניים מצועפות, דוק של חיוך נסוך על שפתיו, כאומר לו, אתה רואה, אינך יכול לי, ולא משנה מה תעשה. יתכן גם שהיתה זו הבעת אסירות תודה על המזון, כך או כך, לא נוכל להעיד על מה שאיננו יודעים. שביב התקווה שפעולת הרעל מושהית מסיבות

הוא מצא שהחיה קשורה לכל אירוע שלילי שקורה לו, אירועים שהיו, אם להודות על האמת, רבים למדי.

אם בבוקר הוא התקשה למצוא אחת מנעליו, משימה שהתקשה בה תדיר, היה זה בן הכלבה, וכשאיבד את מפתח הבית, ונאלץ להמתין שעות מוחץ לדלת עד שובה, נשבע, בשם כל הקדוש, שההולך על ארבע בלע אותו, כנראה.

מטלות הקשורות לחיה הוטלו עליו השכם והערב. גש רגע לסופר לקנות בונז, וכיוצא באלה שליחויות ומשימות אשר היו לו לזרא, והוא ניגש, קנה, חזר, שטף והבריך. תעשה טובה, קח אותו לטיול, המסכן היה סגור בבית כל היום.

בן הכלבה אץ בטיפוף קל לפניו, הרצועה מתוחה בין השניים, מעלה תהיה מיהו הגורר ומיהו הנגרר. על אם הדרך הכלב נעצר לרגע, נשא אליו את מבטו, אישון לאישון, כרע קלות, ומילט ממעיו פרש מהביל.

הוא הביט בגלל החם, חוכך בדעתו האם להשאיר את הכבודה במקומה, אך חש צליבת מבטים של המון אדם הבוחן את המשך פעולותיו. בלית ברירה חטט בפח אשפה קרוב, ושלף מתוכו שקית ניילון, הכניס את ידו לתוכה, ותוך העווית פניו הרים את גוש הדומן.

רק בשלב זה הבחין בכך ששקית הניילון, מעשה שטן, קרועה לכל אורכה, והצואה מרוחה לו על כל כף ידו. חבורת צעירים עליזים שעברה במקום השתעשעה מאוד מהמחזה, וצחקת עד לב שמים. נדמה היה לו שעולם ומלואו צופה בו ולועג. תמהיל השנאה

כאלה ואחרות, נופץ גם הוא, הכלב היה תוסס ופעלתן מתמיד, במהלך כל אותו היום, כמו גם בימים הבאים. הלך רוחו התדרדר מדחי אל דחי.

כישלון ההתנקשות בכלב הצטרף בראשו לרשימת כישלונותיו ההולכת ותופחת, מעיקה, מייאשת, משקיעה אותו במרה שחורה.

כל מאורעות היום הפסיקו לעניין אותו כליל. חייו נדמו לו כסרט מזופת, התפקיד שנגזר עליו למלא, ללא כל יכולת ערעור, הוא הגרוע ביותר, והמשך התסריט לא יכול שיטמון בחובו התפתחות חיובית.

בכל לילה אחר מאוד להיכנס למיטה, התהפך מצד לצד, שורה בנים לא נים, לא מצליח לבוא לידי שינה של ממש. שוב ושוב נאלצו בני שיחו, שלא היו רבים כלל ועיקר, לחזור על דבריהם לאחר שלא הצליח להביא את עצמו לידי האזנה.

גון פניו השתנה, ונהיה חיוור כסיד באופן תדיר, מבטו היה פזור ולא ממוקד, הפסיק לאכול כמעט לגמרי, ומצב רוחו התאפיין בדכדוך עמוק.

הוא הגיע לשפל המדרגה.

באותו הלילה, אמר לעלות על יצועו. על אף זהירותו היא התעוררה משנתה, אולי תכנס להתקלח, אתה מזיע נורא.

חפוי ראש פסע לחדר האמבט, יודע שיש אמת בדבריה, כבר ארבעה ימים שלא רחץ את עצמו, לא מצא בו את הכח לכך.

גם זיפים קוצניים בני כמה ימים עיטרו את פניו מאותה הסיבה. הוא פתח את ברז האמבט, מניח למים לזרום, הוריד את מכסה האסלה, והתיישב עליו, משעין את סנטרו על כפות ידיו, מרפקיו נתמכים בברכיו. בזוית העין הבחין במקלון פלסטיק בפח האשפה הסמוך. אגב הרהור הבין שזוהי ערכה לבדיקת הריון. המקלון נח כשגבו כלפי מעלה, לא מסגיר את המידע הטמון בו.

קפוא באותה התנוחה, שום שריר לא זע בפניו, נח מבטו על המקלון משך שעה ארוכה. לאחר מכן, בתנועות מוכניות, התרומם ממושבו, סגר את הברז, ניגש לסלון, והתיישב על הרצפה, גבו נשען על הקיר, כרסו מבצבצת מגופייתו המהוהה, והוא בוהה ארוכות בטלוויזיה הכבויה.

כמעט ולא חש בכלב שקם מרבצו, פסע לסלון, והתיישב בסמוך אליו, מתחכך בירכו.

כף ידו הגיעה, כמו מאליה, אל פרוותה של החיה, מקרצפת אותה מעדנות.

קולו הפתיע אותו, בוקע מגרונו, כלב טוב, בובי, כלב טוב.





לבן

היא מתיישבת במיטה, מבולבלת. מה השעה? התעוררה לפתע, במין בהלה כזו, כאילו מישהו סטר לה סטירה מצלצלת על הלחי.

בחלון אור לבן, מסמא. יכול להתאים לשעת בוקר מוקדמת או לאחר צהרים חם במיוחד.

מלאה בתחושה כאילו לא ישנה דקה. בשעון- שש ושלושים. יופי, לא ממש עוזר לה.

שקעה בשינה ואיבדה את הזמן.

הלוואי שעכשיו ערב. שיבוא לילה ותוכל לשוב ולישון, לשקוע. מדליקה רדיו. בוקר טוב, מבשר הקריין, והיא נוהמת מול המראה באמבטיה. מביטה בעצמה, מגלה שערך לבנה נוספת, סוררת. נכנסת לרוטינה המוכרת: מצחצחת שיניים, לובשת את הבגדים תוך כדי שתיית קפה, מציצה בעיתון של השכן בדרך למעלית, נכנסת לאוטו, מתניעה ונוסעת.

הסנוור שבחוץ מתחלף לבוהק מעומעם יותר, אפרורי וקר, אור ניאונים לבן, קרירות מזגנית על גבול נקודת הקיפאון. וכבר היא בארונית שלה, נוברת בין הניירות למדים המקומטים, שולפת את החלוק. לבן הוא כבר מזמן לא, בוהה בקמטים המרובבים, נחרדת לגלות על גבול הצווארון פס דקיק ומצהיב של זיעה. אין לי זמן להחליף אותו עכשיו, היא חושבת ומתחרטת ברגע שהבוס מזעף מבטו לעברה, עומד בחלוקו הצחור והמעומלן. יוצאים לביקור.

אחר כך כבר שכחה את הנייפה האילמת, העבודה בולעת אותה לתוך הבלייל המוכר והמתיש שלה, אבל בדרך לרטגן היא עוברת במחסן הבגדים ומצטיידת בחלוק חדש ולבן, בדיוק כשהרמקול קורא להם למיון והביפר מתפרץ מכיסה בקריאת הקוד.

שקט

רחש ה"טליתות" שהוצאו מהניילונים ונלבשו, מבריקות בצבעים זרחניים, גלגלי גומי חורקים, וילונות מוסטים, דלתות הזכוכית נפתחות ונסגרות. אפילו מכשיר הקשר המרכזי, שפלט אינפורמציה בלתי פוסקת בדקות האחרונות הלך ונדם, ועמו שאר הקולות, וגם המלמול האנושי - הכל גווע אט אט, מפנה מקומו לשקט מתוח, ממתין. היא יכולה לשמוע את הדופק פועם באוזניים. מאגרפת את ידיה, פרקי האצבעות בולטים בלובנם דרך הגומי המתוח של הכפפות.

מרחוק, עולה הקול.

כל הראשים פנו לכיוונו. בבת אחת. כמו נבחרת של שחיה צורנית.

ניסית פעם להקשיב לסירנה? לצליל המכאיב הזה, החותך באוזן, מנסר בבטן ומסמר את השיער שעל העורף. הסירנה יודעת על מה היא צועקת, כך נדמה.

הקול עולה ומתחזק, ואחריו קול נוסף, ועוד אחד.

כמה עוד? מנסה לא לחשוב על כלום. כשהאמבולנס הראשון עוצר בפתח המיון, היא לוקחת נשימה עמוקה.

אדום

תוך שניות הרעש ממלא את אוזניה, מפנה משם את צליל הדופק שהתגבר. צעקות. פקודות. חריקות בלמים. מכשירי קשר מצווחים. הסירנה שממשיכה ליילל. מוניטורים מצפצפים. גניחות. קללות. ועוד אלונקות. הבזקי הנורות המהבהבות מראשי האמבולנסים צובעים את הקירות.

... "פצע כניסה בחזה שמאלי, יציאה ממותן ימין, דופק מאה ועשר, לחץ דם תשעים על חמישים, מתנשם" - היא קולטת לפתע שהפרמדיק צורח לה באוזן.

מבט לאלונקה, "חדר הלים!" נובחת עליו, אוטומטית, רצה אתם פנימה, עם האלונקה והנער שעליה, לא יותר מארבע עשרה, חצי ערום, רועד ומבוהל. - "איך קוראים לך?" היא מנסה, אבל הוא מחפש אוויר לנשימה, העיניים שלו קרועות לרווחה, פניו מרוססים זכוכיות, שערו מפויח. אלונקה נוספת טסה פנימה, חייל שרוע עליה, מדמם. תינוקת בוכייה בזרועות חובש מד"א. אם מבוהלת תרה בין האנשים, זעקותיה מחרישות אוזניים...

הם עובדים בלי הפסקה, בלי הכרה, בלי לספור כמה עוד נכנסים, נעים בין האלונקות, מסנוורים מהאורות. הבזקים פתאומיים מציינים שהתקשורת כבר כאן.

היא מביטה לרגע אל הנער באלונקה. הצבע אזל מפניו. עיניו עצומות. המוניטור מתריע בצפצוף מבשר רעות. הו לא, היא לא תיתן לזה לקרות. הבחילה עולה בה, בחילה מלווה בהכרה קרה. חור בקו הצלעות, דקירה, צינור, והדם השוטף לתוכו מכה בה, צבעו העז מפתיע אותה, למרות שציפתה לו. הנער נאנח. המוניטור מפסיק לצרוח. הוא נושם. פתאום היא רואה אדום. מריחה אדום. הכל סביב, כל כך אדום.

החזה של הילד, הבטן של החייל, הכפפות שלה, הכפפות של כולם, אפילו החלוק. זה, שהבוקר החליפה סופסוף. ורוטב העגבניות, במשולש הבצק האחוז בעווית בכפו של הנער שלה, האדום שלו עושה לה שחור בעיניים. איש לא מכין אותך. אין חוברת הדרכה, אין הוראות הפעלה. אין אפילו שיחות עם הצוות. מכונות קטנות.

מה שאפשר, כמה שאפשר, עם מי שאפשר. הכל נראה כל כך רע. ב"ER" זה עובר מסך כל כך יפה. אצילי, מהיר, חד, נכון. שם הכל נפתר בשלושים וחמש, ארבעים דקות, כמה שנינויות, כמה מבטים מרצינים, הרואיקה שתמיד, תמיד עובדת. אפילו הצבעים שם מכאיבים פחות בעיניים. ובאנגלית זה נשמע יותר טוב.

ירוק

פושטת את החלוק המוכתם תוך כדי ריצה. כמה תנועות מהירות, והיא כבר בירוק, דלתות הזכוכית נפתחות בלחישה, הקור מצמרר אותה. בפנים, הנער שלה על השולחן, כבר מונשם, ידיו שרועות לצדדים. הצוות עמל סביבו, מתכונן. הם מתקרצפים בשתיקה. מביטים זה בזה. "זה לא נראה טוב", הוא אומר מעבר למסכה, והיא רואה את הכאב בעיניו. יש לו ילד בן חמש עשרה, היא נזכרת. הסכין עוברת לאורכו - מבית החזה ועד מעבר לטבור. מישהו הדליק את הרדיו. הפרשנים עוסקים בספירת מלאי. "תעביר תחנה" הוא פוקד.

ירוק זה צבע מרגיע, אמר מישהו פעם. בגלל זה בחרו בו לחדרי ניתוח. היא זוכרת שקראה, שהוא הצבע המשלים לאדום. יותר טוב, שהירוק יספוג את כל האדום וינטרל אותו. והיה שם הרבה אדום.

"בן זונה", הוא מקלל. אווזו רסיס במלקחיים, והיא מבחינה שזה בורג מעוקם. עוברים, סוקרים, מוצאים, מוציאים, שואבים, תופרים. ותופרים.

שלוש שעות אחר כך, הנער שלה בטיפול נמרץ, עם צינור בריאה





שחור

סימני הצמיגים בכניסה.
פיח על הסדינים, ריח שרוף.
מוניטור שנדם.
השקיות.
וכותרות העיתונים שייצאו למחרת.

בחדר התורן, בתוך הסדינים, במיטה הצרה, היא מרגישה את
משקל החושך על פניה.
כמה שלא תעצום את העיניים, היא לא מצליחה לראות שחור.
הכל הופך שקוף עכשיו, בשטף חם ורטוב, שלא יצליח למחוק
מראשה וליבה את כל הצבעים.

ובקנה הנשימה, צינור בבטן ובשלפוחית השתן, ועם עוד כמה
מסמרים בכבד, ובעצם האגן, שפשוט אי אפשר היה להוציא,
מסוכן מידי.

הדלתות המלחשות נפתחות, והיא מוקאת החוצה מתוכן, ישר
אל מול הפרצופים הכואבים והדואגים שבחוץ. האוויר דחוס וחם.
האם, גרסה נשית ומבוגרת של הנער שלה, מביטה בה בעיניים
כחולות ודומעות. שפתיה רועדות.

"הוא יציב", היא שומעת את עצמה אומרת, ואנחה עוברת בקהל
שלה כגל. "עדיין קשה לדעת" היא מחזירה את עצמה בכוח לכחול
הדומע, המתחנן הזה, וליבבה המאופקת המתמלטת מבין השפתיים
ההן, החיוורות. היא בולעת בקושי. "תהיו חזקים, ואופטימיים" היא
מנסה לחייך, אבל משהו מושך את קצות פיה למטה.

המדים שלה איבדו, איך לא, את צבעם המקורי. אבל הכאב
שלה, עטוף בבחילה, שיצא ממנה בעווית מתפרצת לתוך פח
האשפה בשירותים של הסגל, היה ירוק מאוד.

מים מטפטפים קרים ועזובים
אל תוך הברכה, מהמעין
צלולים. חבויים במערה אשר מתחת לאלונים הגדולים
לרגלי הסלעים הכבדים.
שם היו עדרים פועים יורדים לשתות
ורועים שאבו מים בדליים משקשקים.
עתה צומחים גדילנים סגלים במקום אשר ממנו באו העצים
ושקדיות עקשות פורחות לבטלה.
משקיפות זו לזו אבנים עשויות
עטורות סרפדים בראשי הגבעות
ובין הערבים, רוחות מטאטאות את ראשי השבלים
ברחובות הירקים.
היונים כבר לא עפות שם
בסופלה ובית איטב.

השכמנו קום לזבח את השנה
ומרחנו את דמו על משקופינו ומזוזותינו
למען יפסח ההרג על בתינו
והוא לא שעה לתפלותינו.
האם לא היטבנו לטבל בדם המהביל כנדרש
ולהתיזו על פתחינו בטרם ייבש?





גן-עדן | שרית לריש

כָּל הַזְמַן הַזֶּה שְׁהִיָּה
טַפְטַפְנוּ בְּזִהִירוֹת לַתּוֹךְ אֲרֻלְנִמְיָאָר צַבְעוֹנִי
וְנִבְחַשְׁנוּ לְסֵרוּגִין
בֵּין אֲשֶׁר מְבָרִיק וְחַד
לְבִין תְּהוֹם קָשָׁה לֹא פְּחוֹת.
וְחִשְׁבְנוּ אִיךְ מְצַבִּי הַצְּבִירָה יִתְחַלְפוּ
כְּשִׁיתְחַלְפוּ
וְמָה שְׁהִיָּה מוּצָק וְאָחוֹז
יִקְבַּל אֲוִיר בֵּין פְּרַדְדוֹתָיו
וְיִמְרִיא הַמְרָאָה סוֹפִית
וּבְרוּרָה.

וְכַעַת מְשַׁעַת הַסְּכּוּם
מְסַתְבֵּר לֹא לְמַדְנוּ דְבָר
נִגְעַתִּי בִּידִיעָה לְעֵתִים
וְהִינֵנוּ הִיִּיתִי
עֵבֵר.

זכרון | שרית לריש

וְיֵשׁ בִּי רְצוֹן לְהַקְרַע אֶל חֲלָקִי
וְלֶאֱחֹז בְּךָ בְּמִין עוֹיֵת שֶׁל טְרוּף
הַמְּאִפִּינֵת נִדוֹן לְמוֹת.

וְחִצִּי הָאֲחֵר רוּצָה רַק לְהִתְפּוֹגֵג בְּאֵטִיוֹת
כְּעֵנָן צַבְעוֹנִי
הַמְּשַׁאֵיר אַחֲרָיו
רֵיחַ סַחְלָבִים מְתוֹק.

על הרצפה הקרירה. אני משלב את זרועותיי בקדמת הראש וצולל בתנועות נחשוניות אל מעמקי השמלה. לרגע אני אובד בין קפלי הכותנה המסמרת, עד שהראש מציץ מפתח המחשוף וידי נחלצות לצדדים. תיכף אלבש את מכנסי ההתעמלות השחורים, שלא יסתכלו מתחת לשמלה. אנשים אומרים נפש בריאה זה גוף בריא, אבל אני לא אוהב התעמלות. אני לא אוהב את חדרי ההלבשה, הצללים, הריחות, החמיצות. אני לא אוהב את המבטים החורכים הנשלחים לצדדים, אומדים את השיער בשוקי הרגליים, בבתי השחי, הזויות, הבליטות, הקימורים. אימא אומרת שלא כולם אוהבים התעמלות, ואפשר גם לרקוד. היא מניחה את מחט הפטיפון על תקליט שהיא אוהבת, אוספת את רגליה ושוקעת לאחור. אני מהלך במעגלים בחדר, פעם פושט רגלים במתינות ופורש ידיים כמו ציפור אצילה, ופעם מנתר, עם ידיים מתוחות או מקפץ כלוליין מצחיק שאבדו לו חישוקיו. אימא, בתוך גופה שותקת, ידה נעה מוכנית מעלה ומטה, ועיניה מצטמצמות ולחות מעשן.

השעון מצלצל בחדר הסמוך. המיטה נאנקת תחת גופה המקיץ של אימא. אני פוסע חרש לאורך המסדרון, צובט בין אצבעותי את שולי השמלה, נזהר שלא לדרוך על אמרתה. אני משתהה, אוסף אויר מלוא הריאות ולבסוף הודף את דלת החדר פנימה. אור הפרוודור מפיל את צל דמותי המתארך על עיניה המצמצמות של אימא. השקט הולך ונמתח בינינו ואחר מתפקע לקול צחוקה המתנגן.

"חשבתי שאתה... ובעצם לא... לא חשבתי... לא הכרתי אותך כלל... תהיתי מ"י וכך היא מדלגת בין שברי משפטים, ופרצי צחוק עולצים. היא מתרוממת קמעא, חופנת את פני בין ידיה, מצח

הגשם עדיין מכה בחלון. אנשים אומרים שככה זה: חמסין ביום כיפור, וגשם בפורים. אני עוקב באצבעי אחר המסלולים הקרירים שמשרטטים המים על שמשת החלון; נימים עקלקלים של מים מגששים את דרכם מטה, מתאחדים ומתמזגים לנהרות שוצפים הממהרים אל מסגרת העץ. ביניהם, טיפות קטנות מעכבות את מבטי, בודדות, מתארן מטושטש, חסוכות מים הן עומדות תלויות במקומן.

הלחי חמה על החלון הקריר, הראש מטושטש, והגרונ חרוך, כואב. אנשים אומרים שקצת מחלות לא מזיקות לאיש, ושילדים חולים הופכים לאנשים חזקים ובריאים. אני מתיישב על המיטה, אצבעותיי ממששות את השמלה הגדולה הפרושה כמו נסיכה מנמנמת. אימא לא לובשת את השמלה הצהובה, אבל כשנופל מבטה על השמלה התלויה בארון, שפתיה מתקמרות בחיך קטן ועיניה מוצפות בחום. אני אוהב לראות את אימא מרקדת בשמלה סחור סחור, הצהוב חובק את מותניה, ופרחים גדולים של אודם מתרוממים כפעמון סביב רגליה. היום אני אלבש את השמלה צהובה, עם חגורה כתומה של משי, פיאה נוכרית צמודה בסרט, כחול בעיניים ואודם מסביב לפה. רק נעליים תואמות אין בארון. אבל אימא אומרת שממילא יש גשם וצריך מגפיים, ואנשים תמיד מסתכלים על השיער והשיניים ולא על מה שמתחת. אני אהיה היום מוכרת פרחים עם שמלה צהובה וסלסלת קש מקושטת ושירים, כמו בסרט.

אור של בוקר דלוח עולה לאט מבעד לחלון. שם הרחק אני רואה את בית הספר, אפור ומגושם, משובץ בשמשות כמו מרבה-עיניים עיוור. אני פושט את מכנסי הפיג'מה אפורת הפסים, מתיר את כפתורי החולצה, וזו מחליקה למטה, נשמטת ברכות אילמת





בוקר בא כנמר מנוקד בחברבורות של אור. טיפות ספורות של גשם אחוזות עדיין בחלון, בוהקות באחת בברק שמש ואחר נמוגות בהדרגה תחת צל מעונן. אימא מסרקת את הפיאה הנוכרית הנחה על אגרופה הקמוץ. "אני רואה שאתה לא מרגיש הכי טוב בעולם, אבל אני בטוחה שעם כדור אחד של אקמול תרגיש הרבה יותר טוב" היא אומרת במתינות, תוך שהיא מחליקה את השיער במברשת מעלה ומטה. אני יושב על קצה המיטה, ראשי רכון וכבד, עיני הלחות לוכדות את הפרחים הפעורים, היוקדים מאודם על צהוב השמלה "נו אז אתה בטח רוצה עוד פעם להישאר לשבת בבית". אני מושך בכתפי. אימא משתהה רגע, מיישירה מבטה ואז שוב מברישה נחרצות. לבסוף היא מניחה חגיגית את הפיאה על ראשי, יד אחת מהדקת את הפיאה שלא תחליק, והשנייה מצניעה ציצי שיער חמקמקים תחת שוליה.

אני ניצב מול מראה, בשיער צהוב, שמלה צהובה ופנים צבעוניות. אימא עומדת אחרי, ראשה מוטה קלות הצידה, מבטה מרוכז. מידי פעם היא בוררת סיכה מבין שפתיה, ונועצת בשמלה, להדק את סרחה לגופי. הראש הולם, השיעול חונק, וקשה לנשום. "נו בבקשה תפסיק להשתעל ככה, אני עלולה לדקור אותך עם הסיכות". אימא נוטלת מן השידה סרט רחב ופורשת אותו חגיגית בין כפותיה, כאילו היה תשמיש של קדושה. היא כורכת את הסרט הזוהר סביב מותני, וסוגרת מאחור בקשר נאה. היא שוב מטה את ראשה סוקרת את דמותי במראה שמנגד, לאחר שניות ארוכות שפתיה עוטות חיוך רחב של עונג. "זוה שלא יהיה לך קר" היא אומרת, מרפדת את כתפי ברדיד צמרירי. גופי הדואב, מתמסר לאצבעותיה הדקות הנחות ברוך על צווארי.

נושק למצח, אף נסמך אל אף. לבסוף היא מתעשתת, מנתקת את ידיה ופוסקת נחרצות. "יש לך חום". קמטים זעירים מתעננים על פניה השותקות. אנשים אומרים ששתיקה זה כמו זהב, ושמיילים יודעות להרוג. אבל אז היא מקיצה ואומרת: "יאללה, קדימה, איך אומרים- הזמן קצר והמלאכה מרובה. צריך עוד לסרק את הפיאה, לאפר אותך, לתקן את השמלה. בוא שב על המיטה, מול הראי ואני אלך ואביא את קופסת האיפור". אני יושב על קצה המיטה, משרבב את שפתי, מושיט את הצוואר וזוקר את הסנטר. "לא, יקר, קודם את העיניים, תסגור את העיניים", היא אומרת, נוטלת בקצה אצבעה קמץ של צבע ומושחת אותו בנגיעות ארוכות. אנשים אומרים שהעיניים אף פעם לא משקרות, כי העיניים זה החלון של הנשמה.

"עכשיו תפתח" והיא משעינה את כרית ידה על לחיי, אוזות את עיפרון האיפור, תוחמת ביד בטוחה קו סביב עיני. אחרי שסיימה היא נשענת לאחור, בוחנת במבטה ואומרת "סופסוף רואים שיש לך עיניים יפות". בתנועה סיבובית היא פותחת את קופסת הפודרה וענן קטן של שלג ורוד מתקתק נופל על השמיכה. "לא, תסתכל רק עלי" היא מבקשת ומטה את סנטרי מעלה בקצה אצבעה. היא מטופפת רכות בכרית על פני, ואחר כך משרטטת עם מברשת כתמים של סומק על שתי לחיי. אני רואה את בת דמותי ההולכת ומצטבעת, זרה, לא מוכרת אל מול עיני. "עכשיו, תעשה שפתיים, מתוק של אימא"- והיא מציירת במרץ, משתהה קצת, נאנחת, ולבסוף מבצעת תיקונים אחרונים בכרית אצבעה הטבולה ברוק. אחר היא מניחה את כלי האיפור מידיה, סוקרת את פני במבט מחמיר. "אויש, שכחנו פרט חשוב" והיא נועצת נקודת חן על לחיי השמאלית. ושוב היא בוחנת אותי ולבסוף גוזרת: "אתה תהייה מוכרת הפרחים הכי יפה בכל בית הספר".

"זהו, נראה לי שגמרנו, ועכשיו כשאתה מוכרת פרחים כל כך נהדרת, אתה יכול לקחת את סלסלת הפרחים וללכת לבית הספר". אני מזדקף, שפתיי חשוקות, כנפי אפי מתרחבות וכל גופי מתקשח. "באמת שאינני מבינה, אתה לא רוצה ללכת? התחפושית לא מספיק טובה?". אני קופא בשתיקתי, רק בגרון מתנחשל כאב שורף ומאיים. "אבל כל הילדים אוהבים להתחפש בפורים"

"אני לא, אני..." אני קורא בקול שבור, מנער את כפותיה של אימא מכתפי ונסוג. ידיה של אימא נשלחות קדימה נאחזות בשמלה. רגלי העיקשות נושאות אותי הלאה, אטומות לרעש המפלח את השמלה. אימא עומדת דמומה כשפיסה של בד צהוב מוטלת בין ידיה. אני נכנס לחדר, סוגר את הדלת, עיני עצומות וראשי טמון בין ברכי. החדר שותק ואני שותק בתוכו. מעבר לדלת, מתנגן התקליט שאימא אוהבת. אימא טופפת עכשיו במעגלים קטנים, זרועותיה נשלחות לאוויר בתנועות עגולות. שמלה צהובה חובקת את מותניה, ופרחים ענקים של אודם מתרוממים כפעמון ומרקדים מסביבה.





חמש דקות אחרי.

"קדימה, גבירתי. את צריכה להחליט עכשיו. אם לא נעשה את זה בדקות הקרובות הסיכויים מתקרבים לאפס. כל שניה מכריעה..."
"אני לא.... אני לא יודעת... אני לא יודעת..."
שתיקה. שניה. עוד שניה.

"דניאל? את שומעת אותי? דניאל. את צריכה להתרכז עכשיו. את צריכה לשמור על קור רוח לרגע, ולקבל החלטה. אנחנו לא יכולים להתמהמה... דניאל...?..."
"תעשו את זה. תעשה את זה. תעשה..."
"את בטוחה, דניאל? את בטוחה? את מבינה את המשמעות ובטוחה?"

נשימות. נשימות חזקות. לחץ. "כן. אני בטוחה. אני בטוחה. תעשו את הניתוח. אני רוצה אותו חי. אני רוצה אותו חי... לא משנה מה. אני רוצה את בעלי..."
"את מבינה שהוא לא יהיה יותר בעלך, דניאל. זה יהיה איש אחר. זה יהיה איש אחר. חדש. שונה. זה יהיה איש שאת לא מכירה. במקומו... את מבינה-ורוצה? כן דניאל?"
אנחה. "כן. אני מבינה. אני מבינה. אני רוצה אותו בכל צורה שהיא. אני רוצה אותו חי. תבצע את הניתוח!"
טופס. עט. חתימה.
בית החולים מעולם לא נראה שקט כמו באותה עת.

"דוקטור אבני. דוקטור טרדלר. שמעתם את הגברת. תכניסו אותם לחדר ניתוח."

שעה ורבע לפני. רכב. כביש מהיר.

כמה משותף יש בין שני אנשים שלא מכירים זה את זה? אנשים שלא נפגשו מעולם. אנשים שאין ביניהם כל קשר דם. הוא לא זכר הרבה משיעורי הביולוגיה. כמעט כלום למעשה. עברו כבר יותר מארבעים שנים מאז דרכה כף רגלו בפעם האחרונה בשערי האקדמיה. כבר אז לא הצטיין במיוחד. את כל כובד משקלו הטיל, כבר אז, על יישומים 'מעשיים'. כסף. כל ניסוי. כל שאלה שעלתה בכיתה. כל רעיון. כולם הציתו בו את נורת הכסף. איך אפשר להרוויח מזה. אמא שלו תמיד אמרה שיש לו ראש עסקי. את אבא שלו הוא לא הכיר מעולם. את הלימודים הוא לא סיים אף פעם. הצעה 'שאי אפשר לסרב לה' מחברת תוכנה צעירה גררה אותו לקריירה קצרה בתור מתכנת. משם הגיעה הצעה אחרת שגם לה אי אפשר לסרב - איש שיווק. ועוד אחת בתור מנהל מוצר. ועוד אחת. ואחרת. ועוד רבות.

לסרב, ככלל, היתה אחת הבעיות הקשות שלו. הוא מצא את עצמו נשוי לאישה שרצתה, עובד בעבודה שהיתה, ועוסק חלק ניכר מחייו בריצוי אחרים.

אחד הדברים שהוא כן זכר מלימודי הביולוגיה היתה העובדה המרעישת שהעיר מרצה כלאחר יד. 98 אחוזים מהד.נא של אדם זהים לזה של הקוף. כמה משותף יש בין שני אנשים שלא מכירים זה את זה הוא חזר ושאל את עצמו תוך כדי נסיעה במכונית היוקרתית בדרכו לבניין המשרדים הגבוה. עוד יום בחייו של מנהל המכירות של י.ב.מ. יונתן אבן. גיל 66. מצב בריאותי: תקין. לכאורה. תכלית בחיים: כסף.

שעה ורבע לפני. מטוס.

חמישה ביליון אנשים. כמות הקומביניציות האפשריות של רצפי ד.ג.א - בהינתן 98 אחוזי הדמיון - עדיין עולה על כמות האנשים. אין שני אנשים זהים. אפילו הדמיון בין אנשים הוא בעיקר בעיני המתבונן. אין שני אנשים זהים. ובכל זאת... העולם מלא מקרים. סיכויים. שני אנשים. דומים. דומים מאד. פעולות. מעשים. תחושות. תחושה אחת. עקצוץ. גירוד. גירוד מעקצץ בגב התחתון.

רון קלינגר. בשביל התלמידים הוא היה מרצה אהוב. עבור אשתו הוא היה התגלמות בן הזוג האידיאלי. עבור העמיתים למקצוע הוא היה חוקר. משכמו ומעלה.

כמו כל אחד, הוא החזיק באותה עת במהות ישירה ומיידית הרבה יותר. באותה עת, עבור שותפיו לטיסה, הוא היה נוסע שקט בדרכו הביתה אחרי כנס באירופה. חצי שעה לנחיתה. בתיק דף נייר. קטן. מקומט בחלקו העליון. שרבוטים שנראים לכאורה חסרי משמעות. עברו הם היו עולם ומלואו. תשובה לשאלה שהטרידה את מנוחתו וגרמה לו להחסיר שעות שינה רבות משך למעלה משבע שנים. ופתאום. כך סתם... היא מונחת לה על דף לבן מקומט. כאילו אין בה כדי לשנות את חייו. עשרים שנות מחקר מתכנסות למשוואה אחת ויחידה. פתרון.

זיכרון מתוק מן הבית מצית לרגע את דמיונו. "אבא, הרכבת החשמלית התקלקלה היום", קורא אליו בנו הצעיר כשהוא נכנס הביתה. חיוך מתוק ושלו מוביל את שניהם אל חדר המשחקים. מברג, פטיש ומעט תושיה מאפשרים לשניים לפרק את החלק הסורר במנוע שחדל מלפעול זה מכבר. למחרת הם ייקנו יחדיו

מנוע חדש. משוכלל יותר. מנוע של רכבת. דור מתקדם. בערב יישבו יחדיו להרכיב אותו. שעה לאחר מכן הרכבת החשמלית תיסע שוב על המסילה בחדר המשחקים. אותה הרכבת. מנוע חדש. הילד מחייך. שוכח.

גירוד מעקצץ בגב התחתון קוטע את הזיכרון. הוא שולח יד. מגרד. נחיתה. חיכוך גלגלים. ירידה. מזוודות. לילה. עגלה. חיפוש מפתחות הרכב בתיק. בכיס המכנסיים. כיס המעיל. תוהה איך הם הגיעו לשם. כל ניסיונותיו להכניס סדר 'במערכת' שהיתה הוא עצמו נחלו כשלון חרוץ. צרור המפתחות נמצא לבסוף. ראש המחלקה לפסיקה. מצב מוצק. רון קלינגר. 49. מצב בריאותי: תקין, ככלל. עיוורון צבעים ומחסור קל בכולסטרול. תכלית בחיים: מדע. משפחה. תשוש. חלש. עייף. הוא עולה על מכוניתו. ברדיו שיר של 'הדלתות'. "C'mon baby light my fire".

עשרים דקות מאוחר יותר

אף אחד לא יידע לשחזר מאוחר יותר את מהלך העניינים. לא נהג המשאית, לא הילדה במעבר החציה. לא המוכר בחנות שבדיוק סגר את השער, הציץ, והזדעזע למראה התאונה המתרחשת לנגד עיניו. אף אחד. בוודאי לא רון. ההכרה אבדה פחות משניה אחרי הלחיצה על הבלמים. לדם לקח להיספג חמש דקות נוספות. העצבים הפסיקו לשלוח אותות לאיזורי הכאב עשרים שניות מאוחר יותר. רופא - אם היה שם - היה מכריז עליו כמות בתוך פחות משלוש דקות מרגע התאונה. אמבולנס אסף אותו כעבור שבע דקות. אשתו התעוררה למשמע צלצול הטלפון כעבור עשר דקות. בבית החולים התחילו לדון





עשרים דקות אחרי

"יש לנו כאן מקרה קרדיולוגי גימל שש שהוביל לבית שש. הוא חי, אבל סבל ממחסור בחמצן למוח ברבע השעה האחרונה..."
"תחברי אותו למערכת ההנשמה מיד, ותנסי לראות אם יש לו עדיין זרימה במערכת הפריפרלית. אנחנו לא יכולים לאבד אותו. אנחנו לא יכולים..."
שתי נשים. יפות. זהות בלמעלה מ-98 אחוזים. שני בעלים. בית חולים אחד. שעת לילה מאוחרת. גוף אחד בריא - מוח מת. גוף אחד מת-מוח מתפקד. יונתן אבן. רון קלינגר.

ניתוח חדשני. לא נוסה עוד מעולם. הטכנולוגיה מאפשרת. ההחלטה. כולה. בידיה של אישה אחת. זיכרון. ילד. רכבת. מנוע.

"גברת קלינגר... הסכויים שהמוח של בעלך יחזור לתפקד קלושים. חמצן לא הגיע למוח משך כל הדקות האחרונות. אנחנו יכולים לנסות להחזיר אותו, אבל את צריכה להבין שהמצב הזה הוא בלתי הפיך. ההחלטה עכשיו בידך. בחדר השני נמצא האדם שסיפרנו לך עליו. הוא נפצע בתאונת דרכים. הגוף שלו מת. אנחנו מחזיקים כרגע את המוח שלו בסוג של אקווריום. אם הוא לא יחובר לגוף בדקות הקרובות הוא ימות גם כן.... זאת החלטה שלך ושלך בלבד גברת קלינגר. אבל את חייבת להחליט עכשיו."

באפשרות לניתוח חדש שלא נוסה עוד מעולם חצי שעה מאוחר יותר. השתלת מוח.

משך כל חצי השעה הזאת, בה היה כבר רון קלינגר מת על דעת כל הרופאים והמומחים, היה יונתן אבן בחיים.
חי, בריא ומרוכז בתוכניתו ליום המחרת. תיק ובו שלושה עטים בצבעים שונים. עניבה מוכנה 'למקרה חרום' של כתם. ניירות מתויקים לפי גודל, צבע, נושא, ארזים כולם ומאכלסים תיק ג'יימס בונד שמצא את עצמו מונח לצידו על מושב המכונית. התיק נקנה במיטב כספו. מטרתו המוצהרת - לשוות למחזיק בו מראה מכובד. מטרה משנית שלא היתה ידועה בשלב הרכישה: לשמש מצע קשה לראשו המיטלטל של בעליו כשיחוש בליבו ויצנח אל המושב שלצידו. בתוך חמש דקות.

חמש דקות

שני אנשים שונים מגרדים את הגב התחתון באותה השניה ממש. איש לא מודע לקיומו של האחר. ברדיו שיר של 'הדלתות'. "C'mon baby light my fire". מסתיים. הפניה האחרונה ימינה. הפניה האחרונה שמאלה. הרמזור האדום האחד לפני אחרון. הרמזור האדום האחרון. הנסיעה האחרונה במהירות 30 קמ"ש. הנסיעה האחרונה במהירות 20 קמ"ש. עצירת המכונית האחרונה. גירוד מעקצץ בגב התחתון. שולח יד ומגרד. המחשבה האחרונה. מחשבה שהכילה מילים ממוסף הכלכלה היומי. מילים מן הסוג שילדים לא יכולים להבין. הנשימה האחרונה. התקף הלב המייד. צניחת הגוף לשמאל. פגיעת הראש בתיק ג'יימס בונד. שתיקה.

התמורה בלייזר החלה ביום שבו הרחקנו עד רחוב ז'בוטינסקי. הכביש היה סואן והשמש היכתה על פנינו. ערבוביה של ריחות לא מוכרים עלתה באפנו מהדוכנים ומהחנויות, שנראו צפופים במיוחד. לפתע קפא לייזר על מקומו. השיער שלו נראה אדום ובוהק מתמיד, ופניו השתלהבו והאדימו כך שהיה קשה להחליט אם הם או השיער נותנים לו את המראה האדום כל כך. במרחק כמה פסיעות מהקיוסק שלפניו עמדנו היתה חנות של משחקי וידאו. רגליו של לייזר כמעט ריחפו לשם. הוא נעמד בפתח ומיקד את מבטו לכיוון אחד. עמד שם בחור עם צמיד-שרשרת עבה מאד, וגופיה בלי ציציית מונחת על גופו השדוף. הבחור לחץ על כפתורים בעוצמה רבה, ובתגובה לכך היתה דמות על המסך יורה ומחסלת דמויות רעות. הצבעים וההבזקים של המשחק השתקפו היטב בעיניו החומות-כהות של לייזר.

מאז אותו היום שיטוטנו חדלו להיות מקריים, ותמיד הסתיימו בצפיה, מפתח הדלת, בבחורים המפחידים ששיחקו במשחק של לייזר. דורון, הבעלים של המקום, הבחין די מהר בהופעותינו הקבועות, והציע לנו סוכריות. כשאמרנו לו שאנחנו לא אוכלים בלי הכשר מהודר, הוא לקח אותנו לחנות מכולת קרובה וקנה לנו ממתקים עם הכשר "יביע אומר". בפעמים אחרות שהגענו למקום כבר היו לו סוכריות "יביע אומר" מן המוכן. דורון אמר שסבא שלו היה רב. הוא שאל אם אנחנו לומדים לרבנות, אז חייכנו ואמרנו שעדיין מוקדם בשביל זה. לפעמים הוא היה עוזב את החנות ולקח אותנו לטייל באיזור, כאשר הוא שואל אותנו לאן אסור ולאן מותר לנו ללכת. הוא לקח אותנו לראות בתי כנסת יפים, שונים לגמרי מהשטיבלים הצפופים שיש ליד הבית שלנו, ודיבר איתנו על שאלות מוסריות שהטרידו אותו. היום אני לא יודע אם ענינו לו נכון.

לייזר היה אדום בוהק, כמעט מסנוור כאשר עמד בשמש. פעם אמא אמרה לו שרק לאבא תורכי ולאמא הונגריה יכול להיות ילד ג'ינג'י כזה. אמא התחנתה עם אבא בגלל שהוא תלמיד חכם אמיתי. אבא התחתן עם אמא בגלל שהיא הבת של סבא, שהיה אחד מתלמידי החכמים הגדולים בעיר. כשאבא הכיר את אמא, הרגיע סבא את סבתא ואמר, שאין מונופול על התורה. אבל נישואים כאלה הם מאורע נדיר בחוגים שלנו. את זה למדתי כשלא נתנו ללייזר ולי ללמוד עם החברים שלנו מהשכונה בחיידר "אהבת ישראל", ונאלצנו לכתת רגלנו כל בוקר לתלמוד תורה "אהבת אחים" של עמותת "אור המזרח".

למען האמת, שמו של לייזר אינו "לייזר". אמא נתנה לו את הכינוי הזה. אבא מתעקש לקרוא לו "אליעזר", כי הוא שמע מהרב שלו שהשם משפיע על המהות של הילד. אני זוכר שפעם אמא ואבא התווכחו על כך. אמא אמרה שהאשכנזים לא פוסקים על פי הקבלה, ואבא ענה לה שגדול המקובלים, האר"י ז"ל, היה אשכנזי. מאז היה להם הסכם לא כתוב בנושא הזה: אמא המשיכה לקרוא לו "לייזר" ואבא המשיך לגרד את אפו בחוסר נוחות בכל פעם שהיא עשתה זאת.

הלימודים ב"אהבת אחים" נגמרו בכל יום הרבה לפני שילדי "אהבת ישראל" משוחררים לבתיהם. כך מצאנו, לייזר ואני, את עצמנו מסתובבים ברחובות ומחפשים תעסוקה עד שחברינו יחזרו לבתיהם. מדי יום אזרנו יותר אומץ והרחבנו את מעגל השיטוטים שלנו. פעם שברנו, תוך כדי משחק, חלון בבית שנמצא מרחק חצי שעת הליכה מביתנו. בעלת הבית הפטירה במבטא גלותי (כך מכנה זאת אבא, אמא קוראת לזה "לשון יהודית") "שווארצע חייצע". היינו מאד מרוצים, איך סידרנו אותה: היא לא ידעה שאנחנו רק חצי "שווארצע".





זה מזכיר לי משהו. אמא שלנו אף פעם לא הייתה חולה. כמה פעמים היא אמרה לנו שהיא קצת חלשה ואני ולייזר התפללנו שתישלח לה רפואה שלמה. תמיד אחרי שהתפללנו היא אמרה לנו שהיא מרגישה יותר טוב. רק פעם אחת זה לא עזר, ואבא היה צריך לרוץ מהכולל הביתה כדי לקחת אותה לבית הרפואה. זה היה קצת לפני פסח, ואבא נשאר בבית לשמור עלינו כמה ימים עד שאמא תחזור. עזרנו לאבא להכין את הבית לפסח, והוא אמר שבפעם הראשונה הוא מבין כמה קשה לאמא להכין את הבית לפסח, ושחבל שהיא לא אמרה לו את זה אף פעם. אנחנו ידענו שיש עוד הרבה דברים שקשה לאמא לעשות, אבל היא לא מספרת לאבא כדי שלא לפגוע בלימוד שלו בכולל. בערב פסח של אותה שנה, אבא הבין שהפעם לא זכה לעשות סיום מסכת, ושהוא צריך לעשות "תענית בכורות" (אז עוד לא הייתי בר מצווה). זאת הייתה הפעם הראשונה שאבא לא סיים מסכת בערב פסח, וזה כנראה גרם לו להבין את מלוא המשמעות של חסרונה של אמא. הוא אמר שבלי אמא אין תורה, והתחיל לבכות. אני ולייזר עמדנו המומים לכמה רגעים, ואז עלה במוחי רעיון: לקחנו שני כיסאות קטנים ועמדנו עליהם, כדי שאבא ישים לב אלינו, והתחלנו ללמוד את מסכת ברכות. לייזר דקלם את המישהנה והברטנורא ואני הסברתי בקצרה, לייזר דקלם את עיקר תוספות יום טוב ושוב הסברתי. אבא עטה את המראה המרוכז, שהוא עוטה בדרך כלל בשולחן הלימודים שלו בכולל, וביקש שנחזור מהתחלה, הפעם קצת יותר לאט. עברנו מישהנה אחרי מישהנה, עד שסיימנו את כל המסכת. כשסיימנו, עיני אבא נצצו ודמעה ירדה על זקנו. אבא חיבק אותנו ושאלנו אותו אם הוא שוב עצוב. הוא אמר שעכשיו זה דמעות של אושר.

מאז שלייזר גילה את המשחק שלו, יכולת הזיכרון שלו נפגעה בצורה משמעותית. אפילו על מישהנה בניגון הוא התקשה לחזור.

פעם דורון שאל אותנו אם אמא לא דואגת לנו, אז אמרנו לו שאמא עובדת ואבא לומד בכולל, והם בכלל לא יודעים מזה. אז הוא סיפר לנו על איכר סיני שהיתה בידו מרגלית שלא נמצאה כמוותה בעולם כולו. שליחי המלך הציעו לאיכר הון עתק עבור המרגלית, שבה חפץ המלך. האיכר סירב, משום שאביו ישן כשרגליו מונחות על התיבה שבה שמורה המרגלית, והוא לא רצה להעירו משנתו. שליחי המלך לקחו את המרגלית בכוח והוציאו את האיכר להורג. דורון מאד התפעל מכך שהאיכר היה מוכן להיהרג על כבוד אביו. לייזר אמר לו שבתלמוד שלנו קוראים לאיכר הזה דמא בן נתינה, ואצלנו הוא אינו מוצא להורג, להיפך: בזכות כיבוד אביו זכה לעושר רב. לייזר התלהט בדיבורו, אולם אני התחלתי לחוש באי נוחות מהדיון הזה על כיבוד הורים, וביקשתי מלייזר להחליף נושא. בפעמים הבאות שהגענו לחנות של דורון אמרנו לו שאנחנו מעדיפים להסתכל במשחקים מאשר לטייל איתו, והוא עזב אותנו לנפשנו. בכל אופן, דורון המשיך לדאוג שבכל פעם שנגיע יחכו לנו סוכריות "יביע אומר".

לאחר מספר שבועות לייזר גילה לי מה מושך אותו כל כך במשחק הזה. הוא אמר שמה שאמרו לנו בחיידר, שהלימוד תורה שלנו עושה רושם בשמיים ומכניע את כוחות הרשע, הנה כאן מכניעים את כוחות הרשע בפועל ממש, ואולי אפשר לפעול כאן הרבה בסכום קטן. הוא גם אמר שזה יותר בטוח ממה שעשה רבי יוסף דילה ריינה, שניסה לנצח את כוחות הרוע בכלים קבליים וסופו שנפל בידיהם, כי אין בזה קבלה.

ללייזר היו הרבה כישרון ומעט דמי כיס. לייזר היה יכול ללמוד בעל פה מסכת שלמה במישהנה, יחד עם הברטנורא וכמעט כל עיקר תוספות יום טוב, מלה במלה. אצלי זה הלך יותר קשה, אז היה לנו הסכם שהוא יעזור לי ללמוד בעל פה, ואני אעזור לו להבין מה שהוא שינן.

לא לקח הרבה זמן עד שהוא התוודה בפני וגילה לי את תוכניתו: יום אחד הוא ישחק במשחק שלו בעצמו. בינתיים, הוא לומד בעל פה את כל שלבי המשחק. מדי לילה, לאחר קריאת שמע שעל המיטה, הוא משחזר בדמיונו את שלבי המשחק, את מבוכיו וכלליו, ומתכנן לפרטי פרטים כיצד עליו לנהוג בכל שלב.

בתוך חודש אחד בלבד, שלט ליזר בכל רזי המשחק, והצפיה באחרים משחקים כבר פחות ריתקה אותו. הוא ידע לומר לי מה יקרה בכל שלב, ומה היה עושה הבחור שמשחק שם לו היתה "חוכמה יהודית" בקודקודו. עכשיו הפנה ליזר את מרצו לצבירת הסכום שיאפשר לו לשחק את המשחק הזה בעצמו. נתתי לו גם את דמי הכיס שלי, אבל זה עדיין לא הספיק. רצינו לצבור מספיק מטבעות כדי שנוכל להגיע עד השלב האחרון של המשחק. ליזר הסתובב בעיר, וחיפש אנשים זקנים שיוכל לסחוב עבורם את הסל. רובם גמלו לו בחיוך, אך מייעוטים - במספר פרוטות. היום המיוחל הגיע.

דורון לא היה בחנות באותו יום, ושמחנו על כך כי חששנו שהוא ניסה להניא אותנו מכוונתנו. חיכינו בפתח החנות עד שהמשחק של ליזר התפנה, ועטנו עליו לפני שמישהו אחר יתפוס אותו. שלושה בחורים הסתכלו עלינו כשחיוך ריק נסוך על פניהם, ונעמדו לצידנו. ליזר שלף את המטבעות שלו, אמר נוסח "לשם ייחוד" שהמציא במיוחד למעמד זה, והכניס אותם למכונה. ראשו הבהיק בגוון נחושת עז. לפתע ניגש אחד הבחורים שעמדו לצידנו ותפס את מקומו של ליזר: "חבל על הכסף שלך, אתה תיפסל מהר. תן לי לשחק במקומך". תחנונו של ליזר נפלו על אוזניים אטומות. לליזר לא נותר אלא לקבל עליו את הדין. המשחק החל, וליזר ניסה להציל את מה שאפשר: "כאן צריך לפנות שמאלה, לירות פעם ימינה ופעם לפני, ולהרים את הבקבוק שיוצא מהריצפה, אחר כך..." קולו של ליזר הלך וגווע. הבחור היה מרותק למשחק

ולא הבחין כלל בקולו העדין של ליזר. הוא עשה כמעט את כל הטעויות שליזר חזר ושינן לעצמו שלא לעשות. בטרם נגמר המשחק חזרנו הביתה.

בלילה, חלם ליזר שהוא נמצא בתוך המשחק שלו. עשרות בחורים עם גופיות בלי ציצית הסתכלו עליו. ליזר לא החטיא אף יריה. הוא התכופף לקחת את הבקבוק בזמן, פנה במקומות הנכונים במבוך, ולא טעה באף שלב. ככל שליזר התקדם במשחק, החיוכים הריקים נעלמו ובמקומם הופיעו חיוכים מלאי תוכן ועיניים מאירות. ליזר פילס בבטחון את דרכו לשלב האחרון והמכריע של המשחק. הוא ניצב מול החדר הפנימי, בו שוכן ראש כוחות הרוע. ליזר נקש שלוש פעמים בדלת והיא נפתחה. אלא שבמקום הדמות שלה ציפה ליזר, הופיע לפניו הבחור מהחנות של דורון, זה שגזל ממנו את המשחק. צמיד הזהב העבה שעל ידו הבהיק באור מסמא עיניים. ליזר הטיל עליו כישוף, והבחור קפא על מקומו לשבריר שניה, שהספיק לליזר לתלוש את הצמיד מידו ולראות כיצד כוחותיו אוזלים כבמטה קסם. ליזר שרף את הצמיד באש וטחנו עד דק. את האבקה שפך ליזר לתוך הבקבוק שבידו, והשקה את הבריון. ליזר הביס את כוחות הרוע.

למחרת בבוקר ליזר סיפר לי את החלום שלו, ושאל אם צריך לעשות "הטבת חלום". אמרתי לו שלא צריך, שהחלום הזה הוא טוב. הלכנו ביחד לצריף של "אהבת אחים", ובדרך התחלנו לשנן את מסכת "פאה", עם הברטנורא ועיקר תוספות יום-טוב.





הו הפקרות מאשרת | הילה קנובלר

אחר-צהרים עצל.
בעגלת נכים נשא אותך
ברביה השחומות
שרוטות מקוצים.
סתו נושא אור אפר
אנחנו מערסלים - חלקיקים של אבק דק.
קלרינט מנגן
שיר חיינו
האחד והיחיד.
וימה למדנו מכל המהומה?

מגדלים | הילה קנובלר

מכל המגדלים שבעיר
האחרון הוא הכחל ביותר.
מכל הרגעים
האחרון הוא הצלול ביותר.
אני גרה בקומה העשירים
של מלון עטוף רוחות.
איש אינו מכיר אותי כאן
האשה שמנקה את חדרי,
האיש שמביא בבקר ביגל וקפה.
טוב כך:
להזות באין מפריע
על מגדלים
אגמים
לדון שוב ושוב
בפרטים של פרדות.
לפעמים אני חושבת
אם אלו החיים שנועדו לי
מעבר לחלונות
בגדלים שונים
בדרגות שונות של נקיון.
אבל, אני אומרת אל עצמי
יושבת בכסא:
צריך לעשות
את שיודעים היטב.

המיון. שורה שלמה של ילדים והוריהם ישבו שם. מהגרים. עיניים מושפלות. מבטים נבוכים. מודעים לסף הסבלנות הנמוך של הצוות הרפואי, הנתקל מידי יום ביומו בהנהוני ראש אובדי-עצה וחיוכים מהססים: מבקש סליחה, דוקטור. אני לא גרמנית.

כשהגעתי, היה הנער הפגוע מאושפז במחלקת טפול נמרץ. חדר ענק, שתקרתו גבוהה וקירותיו סידו עשרות פעמים בשנים האחרונות, והרבה מיטות, מסודרות בשורות מקבילות, ניצבות בו. כל מיטה וספורה. נשים במטפחות אפורות, עמדו ליד חלק מהמיטות. שותקות. נושאות כאבן, ללא שפה. בית חולים ישן, מוקף בשכונת פועלים אפורים וגנים קטנים, בחלקם מטופחים, כנסיה בסגנון מודרני וסמטאות קטנות, המתחמקות באין-רואה בדרכן אל תעלת-הדנובה ואל הבתים האחרים, נושאי המסורת הבורגנית והאריסטוקרטית הגאה, הצופים אל הגשרים היפים והמעוטרים שמעל לתעלת-הנהר. בתי קפה נפלאים מסביבם. כל יום התגעגתי אליהם.

אך אנו, בתוך האולם הגדול והעצוב הזה, ראינו רק את הטרגדיות ושמענו רק את רעש החשמלית, הנעצרת בתחנת בית החולים. ריחות של מאה שעברה, ושום סידו או צבע חדש לא הצליח להפיג את ריח המוות, המלחמות, גלי המהגרים ותרבותם שחלפו דרך העיר. כך נהגה לומר ד"ר ה.. אנו נגיע לנצח בהיסטוריה עצובה. צדו הימני, השרוף, של הנער, היה חבוש כולו ומקובע בסד. אינפוזיות נוזלים, שקיות ערויי דם ואנטיביוטיקה רחבת טווח מילאו את גופו. אך מערכות האברים יקרוסו בקרוב. סיכויי אפסיים.

באחד מימי הסתיו, החליטו שלושה נערים, ממוצא טורקי, שהיגרו עם הוריהם לוינה, לא ללכת לבית ספרם. הם שנאו את המקום הזה. את איבת חבריהם לכיתה. את הפרבר שבו גרו. את החיים בדירות הקטנות והמחניקות. את הנוף האורבני המכוער. בחלומותיהם ראו את השדות והנהרות הצלולים של מולדתם. התגעגעו לנוף ללא שיכונים אפורים וחצרות פנימיות מרוצפות. בתחילה שוטטו בשמחה על שפת הדנובה. מנסים לדוג בעזרת חכות מאולתרות

לאחר מכן חצו את המסילה ואת הכביש הראשי, מתעלמים מהקללות הגסות של הנהגים והמשיכו לתחנת הרכבת הגדולה של הפרבר. הם טפסו על הסוללה וזחלו מתחת לגדר עד שהגיעו אל הרציף הענק והשומם שעשרות מסילות ברזל מבתרות אותו ורכבות משא, ארוכות ודוממות, חונות עליהן. הם שוטטו בין הקרונות וקטעי המסילות שהסתיימו בפתאומיות בתוך גושי שיחים או חורשות קטנות ועבותות, אל מקום בו חנה קטר ענק. נער אחד, הערני והפיקח מכולם, טיפס על גגו, הרים את ידו הימנית ונגע בכבל החשמלי העובר מעליו.

חבריו לא שמעו דבר. לא את הצעקה. לא את קול החבטה בקרקע, שהוטח אליה. אך מספר עובדים, שהיו במרחק מאות מטרים משם, שמעו היטב את קול החריכה הנורא, שליחכה כנחש את חצי גופו של הנער. וכשפנו לכיוון הקול, ראו גם לשון-להבה, צרה וארוכה, שירדה מהכבלים השחורים וננעצה בגוף הקטן, שנשמט לרצפה. ללא זעקה.

הייתי בחדר-הרופא-התורן כשרעש האמבולנס, והצפירה המוכרת, נשמעו. הביפר צלצל, וידעתי כי עלי לרדת לחדר





וזו לא היתה הפעם הראשונה שהוא וחבריו ברחו מבית הספר. אך כיצד במדינה מסודרת ובעיר כמו וינה, עומדים קטרים כאלו, ללא שמירה. כיצד יכולים להרשות לילדים להיכנס ולסכן את עצמם.

עניתי לו, כי אינני מוסמך לענות על שאלה זו, ולבטח המוסדות הרשמיים כבר עוסקים בבעיה. יש לי עוד מספר שאלות, ואני מקווה שלא תכעס עלי. אנו מכבדים מאד את דעתך, אך האם נוכל לדבר עם הרופאה המנהלת, של הטיפול נמרץ. פני להטו. האם אוכל לגלות להם את הספר? גחנתי למתורגמן ואמרתי, שאת התשובה, אני מבקש, יעביר לאב בלחשישה, שאף אחד לא ישמע. לרופאה האחראית ישנה בעיה קשה. היא אבדה ילד בנסיבות טרגיות, ולכן היא שולחת אותי, כיון שאין היא יכולה לעמוד בפני הורים כואבים.

התשובה ישרה בעיניו, והוא ביקש את סליחתה. אינני רוצה לצער את הרופאה המכובדת, שתפקידה הנו בעל אחריות כבדה ביותר. לא ספרתי, כי היא דרסה את בנה, כשנסעה במכוניתה לאחור, בעוד הוא משחק על המדרכה. ויותר גרוע: היא היתה שתויה באותו זמן. לילות רבים, בתורנויות, הייתי שומע אותה בוכה בחדרה. ולא יכולתי להרדם. שוכב בעיניים פקוחות ומהרהר, מעשן או קורא, ומקווה שיקראו לי למיון. שמעתי היטב את פכפוך היין הנמוזג לכוסות, את הזזת הכורסא עליה התיישבה, את הבכי, שנקטע לכמה שניות, כשלגמה מהיין. ופניה חמודות, ילדותיות, רזה מאד, ותספורת תלתלים קצרה לראשה. כשהיו מעירים אותה בלילה, היתה מופיעה, בשמלה קצרה מתחת לחלוקה ונעליים נטולי גרביים, עם נזלת כרונית ומבט חסר-יציבות בעיניה. לעיתים מפחיד.

אתה תדבר עם ההורים. אמרה ד"ר ה.. רזה מאד, שמלתה ארוכה ושרשרת-עינבר על צוארה. אני עייפה. אתה תדבר אתם. אינני יכולה לראות את השבט הזה. יצאתי לפרוודור. ריח טחב בא מפינות המסדרון. גשם קל ירד, והערב החל לרדת. אנשים צעירים, שכאב ניכר בפניהם, ישבו על ספסל העץ המחספס. ההורים. מוקפים היו בילדים, שנצמדו אל אמם. מטפחת שחורה וגלימה ארוכה. בעיניה שלט הפחד. פחד היה גם בעיניו של הילד. כשהתקרבת אל מיטתו. אפו מחודד ולחיו שקועות. עיניו היו נעוצות ברופאים, בקיר, במיטה שלי. אך הקשים מכל היו אישוניו. אימה נוראה שלטה בהם.

עוד אנשים הופיעו, והתיישבו ליד ההורים. אנשים צעירים, מזוקנים, בחולצות לבנות ומכנסי גינס מהוהים. אי-אמון וסקרנות בעיניהם. אחד מהם, ששלט בשפה הגרמנית, התנדב לתרגם. המצב קשה. פתחתי. עורג לכוס קפה. תמיד מביאים משפחות אלו עוגות מתוקות וקפה חריף, בספלונים קטנים. קשה מאד. אולי חסר תקווה. הזרם החשמלי, ששרף ופגע בחלקים חשובים בגופו, וגם הנפילה, מגגו של הקטר, החמירו את מצבו. פניהם היו אטומים, כשהמתורגמן הסביר את דברי.

תחושת אי-נחת עברה בקרב האנשים. בחלקם ניכרה סערה פנימית קשה. פני האב לא זעו, ואת שאלות ההבהרה שלו למתורגמן הביע בקול מתכתי. הוא אומר. פתח המתורגמן. שהם אנשים פשוטים. הוא פועל, והם באו מכפר רחוק בטורקיה, בעקבות בני משפחתם, על מנת לחיות חיים יותר טובים, ולתת לילדים חינוך ראוי לשמו. אך הילד סבל בבית הספר. ולא רק הוא. שאר התלמידים הציקו לו. לו ולחבריו. ואדם לא עזר להם, למרות שישנם ארגונים טובים, נוצרים, המסייעים לאנשים כמוהם.

והיא לא פסקה לדבר. קולה צפצפני וטרחני. בבית אסור לה לדבר. אמר לי הקולגה היהודי. נישואיה הרוסים לחלוטין. עוד רופא, מוכר כליברלי, היה בחדר. והוא ניסה למחות על דבריה, אך היא, השתיקה אותו בהנף ידה המזולזל. שוב רוקנה כוס יין, ודמעות נראו בעיניה. אל תשתי עוד, ה.. אמרתי. מי יודע מה יהיה עוד בלילה. אל תפריע לי. בבקשה ממך. אינני יכולה תמיד לשתוק. הכאב מכרסם. מה אתה יודע. בוא נגמור את הארוחה ונתפור. יותר לא תראו אותי. אהיה בחדרי, ואדבר לעצמי. ואתם תוכלו להיות רגועים. לא שמעתם דבר. אמני התקינות הפוליטית תתביישו לכם.

אין מה לעשות. אמר לי הרופא היהודי, כשישבנו בכניסה לבית החולים, על ספסל האבן, נהנים מהלילה הסתוי. הוא הדליק את מקטרתו וניחוח הטבק המשובח התפשט לכל עבר. הסמטאות הסמוכות היו שקטות, וקיוונו ללילה חסר ארועים. צפירת אמבולנס מרוחקת נשמעה, והוא הציץ בביפר שצילצל. נסיון התאבדות ברחוב הראשי של וידן. לא יגיע אלינו. נמשיך להנות מהסתיו הנפלא. מצבה מחמיר. היא החלה כבר לשתות אחרי הצהריים. הילד המת מופיע לא רק בחלומות, ולא רק בלילות. זוהי דרך ההתאבדות שלה. מרעיבה עצמה ומשתכרת עד מוות.

בלילה הורע מצבו של הילד. זהום קשה התפתח בחלק הגוף השרוף. פצעי מוגלה מרובים בצבצו בין קפלי העור השחור. ועדיין שכב בעיניים פקוחות, מביט בנו. אישונו שואלים. אמר הרופא היהודי. לא קשה לנחש כמה זמן עוד יחזיק מעמד. ההורים יושבים בחוץ. מתפללים. עם כל השכונה. אם ד"ר ה. הייתה רואה את השבט הזה, היתה משתגעת. אמרתי לה שאני אטפל בצד החברתי. הבחור המתורגמן סיפר לי שהם רוצים להביא איש דת. קדוש,

האבא שם ראשו בין ידיו, שקע במחשבות. מה רואה הוא? חשבת. אולי את כפרו השליו בשפלת-אנאטוליה. הנהרות. השדות. שומע קולות אכרים צנועים. הוא הדליק סיגריה. ברשותך. אני רואה בדברך את האמת. מוטב המוות. אין אלו חיים. מה ערך לחיים כאלו? ללא יד ורגל, וחצי הגוף שרוף. אנחנו מעריכים מאד את העבודה. זה מנחם ומעורר התפעלות, לראות כיצד, במצבים קשים, בני אדם, נוצרים ומוסלמים, עוזרים אחד לשני. ללא הסוס. את הכנסיה ליד בית החולים אתה מכיר? אני הייתי בין אלו שבנו אותה, ולא חשתי שום בעיה. מקום בו אנשים מתפללים, הוא קדוש.

כעת שתק, מצפה לתגובתי. האישה בכתה. זו שפת הצער האוניברסלית. איננו נמלטים מהשפה הזו. אינה חמקמקה. מובנת לכולנו. חייבת לאחד. האנשים היושבים בחשמלית העוזבת את התחנה הסמוכה, רחוקים מהטרגדיות הנוכחיות. להם יהיו אחרות. אך כרגע, אין הם במצבי. קינאתי בהם. מוטב להיות זר לכאב. בלתי-מודע ליאוש. אלמלא המקרה, הייתי יושב בבית הקפה האהוב עלי, ליד גשר-הרוטונדה, מתבונן בנשים הנאות והמזקינות. אך לא זוכה בהבנה נכונה של מהויות נפש אמיתיות.

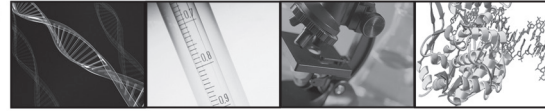
הרובע הזה כבר איננו גרמני. אמרה הרופאה התורנית. ראיתם את המשפחה? הילד שנשרף בתחנת הרכבת? שבט שלם. והם לא מדברים גרמנית. השפה לא מענינת אותם. חייהם מתנהלים בלעדינו. החנויות שלהם, מסעדות, מסגדים. מדינה בתוך מדינה. כיוון פוליטי שאנו לא מודעים לו. זה מפחיד. הרופא היהודי שהכין את הארוחה ואני, הרופאים החדשים, סיימנו לשטוף את הכלים וכעת ישבנו על ספת-העור העתיקה בחדר הצוות והאזנו לדבריה. ד"ר ה. הופיעה לסעודה המשותפת, המסורתית, של התורניות.





כביכול, מגרמניה. מהקהילה המוסלמית בפרנקפורט. להתפלל בעדו, ולעשות כמה טקסים. שכנעתי אותם, בקושי, שמדובר בנוכל, שרק יגזול את כספם. הנער ימות, והחשוב הוא מניעתו של הסבל. נראה לי שהצלחתי לשכנעם. הוא ימות לפנות בקר.

כשעה לאחר מותו הסתיימה המשמרת. ד"ר ה. קיבלה את הבשורה בפנים אטומות וחתמה באדישות על תעודות הפטירה המרובות. היא עברה על פני ההורים, הבוכים בשקט, ולא נעצרה לומר דבר. לנחם. כל בוקר וכל יום הנו עבודה פתיחתו המחודשת של הגיהנום. פריחת עצים קדמה אותי כשצעדתי בסימטאות המחוז השלישי. חנויות פתוחות, תלמידים הבאים לבתי ספרם. בליל שפות. אישה במטפחת ומכנסים מתחת לחצאיתה הצבעונית ניקתה את הרחבה שלפני הכנסיה. החשמלית באה, ואני עליתי עליה. אך לא ירדתי ברחוב-רוכוס, המוליך לביתי, אלא המשכתי הלאה, עד לתחנת הרכבת הגדולה, שבמרחביה השחורים והעתיקים, פגש הנער המהגר את מותו. הוא לא ידע את ההיסטוריה של המקום, שקבע את גורלו. הרהרתי. העולם וההיסטוריה בלתי-יציבים. רק הכאב והזיכרון משותפים.



בין ארטו לאורניה

על שירה ומדע/ קטעים | רות קרטון-בלום

בהגות בם מחות אדירים שעמלו

לא פחות מן הדם בשירים שגבו המספר והקו הומיים כעוגב

נתן אלטרמן, "שפת הסרגל"

אחד הפרדוקסים שנצביע עליהם הוא, שהמתנגדים הגדולים למדע היו דווקא המשוררים "הפיסיים", שביקשו להתייחס לעצם כשלעצמו כעצם פיסי מוחש, אך בהתייחסות זו הם ניסו לבטא את פרטיותו וחד-פעמיותו של העצם ולכן התנגדו לגישה המפשיטה והמכלילה של המדע. חיובית יותר היא גישתם היותר כוללנית של נציגי שירת המלאות, שברצותם להתייחס למלאות הקיום מצאו במידע המדעי מקור לא אכזב של מידע על העולם.

בהרצאה שנשא הסופר והפיסיקאי ס"פ סנו באוניברסיטת קיימברידג' בשנת 1959⁽²⁾, אשר דנה בתהום זו-הנתק בין תרבות הספרות לתרבות המדע, הוא טבע את המונח "שתי תרבויות". נתק זה הומחש לסנו מדי ערב כשנציגי שני המחנות נפגשו בסעודות הקולג' המסורתיות: "החיים האינטלקטואליים של העולם המערבי הולכים ומתפצלים לשתי קבוצות קוטביות - - - בקוטב האחד האינטלקטואלים הספרותיים, שאף יחדו לעצמם בהיחבא את התואר 'אינטלקטואלים' כאילו אין בילתם - - - ובקוטב השני המדענים, המיוצגים בעיקר על ידי הפיסיקאים. בין שתי הקבוצות תהום של אי-הבנה הדדית ולפעמים (בעיקר בין הצעירים) דחייה ואיבה - אך בעיקר חוסר הבנה". סנו מדגיש את המתח החריף בין שני המחנות, כשהפיסיקאים הם חיל החלוץ של המחנה המדעי, ואנשי הספרות מגלים יתר תוקפנות ושודדים לעצמם את הזכות להיקרא אינטלקטואלים.

ארטו ואורניה, בנותיהן של זאוס ואלת הזכרון מנמוסיני, היו שתיים מתשע המוזות המיתולוגיות. הן התגוררו על ההר הליקון ושיעשעו בזמרתן את אלי האולימפוס במשתאותיהם. ארטו, אלת השירה הלירית או שירת האהבה, מחזיקה את הנבל בידה, ואילו זרועה של אורניה, אלת הפילוסופיה או האסטרונומיה, מונחת על כדור הארץ. אף על פי כן היתה ההרמונה שורה ביניהן: הומרוס כורך יחדיו את תשע המוזות, והסידוס, שמונה אותן בשמותיהן, אינו מבחין בתפקידיהן המיוחדים⁽¹⁾ - מה שמלמד כי לא נודעו באיבתן זו לזו. אך לא תמיד שורה ההרמוניה בין הרשויות הללו - רשות השירה ורשות המדע - והיחסים ביניהן הפכו לנושא נכבד במחשבת הדורות. עתה, כך נדמה, פעורה ביניהן תהום שאינה ניתנת עוד לגישור.

במרוצת הדורות עמדו המשוררים מול המדע בזיקה של משיכה ודחייה. מאמר זה בא לתאר את מורכבותה של זיקה זו ואת מוקדי המתיחות והיוצרים אותה: הידע המדעי, הגישה והשקפת העולם המדעית, הקשר בין טכנולוגיה למדע. לעתים קרובות תתגלנה סתירות ביחסם של המשוררים כלפי המדע: הם עשויים להיות מוקסמים מן המידע שהוא מספק להם, או מגישתו לטיפול בעצמים (כגון מן התביעה לדיוק), אך יתנגדו בתוקף לצדדי האחרים, להפשטה ולהכללה, דרך משל.

אך בהמשך ההרצאה מתברר כי קיימת איזו אי-סימטריה של חרדה: תוקפנות אנשי הספרות (בבחינת כל הזר הקרב כמוהו כמחלל הקודש) נתקלת בלא מעט אדישות, זלזול והתנשאות מצד המדענים. דוגמה ארסית לתוקפנות "מגיני הספרות" היא תגובתו-התקפתו שלוחת הרסן של חוקר הספרות הנוודע ליוויס⁽³⁾, שנאחז בכמה מטיעונו החלשים של סנו ונוקט שיטת ניגוח מוזרה אך שכיחה למדי: הוא מבטל את ערכו הספרותי של סנו ואף מעמיד את ערכו המדעי בספק. שהרי לא ייתכן כי שתי הרשויות דרות בכפיפה אחת בגופו של הלורד סנו. ומכאן פתוחה הדרך למסקנה המרומזת כי לא יתכן שיהיה להן "מקום מגורים" משותף כלשהו. בכך מדגים ליוויס את חשדו העמוק של המומחה כלפי מי שמעז להלך בין התחומים⁽⁴⁾.

ועוד ממשיך ואומר סנו, כי לעתים מאשימים את המדענים באופטימיות שטחית. דומה כי דווקא הרצאתו הרוויה באופטימיות מצדיקה האשמה זו. שכן, גרס שאפשר לגשר על התהום בין "שתי התרבויות" באמצעות חינוך. על מידת הצלחתו במשימה זו מעידה תגובתו של ליוויס.

אין בכוונת דיונונו פה להצליח במקום שנכשל סנו ולגשר על הפער בין "שתי התרבויות". אנסה לאתר את מוקדי המתיחות בין המדע לשירה ולתאר את העמדות השונות שנקטו כלפיהם כמה מנציגיהם הנודעים. גם כאן יושם דגש מיוחד על הפיסיקה כנציגת המדע⁽⁵⁾, שכן במידה רבה היא אשר קבעה את תפישתנו לגבי הממשות הסובבת אותנו והיא שעיצבה את השקפותינו ביחס לכמה נושאים מהותיים, כגון עקרון הסיבתיות, היחסיות, הרציפות (או האטומיות), הדואליות וכיוצא באלה.

כנציגת התרבות השנייה תשמש השירה, משום שמרוכזים בה כל האלמנטים המקובלים כאנטיפודים של התרבות המדעית. מוקדי המתיחות בין שירה למדע הם רבים ומגוונים, אך ניתן להבחין בהם שני מאפיינים: קיימת אותה אי-סימטריה שתוארה כאן בפולמוס בין סנו לליוויס, כלומר מתיחות שיוקדת בעיקר אצל המשוררים וחוקרי השירה, כאילו בנפשם הדבר לקבוע עמדה, לשלילה או לחיוב כלפי המדע. לפיכך נידרש לאותם אלמנטים במדע ש"מגרים" כל כך את המשוררים. ועוד: ישנן תנודות חריפות במתיחות זו כפונקציה של התפישה השירית המשתנה עם הזמן ובאותה עת ממשורר למשורר, ואף בין המשורר לבין עצמו. במתיחות זו יש משהו הדומה לטעינה חשמלית עזה המצטברת בין שני קטבים קרובים, בדומה לשנאה בין קרובים. על מוקדי המתח בין קטבים אלה ייסוב דיונונו. מוקדי המתיחות בין השירה למדע ייבחנו כאן מארבע פרספקטיבות עיקריות: א. הידע המדעי; ב. הגישה המדעית; ג. השקפת העולם המדעית; ד. הקשר בין מדע לטכנולוגיה.

הגישה המדעית - "בריחה מן האישיות" או "אין שירה בלי האישיות"?

"פול ואלרי", כותב סקאלי בהקדמתו⁽¹⁷⁾, "הניח מראש את עליונות המדע משום שהוקסם לא על ידי המדע עצמו אלא על ידי הגישה המדעית - - (לדעתו) המדע הכשיר את המכשירים המדויקים ביותר כדי להגיע לניסוח (פורמולציה) - - על פי האידיאלים של הסימבוליזם הצרפתי, שיר מתקרב למושואה מתמטית, או לנוסחה, בכך שקנה המידה לתוקפו הוא עקביותו הפנימית".

שירת חייו...

להנצחת זכרו של פרופ' עפר לידר



עבודת השדה. בניגוד ליחס אל ההפשטה וההכללה, זוכה לשבח עבודת השדה של המדען הנסיוני: האיסוף המבוקר של פרטים והתצפיות המדוקדקות. בסיכום מאמרו של פנולוסה כותב פאונד: "המדע התקדם ביתר מהירות לאחר שגליליאו ואחרים הפסיקו לדבר כל כך הרבה על הדברים והתחילו להסתכל עליהם ולהמציא את האמצעים (כמו הטלסקופ) לראותם יותר טוב - - - פנולוסה מדגיש את השיטה של המדע 'שהיא השיטה של השירה', בניגוד 'לדיון הפילוסופי' - - [כמו האות הכתובה הסינית] זה מה שעושה

הביולוג (בצורה הרבה יותר מסובכת) כשהוא מניח יחדיו כמה מאות או אלפים של שקופיות ובוחר את הדרוש לו לשם המשפט הכללי". פאונד מבחין בכך שהמדע הוא לא רק אוסף של הפשטות, אידיאות, אלא בראש ובראשונה הוא מבוסס על עבודת שדה מקיפה. וזו גם אחת הסיבות לתנודות ביחסו למדע: חיוב הצד האנליטי-אמפירי של התצפיות והניסויים ושלילת הצד הסינתטי-אידיאי.

גילוי וחיידוש. הצורך המתמיד בחידוש, שהולך וגובר עם ההכרה כי כבר "הכל נכתב ונאמר", מעורר יותר ויותר את הציפייה שהאמנות תהיה שדה של ניסויים בלתי פוסקים. "כל שירה היא שירה נסיונית", כותב סטיבנס, שהיה משוללי כל מגע עם המדע. והרי לעניין הנסיונות אין דוגמה טובה יותר מן המדע. וכך, למשל, כותב פאונד, שהיה אף הוא רחוק מהערצת המדע, בבואו לטעון נגד משוררים מתחילים, הרואים עצמם משוררים בטרם עת: "מדען אינו מתיימר להיות מדען חשוב בטרם גילה משהו, תחילה הוא לומד את שגילו לפניו". גם הוא וגם אליוט הצהירו במאמרי הביקורת שלהם, שאמן רציני חייב להיות מקצועי כמדען.

במסגרת הדיון הנוכחי ייכללו כמה מאפיינים כלליים של הגישה המדעית, שמקצתם נרמזו בדברים של סקאלי, ואחרים נזכרים בדבריה של המשוררת מריאן מור: "שניהם - (המדען והאמן) קשובים לעקבות, חייבים לצמצם את המבחר, לשאוף לדיוק"; בדומה לשירה "המדע היא תהליך של גילוי". מור, שסיימה את לימודי הקולג' שלה בביולוגיה והתכוונה ללמוד רפואה, מספרת כי לימודים אלה השפיעו במיוחד על שירתה. המילים הצטברו "כמו כרומוזומים", היא אומרת על בתי השיר שלה. ובמקום אחר: "כל יום מתברר כי אנו חייבים יתר דיוק ושליטה על רגשותינו". הלן ונדלר, שמספרה⁽⁸⁾ לקוחים משפטים אלה, כותבת על "כאב הרגשות וכאב השליטה" של מריאן מור, ומאלפים דבריו של אליוט שונדלר, מצטטת: "לאינטלקטואלים בינוניים אפשר שהשירים של מור ייראו תרגילים אינטלקטואליים; רק מי שהאינטלקט שלהם נע ביתר מהירות יבחינו בשיריה מיד בערך הרגשי". בסקירה על ספרה הראשון תצפיות (Observations) כותב עליה ויליאמס⁽⁹⁾: "בעבור גברת מור מלה היא מלה, בעיקר כשהיא מופרדת על ידי המדע, מקבלת טיפול בחומצה כדי לסלק את הפסולת, נשטפת, מיובשת ומונחת ישר כשפניה למעלה על משטח חלק".

המאפיינים שידונו כאן הם אפוא: עבודת השדה, הגילוי והחיידוש, הצמצום, הדיוק, הקשיות. דומה כי לגביהם מתגלות הקרבה הרבה ביותר והמתיחות הפחותה ביותר בין המדע ובין זרמים נכבדים בשירה, כנראה משום ששתי הדיסציפלינות האלה הן מערכות טעונות ומדויקות של סמלים המנסות תמיד לחדש. בנקודות מגע אלו, אפילו כמה מאויביו המושבעים של המדע ממתנים את עוינותם.

צמצום ודיוק. דרישות אלו, ביחוד מצד השירה הלירית, חוזרות ומופיעות במונחים שונים בפואטיקה של משוררים רבים. מעניין כי רוב המונחים לקוחים משדה הכימיה: ריכוז, גיבוש, זיקוק, טיהור, צריפה, הפרדה וכיוצא בזה - כאילו באו להצביע על התקופה שבה ינקו השירה והמדע גם יחד משדי האלכימיה, שהיתה חלוצה בפיתוח שיטות הפרדת החומרים וטיהורם. העיקרון המנחה: יש רק צירוף מסוים של מלים (יסודות) שיכול לחולל את התוצאה הרצויה. "מלים הטובות ביותר בסדר הטוב ביותר". כפי שהגדיר קולרידג' את השירה.

קשיות. "הטוב ביותר להסתכל על האימאג'ים כדוקטרינה של קשיות", מסכם זך במאמרו על האימאג'ים, בציינו כי המלה "קשיות" (והדמות לה) היא אחת הרווחות במלונם של האימאג'יסטים. הם יצאו נגד הרכרוכיות הסנטימנטלית, החל מרכות החפצים וכלה ברכות האווירה, הקצב, הרגש. יתר קרבה לפיסול מאשר למוסיקה. הדיוק במימוש האובייקטיבי של העצמים מצריך קווים קשים, מחוספסים, מגלי התנגדות - ובכך יש התקרבות לשיטות "הקשות" של המדע - טוען זך. נטייה דומה היתה גם לתנועות שיריות אחרות במאה העשרים, כגון הפוטוריסטית והאקספרסיוניסטית.

כאן המקום להעלות נושא אחר (אף כי לגביו חלוקות הדעות מאוד אף בקרב המדדים המאפיינים שהוזכרו לעיל) עניין הריחוק בין היוצר ליצירתו. בעיית השתקפות אישיות היוצר ביצירה היא בעיה נושנה וסבוכה מאוד, שהעסיקה גם אמנויות אחרות (על מקומה בפואטיקה של האמנות הפלסטית ראה, למשל, ספרו של ברש). נראה כי הזיקה לתהליכי הפרדה וטיהור, גיבוש וזיקוק, קשורה אצל משוררים מסוימים עם הזיקה לדפרסונליזציה של היצירה; עם הפיכת האמן למעין ראי, שבניגוד לאגם או לברכה

(בלשונו של ביאליק) אינו מערב את חומרי המציאות החיצונית (ואפילו הפנימית ככל שהדבר יישמע מוזר) עם הסבכים והנפתולים של האישיות (כידוע, כדי לקבל גביש גדול ויפה - אסור לטלטל את התמיסה). פה משתלב מושג "הקורלטיב האובייקטיבי" שאליוט הגדירו: "קבוצת עצמים, סיטואציה, שורת אירועים, שנעשית לנוסחה של אותו רגש מסוים, כך שכאשר ניתנות העובדות החיצוניות - שחייבות בהתנסות חושית - מתעורר מיד הרגש". יש לשים לב כי הדרישה להתעוררות הרגש עומדת וקיימת, אך היא מקבלת צביון של איזה רפלקס מותנה, שנובע ממגע עם גירוי חיצוני המעוצב ב"נוסחה" מסוימת. מכאן אולי משפטו המפורסם של אליוט כי "שירה אינה ביטוי של האישיות אלא בריחה ממנה" (אך הוא ממהר להוסיף: "כמובן, רק אלה שיש להם אישיות ורגשות יודעים מה משמעות הבריחה מהן"). אליוט גם מבחין כי "בדפרסונליזציה האמנות מתקרבת למצב של המדע". בהמשך דבריו הוא מביא את משל הקטליזטור: הוא בוחר בדוגמה של הפלטינה המזרזת את התהליך אשר עליו מבוססת תעשיית החומצה הגופרתית ודן בה בפירוט. הנמשל הוא נפשו של האמן, המאפשרת את תהליך היצירה, אבל היא עצמה אינה נכנסת לתוך המוצר הסופי. בדברים אלה יש הד חזק לגישתו של ליאונרדו לאמנות. היה זה ליאונרדו שכתב ביומניו: "שגיאה חמורה של הציירים, אם הם - - - עושים את החלק הגדול של הפנים כך שהוא דומה לאמן עצמו - - - ואם הוא בעל פרופורציות גרועות, גם הדמויות הן כאלה, ואם הוא כסיל או מטורף, הרי מתגלה הדבר בהרחבה בתמונותיו, החסרות כל ליכוד⁽²⁰⁾. דעה הפוכה בתכלית לגבי הדפרסונליזציה מובעת בכתבים של ייטס, סטיבנס ואחרים.

שירת חייו...

להנצחת זכרו של פרופ' עפר לידר



המדעי ובמונחיו כדי להגביר את חווית המלאות הפנתיאיסטית - משהו ברוחו של ויטמן אך בלא הפתוס המשיחי שלו. העושר של המונחים המדעיים והתיאורים המפורטים בתחום האנטומיה של האדם, כל-כולם אומרים: "אלוהים סביב לי ומלאים כל היקום" ("לשמש"). וגם בהתייחסו לחוקיות הפיסיקלית, כגון זו של גלגול האור לאנרגיה כימית האצורה בפחם בכליל הסונטות "לשמש" ("גלגולי אור וחום- הפחם הרתחני") או המבנה האטומי של החומר ("צירופי אטום דק בזהב ובבדיל"), הוא ממחר להוסיף: "אלילי עולם גז תפסוני ואין לי מנוס". העולם הפיסי של טשרניחובסקי אינו אלא מצע מטפיסי לעולם פנתיאיסטי, שבמרכזו ניצב המשורר.

הכשרתו האגרונומית של אלטרמן לא העידה על נטיותיו, אך יש להניח כי השפיעה על יחסו לריאליה - גם אם השפעה זו אינה מתגלה בספריו הראשונים. "האור השועט" ב"כוכבים בחוץ" אמנם אינו "אור יה", ואין הוא "גלגולי אור וחום- הפחם הרתחני". רק בשירתו המאוחרת בשנות הששים ב"חגיגת קיץ", עם הסטת מרכז הכובד מן האני המתבונן אל העולם הניבט בעיניו, הולכת ומתעצבת זיקה של ממש אל המדע, הן לגבי תפישת העצמים וחוקיות התופעות והן לגבי הקלסיקה המדעית, עד כדי הצהרה: "לא פחות מן הרם בשירים שגָבו המספר והקו ("שפת הסרגל"). אם דווקא קריאת התפעלות זו מסגירה את עמדת המשורר כתייר בעולם המדע: עולם זר וקוסם שבו הוא נאחז כדי לאחות את הבקיעים באני, להיתמך באיזו אובייקטיביות כדי להשיג את "אחדותה של תמונת היש המתפוררת".

"אני חושב שגם ניוטון גילה/ את מה שגילה בהפוגה/ בין שני כאבים./ מה למד מזה על התרגשות חייו", כתב עמיחי ("הלב במאי מושחת"). הכאבים וההתרגשות - המצב הקיומי הוא הקובע

ייטס: "המשורר כותב תמיד על חייו". לטענתו, אישיותו של המשורר עצמה היא חומר, מורכבות פיסית ורוחנית המגיעה ליד מיצויה בתוך יצירתו.

סטיבנס: "אין שירה בלי האישיות של המשורר, וזו הסיבה, בפשטות גמורה, שלא נמצאה ולא תימצא הגדרה לשירה".

כך, אם לגבי מאפייני ההפרדה והטיהור קיימת אחדות מסוימת בקרב המשוררים, המקרבת אותם למדע, הרי בעניין הריחוק, האובייקטיביות, נחלקו הדעות מאוד.

בשירה העברית-הערת מבוא

עניינה של השירה העברית במדע הולך וגדל במרוצת השנים - במקביל להתעניינות הכללית שהמדע מעורר בחידושו. מתגלה גם גיוון של עמדות בדומה לאלו שתוארו לעיל. עם זאת, כמעט שלא ניכר בשירה העברית - אף בזו של המאה התשע עשרה - אותו להט קטרוג נגד המדע, שאיפיון את השירה הרומנטית, אשר שלוחותיו פיעפעו גם אל תוך המאה העשרים. הסיבה פשוטה: תנועות ההשכלה והתחייה רחשו יחס של כבוד ל"קידמה"-לכל מה שיכול היה להגיה באור התבונה את חשכת הבערות של היהדות החרדית, או לקדם את מפעל התחייה הלאומי.

אשר לאבות השירה החדשה, הרי בשירת ביאליק אין כמעט זכר להתייחסויות אל המדע, ואילו את טשרניחובסקי אפשר לראות כ"משורר המדעי" הראשון בשירה העברית החדשה. הוא המשורר שהצהיר "רימתה השירה הקדושה, רימתה התרבות הגבוהה, אולי לא תרמה האחת, החכמה - מדעי הטבע" ("פרק באנטומיה"). אך עד מהרה מתברר שלא מדובר במדע לשמו, כי אם בשימוש במידע

לגבי עמיחי, והוא הקובע לדעתו גם אצל ניוטון. לפיכך נדירה התייחסות למדע בשירת עמיחי וכן בשירתו של נתן זך ודליה רביקוביץ. כנגד זה משלהב המדע את יצרו הפוטוריסטי של אבידן ואת תאוות המשחק הלשוני שלו, בעיקר דרך צדה הטכנולוגי. למי שהועיד עצמו לכתוב את שירת המאה השלושים, הטכנולוגיה היא שתצעידו לעברה-בעיקר הקיברנטיקה. יותר מכל היא מסמלת לגביו את הפריצה מן המסגרות. כאמור, מועט משקלה של התסמונת הלודיטית בשירה העברית, ואילו בשירת אבידן מתגלה היפוכה: הערצת האופי העתידי של ישומי המדע.

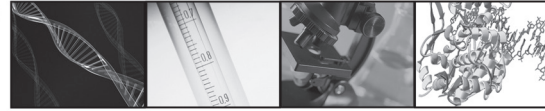
"מכונת השירה התמימה/מפלאה לעצמי" - כותבת מאיה בז'רנו על שירת הציפורים ("שירת הציפורים-שירה ירוקה"), שיר המתאר את האנטומיה של מתקן הציוץ בגוף הציפור, שנגזרת ממנו השלכה על תהליכי יצירת השירה. על זיקתה של שירת בז'רנו למדע מעיד גם שם סדרת שיריה "עיבוד נתונים". אך עם כל הפירוט האנטומי המדוקדק של מנגנון השירה, עדיין קובע לגביה יסוד הפלא והסוד. כמה משיריה מצליחים להחדיר אל עולם החוויה הרגשית גם את הפירוט המדעי האנליטי ומקיימים שילוב התפישה הדואלית של גוף ונפש עם תפישה אחדותית בנוסח וולט ויטמן, תוך השתאות מול המסתורין המופלא של הנפש והמדע גם יחד.

שונה לחלוטין היחס למדע בשירתם של דן פגיס ואבנר טריינין. זהו יחס הנטול כל יסוד רומנטי. העולם המדעי הוא לגביהם עולם חווייתי בפני עצמו ולא רק אשנב להיקסמות המלווה בקריאת התפעלות, או מקור לא אכזב לאינוונטר רטורי. אפילו שמות השירים יעידו על כך: "במעבדה", "גבולות הפיסיקה", "ביקור אצל הפיסיקאי" (פגיס): "במעבדה לחוף אגם קוצ'יטאט", "חומר ואנטי חומר", ושמות הקבצים: "המערכה המחזורית", "אוקלידס",

"החזרות" (טריינין). אבל גם בין שני משוררים אלה מסתמן הבדל יסודי: את הדובר בשירת פגיס מעסיקה בעיקר שאלת זהותו של האני, שהביוגרפיה האישית שלו זירזה את תהליך טשטושה כדי למחוק חלק מן העבר שמחוטב כי "יימחה מן הזכרון". לשם כך מושלך צלו של האני (זה מה שנותר ממנו) על עולם העצמים והתופעות, אשר מקבל על עצמו תפקיד מטונימי, לעתים עד כדי אליגוריה. כזהו, למשל, העולם הנשקף בכלי הזכוכית שמניין עקרבים "בתוכי במעבדה": "עכשו הניסוי: השגחה פרטית סקרנית נופחת את אדי הרעל פנימה". ואילו בשירת טריינין יש סוברניות לעולם השכלתני-מדעי (עולם שבו הוא בן-בית), אשר עימותו עם העולם הרגשי-שירי הוא בעבורו מקור למתח רב. המגע בין שני עולמות אלה מתקיים לא באמצעות דימויים, השאלות או מטונימיות, כי אם בדרך של אסוציאציות מורכבות, שתי וערב, שמטבען אינן משעבדות דבר אחד למשנהו. זהו מגע עימות המתקיים על הגבול המתוח בין שתי הרשויות-השכלית והרגשית-ובחינה זו אפשר לראות את שירתו כמברחת גבולות-על כפל המשמעות של המלה "מבריחה": לשון הברחה ולשון בריח. במשמעות השנייה שירתו מנסה להבריח את שתי הרשויות. עד היותן שני פניה הנוגדים של מהות אחת. מבחינה זו טריינין הוא המשורר המדעי המובהק ביותר בשירה העברית, והשפעתו ניכרת כיום על קבוצת משוררים (הבולט בהם הוא צבי עצמון), שהגישור על השניות הפסיכופיסית הוא ציר מרכזי בשירתם. משוררת אחרת שחומרים מדעיים משמשים בשירתה כמו חומרי חיות היא רחל חלפי, החל מקובץ שיריה הראשון "שירים תת-ימיים" המכיל מחזורי שירים בוטניים וזואולוגיים, דרך הראייה הפלאנטית-קוסמית המתפתחת בקובץ "זיקית או עקרון אי הוודאות". חוקי הפיסיקה המודרנית משמשים לה מסגרת אובייקטיבית לתחושת עולם אישית-פרטית. בתום מפת השירה העברית של היום מסתמן

שירת חייו...

להנצחת זכרו של פרופ' עפר לידר



כיוון מובהק של שירה שיש לה זיקה אמיצה למידע המדעי והיא מחייבת דיון נפרד.

הדיכוטומיה, שירה-מדע, שאת מוקדיה ביקשנו לתאר, מזכירה דיכוטומיות אחרות משדה הפיסיקה, למשל זו של חלקיק-גל. האלקטרון, טען הפיסיקאי דה-ברולי, הוא חלקיק וגל בעת ובעונה אחת. מה שנראה לנו ניגוד, כפילות, דיכוטומיה, הוא תוצאה של הרגלנו לראות את העולם במושגים של חלקיקים וגלים. כדי לעכל את "הניגוד" הזה, ניסח הפיסיקאי בוהר את עקרון ההשלמה (הקומפלמנטריות), המאפשר לנו להתבונן במציאות אחת בשתי התייחסויות שונות, המשלימות זו את זו, כשתי הפנים של יאנוס. רק הצגתן זו בצד זו מאפשרת להבין את המציאות. דומה כי עקרון השלמה כזה קיים גם לגבי הדיכוטומיה שירה-מדע. רק הצגתם זו בצד זה, מאפשרת לנו להבין את רוח האדם ומורכבותה.

פרופ' רות קרטון-בלום,

החוג לספרות האוניברסיטה העברית.
חברת ועדת ההיגוי לפרס
עידוד היצירה בין מדענים

המאמר המלא הובא ב"אלפיים", חוברת 3.

1. משהו מן הטשטוש הזה נותר גם בימינו. השווה, למשל, תיאור תפקודי המוזות בספרו של ז'לינסקי "תרבות יוון העתיקה" (תרגום אלקושי, הוצאת ראובן מס), ובאנציקלופדיה העברית, שבה משויכת הליריקה למוזה טרפסיכורה, שהיא כידוע מוזת המחול.
2. C.P. Snow. The Two Cultures a Second Look. Cambridge Press. 1980
3. F.R. Leavis. Two Cultures? The Significance of C.P. Snow. Chatto & Windus 1962
4. במקרים רבים נעשית השלמה כזאת ברוחו של אדם אחד (ולא רק בזו של הלורד סנו). אם נתייחס לשירה, ארוכה היא רשימת המשוררים שהתעניינותם במדע היתה יסודית ומפורטת, ביניהם מדענים פעילים, כגון: הולוב הצ'כי, טריינין או כאלה שהשלימו את לימודיהם במדעי הטבע אך לא פנו למחקר. ואם נוסיף את הרופאים או את אלה שהוכשרו לרפואה, הרי נמצא כמה מן השמות המרכזיים בשירת המערב, כגון: ויליאם קארלוס ויליאמס, גוטפריד בן, שאול טשרניחובסקי ואחרים.
5. נראה כי בימינו ממלאת את התפקיד הזה בהדרגה הביולוגיה המולקולרית כפי שסנו מציין במאמר שהוסיף להרצאתו המפורסמת.
17. הדברים מובאים בהקדמה של סקאלי לקובץ (11) Modern Portics.
18. H. Rendler. Part of Nature. Part of US - Modern American Poets. Harvard University Press 1980
19. W.C. Williams, The Dial, May 1925 (בכתב העת)

כאילו זו ההתייחסות היחידה האפשרית, הטבעית, הנכונה, אליו.

ולעניין אחר. אני מתעבת תחרויות. עקרונית ועניינית. אי אפשר שלא להפסיד בהן, גם אם זוכים.

ואין כוונתי למשמעות האקסיסטנציאלית, שבה כל בחירה היא אמירת "לא" לאלפי אפשרויות אחרות, אלא למשמעות הראשונית, הפשטנית משהו: כדי לזכות בפרס נדרש קונסנזוס, ולכן הזכייה נופלת בחלקו של מי שמסוגל לקלוע לטעמים של רבים, בעוד שהיחודי והמיוחד הוא בדרך כלל חריג, ונותר בצד.

ולא רק זאת. בתחרות, בכל תחרות (וכל פרס הוא תוצאה של תחרות כלשהי) יש וולגאריות של עריצות. דיקטטורה של הפלביים. מי שמנו להחליט מה הטוב מכולם? במה השופטים מוסמכים יותר מאחרים לקבוע איכויות? הרי ברור לכל (אני מקווה) שהרכב ועדת השיפוט, כלומר טעמים של השופטים המסוימים, הוא שקובע את הזוכים המאושרים. ועדה שונה היתה מאמצת, יש להניח, מאושרים אחרים.

ובכלל, עצם ההתמודדות על איכות ספרותית גורמת לי חלחלה. האם איכות ניתנת למדידה? האם ההיסטוריה של התרבות לא לימדה אותנו שהאמת היא דווקא זו שניתנת להפרכה?

הרי כל סקירה היסטורית רטרוספקטיבית תלמד אותנו שדווקא השינויים והתמורות בקני המידה האמנותיים, אלה שנידונו בזמנם לקיתונות של בוז, הם שתרמו להתפתחות התרבות, הם שהקפיצו קדימה את חיי הרוח.

המכתב שהגיע למערכת היה שיגרת, עשרות כמוהו מתקבלים כל שבוע, אוצרים חלום ולבטים שצומצמו בחשש למילים ספורות: "אני שולח לכם שיר /סיפור/מאמר... מקווה שתפרסמו אותו".

אני זוכרת שבהיתי בו דקות אחדות. הטקסט היה יוצא דופן, כתב היד פניני, והשיר שצורף איכותי. היה בו אותו שילוב חד-פעמי שגורם לקורא להאט לרגע את נשימתו. ומאחר שבכל עורך טמון כנראה, גלגול מאופק של קולומבוס או לפחות של סר ליווינגסטון - היתה בי התרגשות זהירה. "גילינו שם חדש". ארץ לא נודעת.

עפר תיאר במילים ספורות את מקצועו ואת מצבו. תמה לגבי ערך שיריו - ואני זוכרת שניסיתי לבלום את ההתרגשות ולבדוק היטב, האם הייתי מתפעמת מהשיר גם אם היו חתומים עליו עקרת בית או נער מתבגר ולא מדען ממכון ויצמן.

כך זה התחיל - ולדאבון הלב, גם הסתיים, וביותר ממובן אחד.

בין לבין עפר הוזמן למערכת (זיסי סתוי היה אז עורך המדור לספרות), שיריו פורסמו, והוא אף הספיק לכתוב לנו ביקורת אחדות על ספרים של אחרים. במילים אחרות, אנחנו זכינו להכירו ולכן גם נדונונו להתאבל עליו כשהלך לעולמו.

גם המפגש הראשון חרוט בי היטב. האיש שישב מעברו השני של השולחן דיבר בנעימה רכה ועיניו שידרו טוב לב. העדינות, האצילות, הנעימות שהקרין, היו כה חריגות בישראליות העצבנית המוכרת, שאי אפשר היה שלא להעריכו, לחבבו מייד, ללא היסוס,

שירת חייו...

להנצחת זכרו של פרופ' עפר לידר



לכן עיקרו של 'פרס עידוד היצירה בין מדענים' אינו התחרות עצמה או שמות הזוכים בה, אלא עיקרון - העל שאפשר וצריך אחרת. שאין ניגוד בין טכנולוגיה עתירת ידע לבין שירה, שמדען אמיתי הוא יוצר, ואמן אמיתי עורך ניסיונות מדויקים רבים במעבדתו הפרטית. שגם בעולם חומרני ודענני יש מקום לסיפורי בדיון ואשליה, ושנפש האדם מורכבת יותר מכל סיווג.

אין זו תחרות במובן המקובל של המושג. הפרס הוא סמל, לפיד שיימסר מדי שנה בשנה, במעין מירוץ שליחים של אנשים מסוג של עפר. תחרות שבה גם המפסידים מנצחים, כי עצם היותם אנשים כותבים, מציירים, מנגנים וכדומה - הוא כבר נצחון הרוח האנושית.

וכך, גם המדע וגם האמנות מרוויחים. לא עוד רק "חזק יותר, מהר יותר" ודומיהם, אלא "עמוק יותר ומרחף יותר, תהומי יותר וחלומי יותר".

עופר ניהל חיים של מאבק. הוא ניצח אותם בשירתו, הפסיד אותם למחלתו - אבל בסופו של דבר כולנו הרווחנו.

שולמית גלבוץ,

סופרת ועורכת המוסף לספרות

של ידיעות אחרונות,

חברת ועדת ההיגוי לפרס

עידוד היצירה בין מדענים.

מסה רחבת היקף אפשר לכתוב על פגמיהן האונטולוגיים והחברתיים של תחרויות נושאות פרסים. ואפשר גם לחייך ולהסכים שאפשר להשתמש בהן כתמריץ. כך או כך, אני מניחה שתסכימו איתי שגם אם יעדן של התחרויות הוא עידוד או 'אפלייה מתקנת' - כשהן באות להכריז "מי הטוב ביותר" - הן עיוורות לחלוטין.

המשונה (והבלתי סביר בעליל) הוא שעל אף הדעות האלה מצאתי את עצמי משתפת פעולה בהתלהבות רבה בצוות ההיגוי ל'פרס עידוד היצירה בין מדענים לזכרו של עפר לידר'. ולא רק בגלל עפר. סליחה, כן בגלל עפר, קודם כל בגללו, אבל אחר כך משום שדרכו התוודעתי למשפחתו, למדענים שעבדו עימו, לאנשים שהכיר - והודות לכך התגלה לי זן 'נכחד' ומופלא של אנשים. חוקרים ומדענים שעוסקים במדעים מדויקים, במדעי הרפואה, הטבע והחיים, והם ספוגי תרבות ואהבת אדם. ואם יש סנטימנטליות במילים האלה אני מתנצלת, אך אי אפשר לי בלעדיהן.

אנשים שעל אף עבודתם התובענית הקדישו מזמנם להקמת מסגרת שתעודד אנשים אחרים לבטא את המיית נפשם. אנשים שהחליטו לעודד את האמנות לסוגיה בקרב אלה שנשבעו לכמת ולדייק ולהקפיד על "אובייקטיביות".

אמנות מטבעה היא חד פעמית, פורצת גבולות ופוליפונית, בעוד שהמדע אמון על בדיקה חוזרת ומסקנות מנוסחות בקפדנות לוגית. אבל אנשים אלה חשבו, ובצדק, שזהו פער מדומה ומיותר. הם ביקשו לממש את מה שנוטים לחשוב כבלתי אפשרי - שניתן לשלב בין כאוס אמנותי לדיוק המדעי.

שירת חייו...

להנצחת זכרו של פרופ' עפר לידר

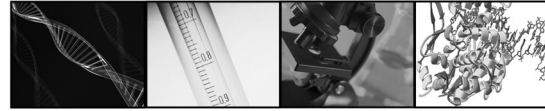


והנה תחילת הטפטוף של היצירות הראשונות שמגיעות - הגיעה עוד אחת! מבשר הטלפון מאסנת - שבהדרגה הפך לשטף, והכנת הקלסרים הכרסתניים: 181 יוצרים (ולכל יוצר סיפור או עשרה שירים), וקידוד היצירות, וחלוקתן, וועדת השיפוט: שלב א', שלב ב', בנכונות, במסירות, ברצינות, ואיך לבחור בין טובים? ואיך-בין מצוינים? והמשאבים שאין, וכה קשה להשיג, והעזרה מאנשים, ומארגונים, ומתורמים שעזרו ויעזרו. והתמיכות שנכזבו, וארגון הטקס, והפרטים, והפרסים, ותכנון והכנת האנתולוגיה של התחרות, הנמצאת כבר בידכם. ובתווך - אסנת, זו הרוח החיה, המזריקה בנו את החיוניות והנחישות שלה, היא שעמלה בינתיים (נכון יותר "בינתיים"), מול לאה שניר, שוקדת על ספר שיריו של עפר... אין קץ פרטים, שרק כעת תוך רישומם על הנייר אני נוכח, נבהל בדיעבד, עד כמה סבוכים היו, עד כמה נחוצים היו, עד כמה נפלאים היו. עד כמה היו מרצון ונכונות, ובעיקר מאהבה, שהדביקה את הכלל.

וההיסטוריה בת השנה היא סיפורם של המספרים: אלה שיצאו מן המגירה, ביחד עם יצירתם. אלה שכתבו, בדיו הלב, ונתנו חיים ונפח, מעבר לכל צפייה, למפעלנו, שאך נולד, והנה מהדס בצעדיו הראשונים, והנה כבר פוסע ברגל בוטחת, והנה פורש כנפיים, לתבוע ולקבוע את המשך מעופו. שנה. ואלה שתבואנה.

דני כספי





בינותים מאת עפר לידר

שהוליד את הספר היפה והרגיש הזה, הנוחה אל הגבוה דווקא כשהגוף מושך כלפי מטה", ומוסיפה ש"השירים מצטיינים באיכות פואטית ובבשלות שאינם אופייניים לספר ראשון". רוני סומק מגדיר את שירי הקובץ כדו קרב מרתק המתנהל בין השורות, "ביד אחת, המדען שבו שולף חרב מדויקת, מחודדת עד הקצה. וביד האחרת מלהטט המשורר בחרב המילים", ובהתייחסו לשיר 'סוסה בודדה' הוא כותב: "עפר הושיב אהבה על אוכפה, ואהבה זו דוהרת כמעט בכל שורה שכתב".

בתוך הרעש הפואטי וההכבדה במילים המציפות אותנו ימצא הקורא נוחם במילים של עפר: "יוצא הלב/למה שאינו המולה.../ יוצא הלב ומתכנס/ למקדש מעט, לדבר מה פשוט.../ ואין הלב מבקש עוד דבר".

לאה שניר

עורכת הספר "בינותיים"
הוצאת הקיבוץ המאוחד

"בין גוף הלידה וגוף ההווה וחיפזון נדודיו נוכח גוף המוות"

קובץ השירים בינותיים, הרואה אור בימים אלה בהוצאת הקיבוץ המאוחד, נולד לאחר מותו של פרופ' עפר לידר, מדען במכון וייצמן, חוקר נחשב בתחום האימונולוגיה, ומשורר חכם ומבטיח, שאלמלא נפטר ממחלת הלוקמיה, בדמי ימיו בהיותו בן 49, היה ודאי מזכה אותנו עוד ועוד מקולו הפואטי, הכנה והייחודי.

הספר מאגד בתוכו אסופת שירים ליריים רגישים וצלולים, נקיים מזיוף וחפים מעומס מטאפורי, ועל כן בצד פשטות האמירה הנקייה מסיגים, המדויקת והמהודקת עד דק, מדהדהים בהם עומק התבוננות, חוכמה ואיכות לירית נוגעת ללב, ולאלה מצטרפים מעט קטעי פרזזה לירית עתירי יופי וספוגי הגות. אלה גם אלה, נבעו ונוצרו בעת שמחלתו של עפר סערה, גופו דאב, אבל נפשו חפצת החיים והמלאה אהבה אחוזה במילים, כאילו יש בכוחן לשמר חיות, ולגונן על נשימות החיים ועושרם, באופן שאולי רק המוות האורב בפתח יכול לאפשר את היכולת ליקרן מכל יקר.

אובהי שירה ומשוררים מן השורה הראשונה התייחסו לשירים בהתרגשות עוד קודם פרסומם. כך למשל כותב המשורר אורי ברנשטיין: "שירתו של עפר לידר היא שירה כנה, המתארת בעוצמה ובמקוריות של ראייה ותחושה את פרטי חייו ואת פרטי הליכתו אל מותו. זוהי שירה אינטימית, עזת ביטוי, שלעולם אינה שאולה מאחרים ואינה מעמידה פנים. השירים הם ניסיון אישי של אדם בעולם לתעד את המתרחש עימו באמצעות המילים, שהן הכלי היחיד המאפשר מגע עם אחרים. שירים רגישים וכואבים של משורר אמיתי".

המשוררת אגי משעול אומרת כי עפר לידר יוצר "בחוכמה נטולת מרירות. המאבק בין כוחות החיים לכיליון המאיים, הוא

שותפים

לכל טקסט שני שותפים - האחד הוא מחבר הטקסט, והשני קורא אותו. שלא כמו שותפות בהקמת בית, משפחה, חברה או מפעל, אין בין המחבר והקורא התחייבות אישית או חוזית, ואפילו אין צורך בהכרות ביניהם.

הטקסט בלבד הוא שמקשר בין המחבר לקורא.

מהו אם כן אופייה של השותפות בטקסט? שותפות זו מונחת במפגש בין עולמות - המחבר יוצר טקסט שנובע מעולמו הפנימי, והקורא מפנים את היצירה אל תוך עולמו הפנימי. שכן, טקסט שאין לו קורא משול לעובר שעדיין לא נולד. שותפות זו מפיחה ביצירה כוח חיים ומולידה אותה לאור העולם, באומרה לקורא קלוט אותי, פרשני, הבן אותי על פי דרכך והגב מתוך עולם נפשך ואופן ראייתך, ועשה אותי שותפה לך.

גם שירתו של עפר, המצטיינת בהידוק ובגבישיות החפה מהתייפיות בנוגעה בשורשי הדברים, עומדת בזכות עצמה ובוראת מתוך הכאב והסבל עוצמות של אהבה, חוכמת התבוננות, חום עדין, תשוקה, געגועים ויופי נקי ומכמיר לב.

הקורא אינו חייב להכיר את עפר האדם ואת קורותיו כדי להיות שותפו ליצירה. אבל יידע הקורא, שקודם לכל עפר כתב שירה שאינה ספונה בין דפי הספר הזה, והיא שירת חייו. משהוכה בידיעה שלקה בלוקמיה ומינין שנותיו קצר - בכל זאת, חרף הפחד, ייסורי הגוף והמאבק המתמיד במוות, הוא אהב אישה והקים איתה בית, היה למדען יצירתי ומרשים בגילוייו, שפיתח תורה חדשה במדע האימונולוגיה, והעמיד דור של תלמידים. ואולי שירת חייו זו היא שהולידה את השירה העצורה בין דפי ספר זה, המזמין את הקורא בו לדיאלוג עם השורות ועם מה שטמון בעומקן.

פרופ' ירון כהן

מכון ויצמן למדע





יואר 2003

לם כשית נתי אנאלג

אנלוג.

אאגוז נאץ טקלי כותמר

מאיינה הללים גל מלג לל

ולמאמ גמולר למר אנלוגר נמוצ

ולמל גירקול עלי על ומוק של

ולמלר בלי מים מפנים לניו גוקר

ולמל למר גל ונאמליות

ולמר, למוקר, ולמק, ולמל

ולמל. לל למל

ממחברת השירים של עפר לידר

שלמי תודה לכל אשר עזרו, ולאורך כל הדרך

על האירוע של ערב "שירת המדע"

הנהלת אולם ויקס

קייטרינג: מסעדת צ'רלי

מח' הצילום מכון ויצמן למדע

סיוע בעמדות ההתרמה: ענת וצביקה אילני והמתנדבים

נגני הקאמרטה הישראלית, ירושלים: אביחי אורנוי, משה זוהר, מאורי ציו פאז.

מור שטייגל: על הלחנה ושירה משיריו של עפר לידר

הפקת האירוע: פרופ' בני גיגר, חנה ריינשרייבר, אסנת לידר, יוספה גבעולי.

על הסיוע, התמיכה והליווי בהקמת העמותה

ותחרות פרס עידוד היצירה

פרופ' אילן חת, נשיא מכון ויצמן למדע.

מרכז החישובים, וביחוד בי קריגר

מחלקת גרפיקה: קרן קצב, חיה יוסקוביץ

הוצאה לאור: נתן קרוונברג, אפרת כהן

מזכירות: לסלי בראף, אטי הירש, טניה מרי

ייעוץ משפטי: עו"ד שולי גרי שעזרה וסייעה בניסוח התקנון

דובר המכון: יבשם עוגד

פרופ' מיכאל סלע

מדרשת פיינברג: ביחוד עמי שליט

המחלקה לאימונונולוגיה במכון ויצמן למדע,

וביחוד פרופ' יאיר רייזנר, פרופ' רונן אלון וד"ר ליאורה כחלון

עו"ד רונית לוי - "משרד עו"ד לוי-אלוני" - ליווי משפטי

רוה"ח הדר לוי - "משרד ברייטמן-אלמגור" - ליווי העמותה

אזי גורן - מאמן אישי (coach) אינטרפייג' בע"מ, על אתר העמותה, ועזרה בכל.

דיתי רונן - מנהלת המחלקה לספרות, מינהל התרבות, משרד החינוך, התרבות והספורט

דני קרמן - איור סמל העמותה

רוחמה ש. - עיצוב לוגו ועיצוב באתר העמותה

איציק פלטק - "גיוס משאבים", ליווי ועדת תרומות בהתנהלות העמותה

מוסף הספרות של "ידיעות אחרונות", העורכת שולמית גלבווע, והעורך היוצא ז'סי סתוי

חברת "טבע"

מירי פינקלמן - כנסים ואירועים, אינטרנשוניל תיירות וקונגרסים

פינו ויצמן וצורי לוי - חברת "אנקו"

ד"ר רמי טמיר - "רשת רפואה"

ענבל, עדי וליהי, המשפחה והחברים של עפר ולכל התורמים, המתגייסים והתומכים.

תודה והערכה רבה לחברי ועדת ההיגוי, וחבריה בוועדת השיפוט*

אהרן אפלפלד, חיים באר, שולמית גלבווע, חיה הופמן*, פרופ' שלמה וינר*, רחל חלפי*,

פרופ' אבנר טריינין, פרופ' עדנה מוזס*, רוני סומק*, פרופ' מיכאל סלע, צבי עצמון*, פרופ'

רות קרטון-בלום.

לכל אלה,
לשולחי היצירות
ולכל אותם רבים שסייעו ושמום לא נזכר,
תודה מעומק הלב!

מייסדי העמותה "שירת חיוי - לזכרו של עפר לידר" (ע.ר. 580438984):

יוספה גבעולי, פרופ' בני גיגר, פרופ' יוסף ירדן, פרופ' ירון כהן, פרופ' דני כספי, אסנת לידר, דני קרמן, חנה ריינשרייבר.

